

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2017

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2017

SUMAR

noiembrie

2017

4 Prăbușirea moralei
TZ. TODOROV

5 Realitatea
bate filmul...
lui Eisenstein
*Cum au luat puterea
sovietele*
I. BISTREANU

10 Pe cine
nu lași să moară...
*Instalat
cu sprijin german,
Lenin vrea să exporte
bolșevismul în Germania*
A. POP

EXCLUSIVITATE

14 Ce ar fi fost
dacă...
*Anul 1917 în Rusia,
analiză contrafactuală*
A. VL. ȘUBIN

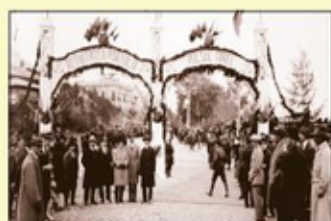
29 Visul
merge mai departe
MARTIN LUTHER
KING III

19 O nuntă
de poveste,
un basm încheiat trist
I. HOIESCU

24 Când am stabilit
relații diplomatice
cu Japonia
I. SCUMPIERU

CLIO ANUNȚĂ

32 Dobrogea
jubiliară
într-o arhivă foto
inedită
C. PĂIUȘAN-NUICĂ

33 O colaborare
eșuată
*Livrările
de armament britanice
către România,
1916 – 1918*
AL. PIȚIGOI

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

38 Tânărul husar
W. CHURCHILL

69 Protecție CIA
pentru naziști
E. LICHTBLAU

41 Din vremea
când se citeau ziare
„Adevărul”,
o poveste de succes
M. NENCESCU

CĂLĂTOR PRIN TIMP

46 Două orașe
imperiale
F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul L – serie nouă – nr. 11 (608)

noiembrie 2017

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Împărăteasa Maria Tereza, marcantă personalitate a Casei de Habsburg, moștenitoare a Coroanei la 23 de ani, în urma morții tatălui ei, în 1740, a făcut din Curtea de la Viena, grație inteligenței sale politice, centrul diplomației, artei și culturii europene; pictură în ulei de Andreas Möller (cca 1729, pictor danez care a lucrat în mai multe orașe europene), reprezentând-o ca arhiducesă, la 12 ani

2 Civilizația aztecă (a cărei perioadă de înflorire este cuprinsă între 1300 și 1500) păstrează încă multe alte enigme, pe lângă cea a rapidei sale dispariții. Cunoștințele noastre provin mai ales din descoperirile arheologice și mai puțin din izvoare scrise. Una dintre sursele majore o constituie săpăturile de la Templo Major, Mexico City, de unde provine și această statueta

3 Nu ni s-au păstrat reprezentări picturale ale unor scene de viață cotidiană din Evul Mediu românesc, cu excepția picturilor murale bisericești și a manuscriselor miniaturate, cele mai multe cu caracter tot bisericesc. Putem reconstitui modul cum se desfășura o masă pornind de la premisa că artistul, chiar când picta o scenă cu caracter biblic, se inspira din viața de zi cu zi, așa cum probabil a făcut și meșterul care a realizat Slujebnicul Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei, din care am desprins această miniatură

4 În anul 814, când a murit Carol cel Mare, imperiul său domina Europa, în urma a 30 de ani de războaie. Începând din 774, după ce i-a învins pe longobarzi, regele francilor a bătut de patru ori drumul în Italia, la Papa de la Roma (ultima dată în anul 800), pentru a-i jura credință și a fi proclamat „împărat al romanilor”; îl va unge împărat Papa Leon al III-lea, dar îl va primi înaintea acestuia Papa Adrian I (772 – 795 – imaginea de sus); de atunci încolo lumea va fi preocupată de vremea lui Carol cel Mare, a unei resurecții artistice și intelectuale a Occidentului („Carol cel Mare la cină”, detaliu dintr-o miniatură de veac XV, aflată la Biblioteca Regală Britanică)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesesi
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CNP, COMEST SA

PROFUNZIMEA RĂULUI

TZVETAN TODOROV

Într-o situație totalitară, atitudinea morală era cea mai bună dintre acțiunile politice. Nu la fel stau lucrurile pentru situația prezentă, post-totalitară. Alte căi sunt deschise astăzi pentru politică: pentru a pune mâna pe putere, trebuie să

câștigi niște alegeri, să-i seduci așadar pe alegători, să organizezi deci un partid. Republica Cehă oferă aici încă un exemplu grăitor: până la revoluția din noiembrie 1989, Havel refuza orice năzuință de putere și voia să se mențină în rolul de intelectual critic. De atunci încoace, Carta '77 a trebuit să se transforme în Forum civic, iar Forumul a devenit un partid care prezintă candidați la alegeri. Însă pentru a câștiga sufragiile alegătorilor, rectitudinea morală nu este o calitate indispensabilă: populația cere mai degrabă competența și eficacitatea, vrea să fie sedusă și liniștită (Forumul a pierdut alegerile). În regim democratic morală nu poate înlocui politica: în cel mai bun caz ea ajută la orientarea sau la ținerea ei în frâu. Totalitarismul deschide în mod direct virtuțile morale, dar le suscită, totodată, ca reacție. Democrația nu te împiedică să fii o ființă morală, dar nici nu te obligă. Rezultatul este că referința la morală a dispărut din societățile post-totalitare. Este o performanță neașteptată: se credea că, sub totalitarism, viața morală atinsese un fel de

fund, dar ea a reușit, de atunci încoace, să coboare și mai mult.

Cum se va încheia acest episod al istoriei? Pe vremea comunismului, mi se părea că era destul să cadă acest regim polițist, să se termine cu fățărnicia instituțională, pentru ca totul să meargă

mai bine și societatea să se angajeze pe calea unei mai mari prosperități, deopotrivă materiale și morale. Îmi dau seama acum că rămâneam încă foarte naiv și că stricăciunile sistemului comunist sunt mai grave decât credeam. Așa cum natura înconjurătoare, căreia nu-i acordam atunci o prea mare atenție, s-a dovedit a fi degradată și poluată în profunzime, pagubele suportate de viața socială și de psihismul fiecăruia nu pot fi vindecate doar prin dispariția regimului politic sau a câtorva indivizi. O dovadă printre altele a acestei dificile vindecări este rapiditatea cu care fostele partide comuniste, abia camuflate, au reluat puterea de data aceasta pe calea alegerilor realmente libere. Nu numai generația părinților mei și a mea poartă stigmatele trecutului, ci și cea care se naște astăzi. O viață decentă în sânul unei democrații eficiente nu apare încă la orizontul populației din această parte a lumii.

(Istoric și filosof bulgar, 1939 – 2017;

Omul dezrădăcinat,
Institutul European, 1999)

51 Teatrele
din București
sub regie germană
M. IONIȚĂ

56 Vornicul...
masterchef
O. SENCIU

60 Pecete
mănăstirească
A. MUREȘAN

62 Călcând
peste cadavre
Vizită la Auschwitz
A. PECA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

INEDIT

66 Rușii
vor să ne transforme
în republică
A. GOROVEI

72 Relații frățești
sub control

*Români în Basarabia
și basarabeni
în România, în anii '70*
O. VRABIE

76 Cimitir
pe fundul mării

*Submarin german din
Primul Război Mondial
descoperit în largul
coastelor belgiene*
F. STĂNESCU

79 În România,
acum 100 de ani
G. FILITTI

ISTORIE LOCALĂ

83 Un mecena rural
F.-G. RĂȚOI

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

87 Creșterea
și descreșterea
mall-ului
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

HOOVER INSTITUTION

93 Șoferul Legației
din Buenos Aires
alege libertatea

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

68; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Nimeni nu știa ce se petrece

Abdicarea țarului Nicolae al II-lea în februarie 1917 și instaurarea în Rusia a unui guvern burghezo-democratic au atras imediat atenția marilor puteri. Și nu numai liderii bolșevici care, în marea lor majoritate se aflau în Occident, pierzând ocazia de a participa la revoluția din februarie („Revoluția ne-a surprins în plin somn, ca pe fecioarele nebune din Evanghelie”, scria peste câțiva ani Troțki), au sesizat oportunitatea creării unor condiții favorabile unei mișcări revoluționare în Rusia. Germania îl finanțează rapid pe Lenin, care se pronunța deschis în favoarea ieșirii Rusiei din război, punându-i la dispoziție, prin Banca Imperială Germană, 50 milioane mărci aur și faimosul „vagon plumbuit” cu care ajunge, împreună cu alți 400 „revoluționari”, la începutul lunii aprilie, la Petrograd.

Pe celălalt mal al Atlanticului se fac pregătirile necesare expedierii în Rusia a unui alt revoluționar, încă nebolșevic! – și anume Lev Troțki (Leiba Bronștein). Președintele Wilson vedea în noul guvern democratic de la Petrograd un aliat în noua ordine postbelică, pe care o plănuia. Consilierul său personal, Edward Mandel House, împreună cu un grup de bancheri de pe Wall Street (Iacob Schiff, Paul Warburg, Otto Kahn, John D. Rockefeller, Edward Henry Harriman, Frank Vanderlip ș.a.), interesați de bogățiile enorme ale Rusiei, îl trimite pe Troțki, împreună cu alți 276 de oameni ai acestuia, în Rusia, în

Ambasadorul american în Rusia,
David Rowland Francis,
o minte atentă și lucidă

speranța că va instaura un guvern favorabil intereselor americane. Troțki pleacă la jumătatea lunii martie, însă ajunge la Petrograd abia în luna mai, fiind reținut pe drum de autoritățile britanice, care îl califică drept „anarhist”, și eliberat abia după intervenția directă a aceluiași Edward M. House.

Lenin și Troțki au încercat o lovitură de stat în luna iulie, însă Kerenski a reușit să înăbușe revolta. Troțki a fost arestat, pentru două luni, iar Lenin s-a ascuns până în luna octombrie. Evocând acele evenimente, Francis, ambasadorul american în Rusia, scria, peste ani, că dacă Kerenski i-ar fi arestat și executat pe Lenin și pe Troțki nu ar mai fi avut loc evenimentele din octombrie 1917!

Mersul evenimentelor a fost însă în favoarea bolșevicilor. Trupele germane se apropiu periculos de Petrograd, astfel că Troțki a preluat comanda Comitetului militar revoluționar, controlând o mare parte a garnizoanei din Petrograd. În plus, pozițiile guvernului provizoriu erau serios slăbite după încercarea de rebeliune a generalului Kornilov. Iar șeful guvernului, Kerenski, se bucura din ce în ce mai puțin de simpatie în rândul populației, care îl acuza că doarme în apartamentul imperial, face chefuri în palat, se droghează etc.

La 25 octombrie/7 noiembrie (pe stil nou), Lev Troțki a obținut acordul majorității membrilor Comitetului militar revoluționar de a începe imediat acțiunea de înlăturare a guvernului provizoriu și instaurare la putere a sovietelor. Peste ani, mai mulți istorici au susținut că Troțki a insistat în mod deosebit ca lovitura de stat să aibă loc la 25 octombrie/7 noiembrie, care – coincidență!? – era chiar aniversarea zilei sale de naștere!

Grupări paramilitare probolșevice au fost trimise să ocupe poșta centrală, telegrafii, gările, podurile de peste Neva, acțiuni desfășurate în modul cel mai pașnic cu putință, fără a întâmpina undeva rezistență. Poșta centrală a fost ocupată de un singur om, care primise de la Feliks Dzerjinski, membru al Comitetului militar

revoluționar condus de Troțki, un bilet scris de mână, prin care era împuternicit să preia controlul asupra poștei: militarii de pază nu au opus niciun fel de rezistență.

Abia spre miezul nopții la Smolnî,

„Vagonul plumbuit” cu care au venit în Rusia
Lenin și camarazii lui de idei

1917. REVOLUȚIE SAU LOVITURĂ DE STAT?

Cineastul Serghei Eisenstein (Riga, 1898 – Moscova, 1948), cel care, ca director de film, a conferit evenimentelor anului 1917 o realitate mistificată (în stânga), și scena asaltului Palatului de Iarnă, din pelicula sa, Octombrie

ION BISTREANU

În primăvara anului 1967, cu câteva luni înaintea celei de a 50-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (mai departe, MRSO), Mihail Suslov, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. și ideologul-șef neoficial al partidului cere muzeului Ermitaj (fostul Palat de Iarnă, în octombrie 1917), printr-o scrisoare, să „adune date obiective și detaliate despre asaltul Palatului de Iarnă, de la 7 noiembrie 1917“. De necrezut, dar adevărat! După o jumătate de secol, nu se știa exact ce se petrecuse la Petrograd în acea memorabilă zi de 25 octombrie/7 noiembrie 1917.

Sarcina revine secretarului de partid al muzeului, N. Le-man. Au fost culese mărturii de la câteva sute de oameni, mulți declarându-se „participanți“ la „marea revoluție“, însă multe lucruri au rămas neclare, inclusiv rolul crucișătorului „Aurora“. S-a stabilit doar că acesta era ancorat la cheiul Angliiskii, de unde nu avea posibilitate de a trage direct în Palatul de Iarnă. În plus, nu avea la bord muniție de război, astfel că singura lovitură a fost trasă doar cu un proiectil de manevră.

Tot neclarificată a rămas și chestiunea morților în timpul

Momentul asaltului, reconstituire din 1920, prezentată multor generații postrevoluționare ca autentică

„asaltului“ Palatului de Iarnă. După unele relatări, ar fi fost cinci morți și câțiva răniți, dar niciodată nu s-a descoperit numele morților și nu există nici măcar o placă comemorativă în memoria celor căzuți pentru victoria MRSO. Presa vremii a relatat, la 25 octombrie, doar despre moartea unei persoane, care a alunecat într-o stație de tramvai...

Chiar și în acest an, când se împlinesc 100 de ani de la evenimentele din octombrie 1917, părerile istoricilor ruși sau străini – sunt divergente.

planificate de altfel chiar de guvernul Kerenski, în care eserii (socialist-revoluționarii) au obținut 380 de mandate, iar bolșevicii – 198. Ultimii au profitat însă de inconsecvența conducerii eserilor și de fărâmițarea acestora, dizolvând Adunarea Constituantă în ianuarie 1918 și punându-se în practică deviza lui Lenin: „Toată puterea sovietelor”, putere pe care nu vor mai ceda-o vreme de peste șapte decenii.

Merită menționat faptul că, în 1917, un cunoscut revoluționar rus, V. Burțev, a editat la Petrograd ziarul *Obșșee delo* (*Cauza noastră comună*), în care s-a decis de vechii tovarăși de idei și a început să atace, pe bază de documente, pe „cei mai dăunători oameni din Rusia”, printre care Lenin, Troțki, Kamenev, Zinoviev, Kollontai etc., acuzați că ar fi în slujba Germaniei, ceea ce s-a dovedit a fi nu departe de adevăr. Ziarul sus-amintit a fost singurul care la 25 octombrie a lansat chemarea „Cetățeni, salvați Rusia”, motiv pentru care Burțev, din ordinul personal al lui Troțki, a fost arestat în aceeași zi și închis în Fortăreața Petru și Pavel, devenind astfel primul deținut politic al regimului bolșevic.

După succesul loviturii de stat, Lenin este ales președinte al Consiliului Comisarilor Poporului, iar Troțki – comisar pentru Afacerile Străine. Cei doi și-au respectat promisiunile făcute „sponsorilor”. Lenin a emis decretul asupra păcii și a dispus începerea negocierilor de pace separate cu Germania, încheiate în martie 1918 prin Pacea de la Brest-Litovsk.

Publicistul Vladimir Burțev, mort la Paris în 1942, primul deținut politic al bolșevicilor

Administrația Wilson a fost șocată de turnura evenimentelor după răsturnarea guvernului provizoriu. Secretarul de stat Lansing a propus printr-un memorandum nerecunoașterea guvernului bolșevic, care „avea, prin natura sa politică și ideologică, determinarea de a înlătura toate guvernele existente și edificarea pe ruinele acestora a despotismului proletariatului în fiecare țară”.

În pofida faptului că administrația americană nu a recunoscut puterea bolșevică, Troțki și-a respectat și el cu-

vântul dat. A publicat în serie toate tratatele secrete ale Rusiei imperiale încheiate cu alte state (promisiune făcută unor influente cercuri politice și de afaceri din S.U.A., după cum reiese chiar din rapoarte ale serviciilor secrete americane publicate încă în anii '20) și a sprijinit încheierea cu firme americane a unor contracte fabuloase. General Electric, de pildă, va obține un contract pentru electrificarea Rusiei, iar imperiul lui Rockefeller, Standard Oil Company, va cumpăra 50% din câmpurile de petrol, cu toate că, oficial, acestea au fost naționalizate, iar în 1927 va obține și dreptul exclusiv de vânzare a petrolului rusesc în țările europene și va construi prima rafinărie din Rusia. De puciul bolșevic vor profita ulterior și firme din statele occidentale: Royal Dutch, Shell, Metro-Vickers, Birmingham Arms, Ferguson (Marea Britanie), Fiat, Montefiore (Italia), Duverger, Duralumin (Franța).

O bombă atomică sub Rusia

Cel puțin în primii doi ani după lovitura de stat, doar două portrete erau atârinate alături peste tot: Lenin, cu figura sa mongoloidă, amintind de Genghis Han, și Troțki, cu ciocul său mefistofelic. Ultimul avea în continuare o influență deosebită la nivelul conducerii bolșevice și în rândul sovietelor, motiv pentru care Lenin insistase ca acesta să intre în partidul bolșevic. Asemeni lui Milady din *Cei trei mușchetari*, avea la mână o hârtie: „tot ceea ce face

Turul de pe crucișătorul „Aurora”, care nu putea lovi direct Palatul de Iarnă, deși manualele de istorie au menționat contrariul

unde se instalase Comitetul revoluționar de acțiune, au sosit Lenin și Zinoviev, care stătuseră ascunși într-o casă conspirativă. Pentru a nu fi cumva recunoscut și arestat, Lenin avea înfășurată pe falcă o eșarfă, dând impresia că vine de la dentist, iar la apropierea unei patruli de poliție s-a prefăcut a fi beat! La statul major al revoluției, stabilit la Smolnii, în istorica sa cuvântare din acea seară, Lenin anunța căderea guvernului provizoriu și „victoria revoluției proletariului”, deși nimeni nu știa ce se petrece la Palatul de Iarnă, unde mulți dintre miniștrii guvernului Kerenski erau încă în ședință.

„Oamenii dormeau liniștiți și nu știau că o putere este schimbată cu alta”, va nota, peste ani, în memoriile sale, Lev Troțki. Într-adevăr, în dimineața zilei de 25 octombrie, a început o zi obișnuită de lucru. Tramvaiele circulau normal, magazinele își primeau primii clienți, Bursa s-a deschis ca de obicei la ora 11.00, cursul rublei față de dolar fiind identic cu cel din ziua precedentă. În aceeași noapte, la ora 02.10, cea mai mare parte a miniștrilor din guvernul provizoriu a fost arestată de un cunoscut revoluționar – Antonov-Ovseenko (*Magazin istoric*, nr. 7/1990), Palatul de Iarnă căzând în mâinile bolșevicilor.

Primul deținut politic

Timpe de câteva decenii, lumea a trăit cu miturile create de propaganda bolșevică și a crezut că filmul *Octombrie*, regizat de Eisenstein în 1927, la

Vladimir Antonov-Ovseenko, bolșevicul de la prima oră (cu pseudonimul Știk – Baionetă), cel care a arestat guvernul provizoriu, ceea ce nu l-a salvat în 1938, când a fost executat, din ordinul lui Stalin

a zecea aniversare a MRSO, a redat fidel evenimentele. Scenele cu asaltul porților Palatului de Iarnă au rămas memorabile. În realitate, Palatul de Iarnă a fost ocupat fără a se trage nici măcar un foc de armă, cadeții și batalionul de femei voluntar care asigurau paza palatului s-au retras, depunând armele. Iar cei câțiva membri ai guvernului provizoriu, aflați încă în Palat, au fost puși să își scrie singuri mandatele de arestare, după care au fost închiși în Fortăreața Petru și

Pavel de pe malul celălalt al Nevei. Șeful guvernului provizoriu, Kerenski (*Magazin istoric*, nr. 2/1998), fugise în dimineața aceleiași zile la Gatcina, într-o mașină a Ambasadei americane.

Mai aproape de adevăr au fost relatările ziaristului american John Reed, care a publicat în 1919 volumul *Zece zile care au zguduit lumea*, prefăcut de Lenin și de tovarăsa de viață a acestuia, Nadejda Krupskaja. Ziaristul american a fost singurul străin care a intrat la 7 noiembrie în Palatul de Iarnă, împreună cu soldații care trecuseră de partea bolșevicilor. Nici acesta nu evocă lupte în Palat sau schimburi de focuri, ci doar faptul că detașamentul de cadeți și batalionul de femei care asigurau paza Palatului au depus armele și au fost lăsați să plece.

Savuroase sunt însă câteva notițe ale ziaristului american, luate în timpul șederii în Palat: un bărbat mergea ținând cu un ceas de bronz sprijinit pe umăr; altul a găsit o pană de struț pe care și-a agățat-o la pălărie; la mare căutare erau veșmintele din garderoba împărătesei; într-un salon, doi soldați decupau cu grijă bucați mari de piele spaniolă de pe o canapea: „o să ne facem

cizme din ele”, a mormăit unul dintre ei. Dacă dăm crezare lui Reed, gărzile roșii au percheziționat pe toată lumea care a fost evacuată din Palat, notând cu grijă obiectele furate. A doua zi însă nu au scăpat de jaf pivnițele Palatului, pline de băuturi scumpe și vinuri de colecție!

În luna noiembrie au fost rapid organizate alegeri pentru Adu-narea Constituantă,

Ultima gardă la Palatul de Iarnă, în 25 octombrie

DE LA SCENARIUL „DECOJIRII PORTOCALEI“ LA EXPORTUL REVOLUȚIEI BOLȘEVICE

Deși suveranii celor două state, Nicolae al II-lea și Wilhelm al II-lea, erau veri, țările lor s-au aflat în tabere diferite în Primul Război Mondial, iar Germania a gândit, din primele zile de război, un plan pentru „decojirea” Imperiului Rus

ADRIAN POP

Liniile directe ale scenariului urmărit de Germania în timpul Primului Război Mondial față de Rusia, supranumit al „decojirii portocalei” (Orangenschalen), care presupunea revenirea Rusiei la granițele din vremea lui Petru cel Mare și manipularea dreptului popoarelor la autodeterminare, se cristalizaseră încă din septembrie 1914. În acel moment, popoarele neruse din Imperiul Rus, totalizând circa 75 de milioane de locuitori, adică aproximativ 57% din populația imperiului, reuneau peste 100 de naționalități, popoare și grupuri etno-lingvistice răspândite prevalent în părțile de vest și sud ale statului rus.

Un teren propice pentru acțiunile de subminare din interior îl ofereau cu precădere teritoriile cuprinse în așa-numitul istm ponto-baltic, din Finlanda și provinciile baltice, până în Polonia, Basarabia și Ucraina, dar și regiunile caucaziene și central-asiatice.

Scenariul „decojirii portocalei” a fost receptat pozitiv de grupurile de exilați proveniți din Imperiul Rus refugiați în Germania și Austro-Ungaria sau aflați în țări cu statut de neutralitate. Au fost formate o serie de comitete naționale și birouri de presă finlandeze, poloneze, ucrainene, geor-

giene, turco-tătare, care au intrat în contact cu Berlinul și au primit sprijin material din partea sa pentru a organiza grupuri înarmate capabile să lupte alături de Puterile Centrale pe frontul estic. La Berna, în 1916, s-a înființat chiar o Ligă a popoarelor neruse din Rusia. Unul dintre reprezen-

tovarășul Troțki este susținut necondiționat de mine, iar dispozițiile lui trebuie îndeplinite necondiționat, ca și cum ar fi personal date de mine". Documentul era semnat de Lenin, președintele Consiliului Comisariatului Poporului. Chiar Stalin scria în 1918 că «liderul nemijlocit» al revoluției din noiembrie a fost Troțki". Iar presa social-revoluționară (a eserilor) scria la superlativ despre „Lenin I" și „Troțki I". Peste câțiva ani însă, Troțki va fi marginalizat treptat, până la excluderea definitivă din partid, exilat și apoi expulzat din U.R.S.S. și asasinat, în 1940, la ordinul lui Stalin.

Figură relativ obscură în noiembrie 1917, Stalin va obține doar portofoliul de comisar pentru problemele naționalităților, cu rare apariții publice. Interesant este faptul că John Reed nu îi menționează nici măcar o dată numele în volumul *Zece zile...*, astfel că, după dispariția lui Lenin cartea nu va mai fi reeditată în U.R.S.S. până după moartea lui Stalin.

Timp de șapte decenii istoriografia sovietică a folosit exclusiv sintagma „marea revoluție" din octombrie 1917 (octombrie, pentru că în 1917 în Rusia era încă în vigoare calendarul iulian), deși în primii ani chiar bolșevicii apelau uneori la sintagma lovitură de stat. În memoriile sale, Troțki folosea alternativ sintagmele „lovitură de stat" și „insurecție". Iar comunistă germană Rosa Luxemburg evoca și ea „lovitura de stat din octombrie 1917".

Marea Enciclopedie Sovietică (1951) consemna că „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie este marea revoluție săvârșită de clasa muncitoare a Rusiei în alianță cu țărănimea săracă sub conducerea partidului bolșevic, a conducătorilor acestuia, V.I. Lenin și I.V. Stalin".

După dezmembrarea U.R.S.S. interpretările evenimentelor istorice din 1917 sunt variate, chiar în interiorul

catastrofă geopolitică din secolul al XX-lea". Iar anul trecut a și nominalizat pe unul dintre vinovați: Lenin. „Să conduci ghidat de o idee este corect, dar numai atunci când această gândire conduce la rezultate corecte, nu ca în cazul lui Vladimir Ilici. Până la urmă această gândire a condus la căderea Uniunii Sovietice. Au existat multe asemenea idei, ca, de exemplu, autonomia și așa mai departe. Au pus o bombă atomică sub clădirea pe care o numim Rusia, care mai târziu s-a prăbușit. Și nu aveam nevoie nici de o revoluție mondială".

Deși blamat de către liderul actual al Rusiei, Lenin „trăiește încă", în Mausoleul din Piața Roșie. Au fost multe voci care încă de pe timpul președintelui Elțin cereau scoaterea lui din Mausoleu, însă de fiecare dată s-a invocat pericolul unei divizări a societății.

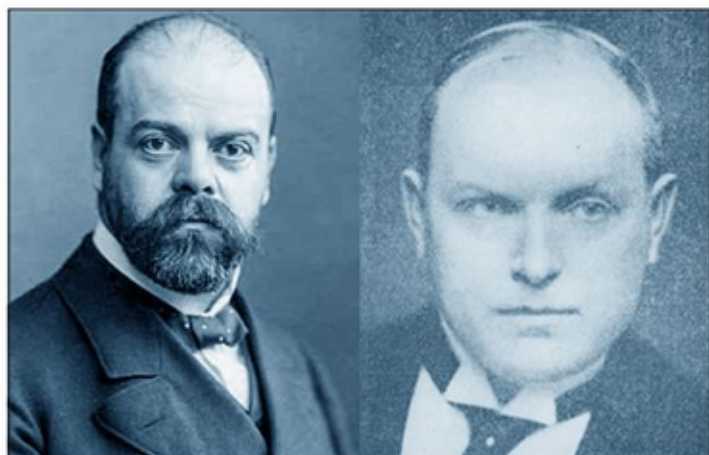
Simptomatic în acest sens a fost referendumul organizat acum două decenii privind revenirea orașului Leningrad la denumirea istorică de Sankt Petersburg. În schimb, locuitorii regiunii Leningrad au votat în favoarea menținerii vechii denumiri sovietice – regiunea Leningrad. Recent, și Vladimir Putin a opinat că ar fi inoportună scoaterea lui Lenin din mausoleu, apreciind că societatea rusă este încă divizată în ceea ce privește rolul și locul lui Lenin – și nu numai ale acestuia, ci și ale altor lideri bolșevici – în istoria Rusiei. ■

Ziaristul american John Reed, care a scris volumul *Zece zile* care au zguduit lumea, mort la numai 32 de ani de tifos exantematic (în 1920) și înmormântat la Moscova

Rusiei actuale. Astfel, în *Marele Dicționar Enciclopedic* (1998) MRSO este văduvită nu numai de adjectivele „marea" și „socialistă", fiind calificată doar ca „înlăturarea armată a guvernului provizoriu și venirea la putere a partidului bolșevicilor". În ultimele două decenii, la 7 noiembrie nu se mai organizează faimoasele parade, totul mărginindu-se la manifestări organizate de partidul comuniștilor, însă fără impact deosebit în rândul populației.

Acum câțiva ani, Vladimir Putin califica dezmembrarea U.R.S.S. ca fiind „cea mai mare

Alexander Israel Lazarevici Helphand (Parvus; stânga) și Alexander Keskula

în Finlanda. În perioada premergătoare Revoluției din octombrie, a inițiat contacte cu ofițeri superiori ai armatei germane. Cu sprijin german, Lenin a tipărit broșurile și ziarele ce aveau să răspândească ideile bolșevice în rândul maselor. Când suferințele cauzate de război au adus poporul rus la limita suportabilității, prin-

Pentru ca revoluția lui Lenin să nu eșueze, Germania îi plătea lunar 3 milioane mărci-aur

tr-o lovitură de stat, în octombrie 1917, bolșevicii au preluat puterea, înlocuind revoluția democratică cu o dictatură bazată pe violență și teroare.

Pacea încheiată cu Puterile Centrale, la 3 martie 1918, la Brest-Litovsk, era, fără îndoială, o pactedictat. Ea poate fi însă privită și ca una oneroasă, acceptată dinainte de bolșevici ca preț al sprijinului substanțial, indirect și direct, al Germaniei pentru preluarea puterii politice în Rusia. Germania își putea transfera acum nestingherită trupele din Est, pe frontul francez. Însă, chiar și după această dată, Germania va continua să-i finanțeze pe bolșevici, temându-se că un eșec al lui

Lenin ar putea însemna perspectiva nedorită a reluării războiului în Est. Ambasadorul Germaniei la Moscova, contele Wilhelm von Mirbach, aprecia că politica de antantă cu Rusia Sovietică costa lunar Germania circa 3 milioane mărci-aur. Sume considerabile mai mari au fost transferate bolșevicilor prin intermediul său pentru înrolarea ca mercenari, în Armata Roșie, a soldaților germani și din fosta monarhie austro-ungară, inclusiv români transilvăneni, căzuți prizonieri la ruși, precum Gheorghe Borș, care a participat la asaltul Palatului de Iarnă și a devenit unul dintre membrii gărzii de corp a lui Lenin.

Încă de la începuturile revoluției bolșevice, visul

În octombrie 1923, Lenin pune la punct o lovitură de stat în Germania; țara este împărțită în șase zone, iar responsabili acestora aveau sprijinul unor consilieri sovietici

secret al lui Lenin l-a constituit revoluția mondială. În 1918 – 1919 regimuri de tip sovietic au preluat efemer puterea în Finlanda (Republica Muncitorească Finlandeză), Estonia (Republica Sovietică Estonă), Lituania (Republica Sovietică Lituaniană), Ungaria (Republica Ungară a Sfatului) și Germania (Republica Sovietică din Bremen și Republica Sovietică din Bavaria).

Portdrapelul revoluției mondiale în Europa trebuia să fie Germania, o țară puternic industrializată și cu un proletariat suficient de dezvoltat, pe care Moscova o socotea o pradă relativ ușoară pentru ideile bolșevice. La congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania (Liga „Spartakus”) din 30 decembrie – 1 ianuarie 1919, trimisul partidului bolșevic, Karl Radek, a numit proletariatul german „fratele mai mare al muncitorimii din Rusia”, exprimându-și speranța „că în curând se va întruni la Berlin Consiliul Mondial al Muncitorilor, forul victoriei definitive a partidului ce se opunea războiului”.

Lenin, la sosirea la Petrograd cu vagonul pus la dispoziție de Germania

tanții săi de frunte, avocatul finlandez F. Wetterhoff (1878 – 1922), a elaborat un plan de revoltă a popoarelor neruse din Rusia, plan ce a fost trimis la 25 iunie 1915 către Ministerul de Externe german și șeful Marelui Stat Major al armatei germane. Planul a servit drept punct de pornire pentru propria concepție strategică a decidenților politico-militari germani – Cancellaria imperială, Ministerul german de Externe și serviciul secret al armatei – privitoare la scoaterea Rusiei din război.

Sarcina coordonării tuturor factorilor implicați în acest plan a revenit secției politice a Ministerului de Externe, coordonate de subsecretarul de Stat Arthur Zimmermann, ce avea în componența sa și reprezentanți ai armatei.

Unul dintre pionii de bază ai implementării planului a fost baronul Gisbert von Romberg, ambasadorul german în capitala Elveției. El a reușit să atragă un număr semnificativ de personalități politice, culturale și formatori de opinie, precum și emigranți din imperiul condus de țarul Nicolae al II-lea, care se erijau fie în purtători de cuvânt ai popoarelor neruse, fie ai forțelor democratice, radicale și anti-țariste din Rusia. Între aceștia din urmă se numărau și bolșevicii conduși de Lenin. Pentru atragerea lor, baronul von Romberg a mizat atât pe serviciile de mediere ale unui fost bolșevic eston, Alexander Kesküla, cât și pe deruta generală ce domnea în rândurile social-democrației ruse.

La conferința ținută la 6 martie 1915, în exilul din El-

veția, conducerea bolșevică și-a dat acordul pentru „colaborarea” cu Puterile Centrale pentru o „pace separată”, ca premisă pentru declanșarea revoluției. Ambasada germană din Elveția vărsa importante subsidii bolșevicilor, socialiștilor revoluționari și, în general, tuturor revoluționarilor ruși interesați într-o slăbire a țarismului. Depozitate la Reichsbank, fondurile erau transmise prin intermediari grupurilor de „colaboratori” emigranți sau rămase încă în Rusia. Distribuția lor către beneficiari se făcea prin intermediul unor bănci sau firme de import-export din capitala Rusiei și capitalele unor țări neutre, precum Banca „Siberia” din Petrograd, Băncile „Max Warburg” și „Nija” din Stockholm sau firma de import-export a socialistului Alexander Israel Lazarevici Helphand (având pseudonimul Parvus) din Copenhaga. Lenin, pentru a nu se discredita în ochii mișcării socialiste internaționale, primea subsidiile prin mijlocirea unui „intermediar al unui intermediar” asistentul lui Parvus în firma din Copenhaga, socialistul bolșevic de etnie poloneză Yakov Ganetsky (transliterat și Ganetzki sau Hanecki), cunoscut și ca Jakub (Jakob) Fürstenberg, care de fapt era unul dintre oamenii săi de încredere. Prin acest „canal roșu”, până la revoluția din octombrie 1917, potrivit evaluării lui Eduard Bernstein, un binecunoscut social-democrat german, bolșevicii au intrat în posesia echivalentului a circa 50 de milioane mărci-aur.

Până la intrarea S.U.A. în război, în aprilie 1917, Germania a oscilat între menșevici și bolșevici pentru a-și atinge scopurile. Abia după ce guvernul Kerenski a decis continuarea războiului în condițiile critice create de intrarea S.U.A. în război, Berlinul a decis să apeleze la serviciile

În schimbul a 50 milioane mărci-aur, bolșevicii își dau acordul, în 1915, pentru o pace separată cu Germania

grupului extremist al internaționalistilor ruși. Așa s-a ajuns la faimoasa expediție de către autoritățile germane, din ordinul Kaiserului, pe calea ferată, a lui Lenin și a compatrioților lui la Petrograd. Între cei care l-au însoțit pe Lenin în acel voiaj de circa 3.000 km se aflau, alături de soția sa, nume ilustre de revoluționari ruși, precum și doi ofițeri ai armatei germane, mascați sub identități false rusești.

Reîntors la Petrograd, Lenin a lansat celebrele „Teze din aprilie”, care cereau imperativ trecerea întregii puteri politice în mâinile sovietelor de deputați.

După eșecul tentativei de lovitură de stat bolșevică din iulie 1917, Lenin s-a refugiat

Arthur Zimmermann

Germania a gândit, încă de la începutul războiului, un plan pentru scoaterea Imperiului Rus din coaliția cu Marea Britanie și Franța

Exclusivitate

Am văzut în numărul trecut că autorul rus al acestui articol, care a semnat numeroase studii despre istoria Revoluției din Octombrie, încearcă să demonstreze, matematic, pe baza studierii documentelor, că 7 noiembrie 1917 ar fi putut arăta altfel. El se întreabă – și ne lasă să analizăm datele lui – dacă omenirea ar fi putut evita experiența comunistă.

ALTERNATIVELE ANULUI 1917

Statuia din bronz a țarului Alexandru al III-lea, doborâtă în timpul evenimentelor de la Petrograd

ALEKSANDR VL. ȘUBIN
(Moscova)

La 25 – 26 octombrie (7 – 8 noiembrie) 1917 a avut loc una dintre cele mai puternice și răscolitoare răsturnări din istoria Rusiei și a altor țări din fostul Imperiu Rus. În capitala Rusiei a venit la putere o forță decisă, cu maximă fermitate, să pună în practică proiectul marxist al societății comuniste, bazat pe egalitatea în drepturi a oamenilor muncii și pe conducerea centralizată a proceselor social-economice. Cu toată importanța factorilor subiectivi și a întâmplării, a trăsăturilor personale ale lui Lenin și inamicilor lui, victoria bolșevismului a decurs legitim (deși nu și fatal) din tendințele Marii Revoluții Ruse începute în februarie (martie) 1917, din adâncă criză socială din Rusia și din tulburările provocate de războiul mondial.

Bolșevismul a venit atunci când politica coaliției liberal-socialiste, care a refuzat acțiuni hotărâte de ieșire a țării din criză, a intrat în faliment. Bolșevismul a văzut în trecerea la socialism rezolvarea problemelor privind refacerea economiei, s-a pronunțat pentru încetarea imediată a unui război încheiat „la egalitate”. Partizanii „partidului proletariatului” erau eterogeni în ce privește problemele sociale, dar îi unea dorința de transformări sociale radicale. În concepția lui Lenin această avangardă trebuia să distrugă obstacolele din drumul spre socialism, să-i creeze fundamentele și să tragă după ea masa populației Rusiei.

După ce au hotărât să-și asume integral puterea revoluționară, bolșevicii au lansat

apelul către forțele de masă influente, care aveau o altă reprezentare despre revoluție.

Rezistența la cucerirea puterii a avut drept consecință confruntarea armată. Dar bolșe-

În condițiile haosului și mizeriei economice provocate de prăbușirea regimului imperial și de pierderea războiului, planul bolșevic părea că are sorti de izbândă. Incitați de agenți trimiși de Lenin, unii dintre soldații germani reînțorși de pe front au aderat la ideea revoluției proletare. Alții, dimpotrivă, s-au înrolat în unitățile organizate de fostul Stat Major al armatei imperiale. Cu ajutorul acestora, tentativa de revoluție proletară în Germania a fost, în cele din urmă, înăbușită.

Visul leninist al revoluției mondiale continua însă să fie activ. Din primăvara lui 1919, principalul său instrument de transpunere în practică l-a constituit Internaționala a III-a Comunistă sau Kominternul. Cel puțin o parte dintre fondatorii săi erau în fond niște necunoscuți. Partidele comuniste pe care pretindeau că le reprezintă erau de-abia formate sau inexistente cu totul – cazul partidelor comuniste mongol și elvețian. Deși lipsiți de un mandat real, aceștia sunt oamenii care vor pune bazele organizației ce se va dovedi, până la autodestruirea sa formală din 1943, vârful de lance al exportului de revoluție. Alcătuit din partide comuniste care nu erau decât simple secții ale sale, Kominternul nu va irosi niciun prilej de a disemina în Europa germanii revoluției bolșevice. Principalele sale curele de transmisie erau agenții Internațio-

nalei a III-a, organizați pe principiul unei societăți secrete.

Nu întâmplător, primul lider al Kominternului a fost Karl Radek, un apropiat al lui Lenin, lider al Partidului Comunist din Germania – țara în care revoluția mondială trebuia să izbândească pentru prima oară. Cu ajutorul lui și al lui Zinoviev, Lenin va face, în octombrie 1923, o ultimă tentativă de a exporta revoluția bolșevică în Germania. Cuprinsă de o gravă criză economică, Germania prezenta condiții favorabile unei atari întreprinderi. Sub îndrumarea agenților Kominternului, comunistii germani au provocat atunci grave tulburări interne, pregătindu-se activ pentru războiul civil menit a le netezi drumul către putere. Astfel, din însărcinarea Kominternului au fost create un Aparat M (Militar) și un Aparat N (Informații), precum și o Organizație Politico-Militară (MP) specială, ca organizație de cadre, pentru constituirea unei Armate Roșii. Un general sovietic a devenit șef al MP la nivelul Germaniei, iar țara a fost împărțită în șase zone MP, în fruntea cărora, alături de responsabili nemți, se aflau, de asemenea, în calitate de consilieri, și generali sovietici. Concomitent a fost creat un aparat cu sarcini pe linie de terorism, Aparat -T, care urma să organizeze atentate izolate, în vederea pregătirii terorii în masă.

Karl Radek

La Moscova se puneau mari speranțe în acest octombrie german. În scrisoarea pe care a adresat-o unuia dintre fruntașii comunistilor germani, August Thalheimer, Stalin scria: „Iminenta revoluție din Germania este cel mai important eveniment al zilelor noastre. Pentru proletariatul din Europa și America, victoria revoluției în Germania va avea o importanță mai mare decât a avut-o revoluția rusă în urmă cu șase ani. Fără îndoială, victoria proletariatului german va muta centrul revoluției mondiale de la Moscova la Berlin”.

Tentativa de revoluție comunistă în Germania a eșuat însă din nou. Represiunea care i-a urmat, la care au participat și socialiștii germani, rămâne exemplară prin duritatea sa. După octombrie 1923, speranțele bolșevicilor privind iminența declanșării unei revoluții în Germania, ca început al revoluției mondiale, se spulberă definitiv. Lenin va adopta o politică realistă, pentru ca, după moartea sa, Stalin să impună din momentul obținerii controlului deplin asupra partidului, în 1929 – teza „construirii socialismului într-o singură țară”: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Mesianismul revoluționar era pus, temporar, între paranteze.

(Va urma)

Pe o stradă din Berlin, în timpul tentativei de revoluție bolșevică, în 1919

Afiș de propagandă mobilizatoare pentru Armata Roșie

revoluției de socialism, înțeles atunci ca societate democratică. Bolșevicii au considerat dictatura lor un mijloc vremelnic de înăbușire a rezistenței minorității. Dar din minoritatea oponentă s-a creat majoritatea, ceea ce a necesitat eforturi mai dure, autoritate și violență.

O coaliție largă de stânga nu s-a format, bolșevicii moderați au fost înfrânți, dar conducerea comunistă a înțeles importanța largirii bazei politice a puterii sovietice, în condițiile conducerii proprii. Au marșat la această colaborare eserii de stânga, care și-au făcut calculul că în urma succesului transformărilor sovietice din agricultură se va produce o schimbare a raportului de forțe între cele două partide sovietice, cel puțin până la egalitate în drepturi. Mizând pe preponderența numerică a țăranilor din Rusia, eserii de stânga aveau șansa să-și sporească influența în sistemul sovietic până la a ridica problema unei coaliții egale în drepturi cu bolșevicii. Grație coaliției cu eserii de stânga bolșevicii au câștigat posibilitatea de a con-

solida în mod esențial poziția Puterii sovietice la sate și de a astâmpăra oarecum setea de cadre. Coaliția a fost reciproc avantajoasă, dar timpul a acționat împotriva ei, pentru că fiecare parte a sperat să se descurce în viitor fără cealaltă. În felul acesta, teoretic a existat alternativa trecerii puterii la eserii de stânga, practic însă în coaliție cu o parte a bolșevicilor. Ceea ce înseamnă că instaurarea puterii sovietice nu a avut o evoluție istorică lineară, ci a inclus o serie de alternative: eseră de stânga și bolșevice: moderată, leninistă și comunistă de stânga.

Bolșevicii luau în calcul ca o posibilitate renunțarea la ideile lor numai temporar, pentru ca, după consolidarea sistemului puterii sovietice, ei să continue transformarea societății după rețetele marxismului, nu ale narodnicismului. Eserii de stânga erau gata să caute o sinteză a acestor două idei de tradiție pe calea spre socialism.

Conflictul cu intelectualitatea și precaritatea pozițiilor lor în mediul rural nu le-au dat șansa bolșevicilor să învingă

în alegeri. I-au învins eserii. Dar socialiștii, care obținuseră superioritatea în Adunarea Constituantă, nu s-au grăbit să-i aducă în coaliția lor pe bolșevici, iar Adunarea e greu de crezut că putea deveni o platformă a compromisului.

Deși bolșevicii au pierdut alegerile în Adunarea Constituantă, ei și-au păstrat locul al doilea și o superioritate de forță. Adepții puterii sovietice s-au hotărât să dizolve Parlamentul. Adepții păstrării Adunării nu au putut găsi suficiente forțe pentru a-l apăra. Tragedia dizolvării Adunării Constituante constă înainte de toate în faptul că, după acest moment, principiul mersului revoluției a devenit un joc fără reguli. Pentru că nimeni nu putea stabili reguli care să fie recunoscute de majoritatea societății. Legitimitatea, odată fisurată în februarie 1917, se putea re-instala numai după o ciocnire puternică, de amploare mare. Acum hotărârile se adoptau nu atât după reguli, cât prin forță.

Teoreticienii socialiști au menționat două căi spre societatea postcapitalistă: prin trecerea întreprinderilor în mâinile colectivelor lor (pornind de jos) și socializarea întregii economii într-un sistem care să lucreze după un singur plan (pornind de sus). Se consideră că cele două căi, de sus și de jos, sunt perfect compatibile.

O resursă importantă a economiei, pe care i-o oferă revoluția, este entuziasmul oamenilor muncii în condițiile democrației productive. Recunoscuți drept stăpâni ai întreprinderii, lucrătorii sunt gata să devină stelele zilei de

*Aprovizionarea populației de la orașe cu alimente
a pus mari probleme puterii sovietice*

vicii nu se temeau de război civil, considerând că la momentul acela nu va exista o rezistență solidă, activă la năvala lor. În general ei nu vedeau o mare nenorocire într-un război civil, în repressiuni și alte asemenea atribute ale autorității impuse „în interesul proletariatului”. Și gândeau așa nu numai Lenin și Troțki, dar și, ceea ce este esențial, masele ce îi urmau pe bolșevici.

Octombrie, ca varianta

Bolșevicii au optat pentru un curs de forță: să acapareze ei puterea, dar să se înarmeze nu numai cu ideile lor, ci și cu ale unor diferite forțe de stânga, pentru a-și putea atrage nu numai masele „lor”, ci și mase „străine” lor. Numai așa s-a putut obține „codul genetic”, „formula” lui Octombrie – regim comunist + societate sovietică: sinteza proiectului bolșevic al modernizării, al idealurilor general-socialiste sovietice de autoadministrare, al puterii poporului, egalității în drepturi a

oamenilor muncii și a conducătorilor, percepuți ca „slugi ale poporului”, nu ca stăpâni ai lui. Bolșevismul nu propovăduia puterea lui, comunistă, ci puterea sovietelor. Acestea sunt cele două fațete ale lui Octombrie – comunistă și sovietică. Și aceste fațete nu coincid.

Odată porniți pe calea unor acțiuni hotărâte, fără compromisuri, Lenin și adepții lui și-au asumat confruntarea cu alte forțe politice, sprijinite de majoritatea populației, de polifonia structurii social-

politice și etnice a statului rus. Conștienți de pericolul unei confruntări simultane cu toate aceste forțe și într-o acută lipsă de cadre, liderii bolșevismului au manevrat în așa fel, încât în fiecare etapă a luptei să-și neutralizeze o parte dintre dușmani și să-și atragă tovarăși de drum. Dacă pentru Lenin și Troțki, pentru nucleul proiectului bolșevic, aceasta era o problemă de tactică, aripa moderată a bolșevismului și aripa de stânga a socialiștilor vedeau în politica alianțelor o altă strategie de mișcare spre socialism cu baza pe o largă coaliție de centru-stânga, care să reprezinte majoritatea populației.

Între noiembrie 1917 și ianuarie 1918 s-a ratat șansa unei ieșiri mai blânde din criză în direcția modernizării și creării unui stat social, pe drumul societății europene a veacului al XX-lea. Dar a fost pierdută șansa, nu și posibilitatea. Totuși drumul lui Lenin ducea practic inevitabil spre accentuarea trăsăturilor autoritare ale regimului, ceea ce a îndepărtat traiectoria

*Liderul bolșevic Vladimir Lenin (pe bancheta din spate),
cu soția, Nadejda Krupskaja (în fața lui) și sora,
Maria (în stânga), într-un Rolls-Royce, la 1 Mai 1918*

stăpânirea țăranilor a putut stimula producția agricolă în condițiile păcii civile, ale păstrării producției industriale și circulației monetare, a unor organizații obștești autonome, între care aprovizionarea cooperatistă. Dar aceste condiții nu au fost respectate.

A trebuit urgent „isprăvit” sistemul alimentării orașelor cu produse, eliminând caracterul lui haotic. Ceea ce se putea face pe două căi: fie instituind reguli generale de acces la producția întreprinderilor și regiunilor care aveau nevoie de ea (cu ajutorul cooperativelor sau al activității, reglementate de stat, a unor organizații intermediare și a unor negustori individuali); fie pe calea unei aspre centralizări a producției, confiscarea produselor de la țărani în folosul statului, urmată de distribuirea ei în toată țara. În ciuda faptului că bolșevicii moderați au subliniat superioritatea primei variante, a doua cale a corespuns mai bine strategiei și stilului politic al bolșevismului.

În primăvara lui 1918, democratismul social al lui Octombrie începe să fie înlocuit de carcasa dură a statului-fabrică. Dar se păstrează totuși și sunt oficial afirmate idealurile lui Octombrie, adică idealurile revoluției democratice și ale gândirii socialiste, în general, nu numai marxiste, ci și narodniciste. Proiectul sovietic a conținut în el altruismul comunist, societatea neîmpărțită în clase,

Singura soluție pentru „a proteja” lumea comunistă de cea capitalistă, pe care o „întrecuse”, potrivit documentelor de partid, a fost ridicarea unor ziduri

puterea poporului, egalitatea în drepturi a omului muncii. Practica partidului comunist s-a construit pe încălcarea acestor principii. Undeva abaterile de la ele erau negate, altundeva erau legitimate prin greutățile de parcurs. Dar omul sovietic a fost educat în spiritul acestor valori, și nu în cel al maximului profit, criteriu al binelui și răului.

Statul care nimicise fizic sute de mii de suspectați a nu fi de acord cu conducerea de la vârf, întemeiată pe o dură ierarhie funcționarească, statul care stăpânea mase de muncitori și țărani înfometați va declara, 20 de ani mai târziu, că a construit socialismul. Dar acest „socialism” nu corespundea criteriilor prin care gândirea socialistă definea societatea socialistă: lipsa dominației de clasă, a oprăririi, a exploatării, înalta productivitate a muncii și venituri substanțiale pentru clasele de oameni ai muncii, mai mari decât în capitalism.

U.R.S.S. nu a putut dovedi că a întrecut lumea capitalismului și „socialismul” s-a transformat în ceva paralel căii

capitaliste. Varianta birocratizată a societății industriale, construită în U.R.S.S., are, comparativ cu capitalismul de periferie, plusurile și minusurile ei. Dar revoluția anunțase țeluri puse deoparte pentru „în comunism”, rămas un vis nerealizabil. Sunt aceste țeluri o utopie?

Este o mare întrebare, având în vedere că unele țări europene s-au apropiat de realizarea lor și parțial de democrația productivă, de autoconducere, de federalism și drepturi sociale.

Putea să facă Rusia o breșă în mersul revoluției sau să o încheie cu alte rezultate? Un aspect hotărâtor care a aneantizat echilibrul între straturile de „oameni ai muncii” (muncitori, țărani, intelectuali) a fost războiul civil, de mare amploare, după care căderea valului revoluționar a devenit cvasi-ireversibilă. Dar, până în mai 1918, șansele de construire a unui sistem mai echilibrat au rămas, debaterile nu au fost încheiate. Iar aceste dezbateri au continuat și din nou au devenit actuale după încheierea războiului civil, în timpul „discuțiilor privind sindicatele”, și în perioada Noii Politici Economice. Acele fațete ale revoluției care au permis Rusiei, fie măcar și prin proiectele ei revoluționare, să marcheze vremurile, rămân actuale și astăzi.

**În românește de
Florentina DOLGHIN**

măine, depășind toate greutățile, jertfindu-și confortul de moment și etalându-și potențialul creator. În cursul revoluției s-a produs difuzarea democrației de la sferele elitelor în toate structurile vieții, în producție, în viața domestică. Este de acceptat așa ceva? Dacă omului simplu i se poate încredința alegerea președintelui și deputatului, despre care nu știe nimic, de ce nu se poate apela la el să adopte hotărâri în domenii unde el chiar se pricepe, pentru că se lovește de ele în viața reală în fiecare zi? Autoorganizarea și democrația de jos (care și este adevărata democrație) deveneau o sursă de energie umană, ce schimba condițiile sociale. Dar, deopotrivă, puteau avea și puncte terminus distructive.

În evoluția democrației de jos, productive, există greutăți, legate de competența celor care iau decizii. Nivelul inițial de competență al majorității oamenilor din perimetrul conducerii a fost indubitabil redus. Același lucru se poate spune și despre funcționari, care îi uimeau pe cetățeni cu incompetența deciziilor lor. Competența se poate câștiga odată cu experiența participării la actul conducerii, de care masa oamenilor muncii era departe. Democrația productivă nu este mai puțin periculoasă decât bunul plac al capitalistului și al funcționarului. Important este ca diferitele metode prin care se ia o decizie să fie în echilibru una cu alta și să

se și armonizeze din punctul de vedere al regulilor acceptate.

Bolșevicii nu au putut construi un sistem bazat pe un echilibru al acestor părți constitutive atât de importante ale unei revoluții, ca autoorganizarea, inițiativa de jos, democrația productivă, pe de o parte, și unitatea sistemului economic, reglarea lui, pe de alta.

Discuția despre controlul muncitorească și formele de aplicare a „voinței” clasei muncitoare era o oglindă a stărilor conflictuale acumulate. La un pol se aflau adepții unei uniuni sociale largi a diferitelor straturi ale clasei muncitoare și intelectualității, având ca expresie politică un guvern pluripartid „omogen socialist”. Această uniune ar fi putut să asigure reglarea eficientă și planificarea economiei. La polul opus erau cei care militau pentru o ruptură brutală cu vechile relații sociale în beneficiul autoconducerii muncitorești în producție și în politică.

Aceste două abordări au coexistat în bolșevism, care nu a fost omogen, strângând în el la un loc tendințe social-democrate și sindicale. Linia

bolșevică de dreapta era adeptă unei intensificări treptate a dirijării statului, în alianță cu cadre burgheze, neînlocuite de nimeni deocamdată. Linia sindicală pune accentul pe inițiativa de jos, pe îndepărtarea burgheziei de către autoconducerea muncitorească. Lenin, care a sprijinit la început tendința sindicală, era ocupat cu alte probleme, dar spera că inițiativa de jos se va împleti cu succes cu o conducere rațională a economiei. Când lucrurile au fost clare că, în ce privește „controlul”, inițiativele de jos și de sus se „îmbucă” prost, Lenin, cu caracterul hotărât și rectiliniu ce îi era propriu, a făcut alegerea între etatismul moderat și inițiativa radicală de jos, în folosul etatismului radical.

Virajul spre vis

Incapabilă să rezolve criza din industrie, puterea sovietică a trebuit să facă față foametei de la orașe. După ce primiseră pământ, țărani se descurcau, aveau cu ce trăi. Ei, mai puțin decât orașenii, sufereau de pe urma ruinei instalate până în Octombrie, dar care se agrava în contextul politicii bolșevicilor. Trecerea pământului în

În anii NEP-ului, țărani predând la stat mare parte din producția lor agricolă (cartofi, cereale etc.)

*Marigela Paschievici,
în ziua când s-a logodit*

dar și un abil politician liberal. Se înscriesese în P.N.L. încă din anul 1908, când își începuse studiile universitare la Facultatea de Drept din București, considerând că acest partid era cel mai progresist și mai democratic la acea vreme. Continua astfel o lungă tradiție de familie. Va fi ales deputat liberal în 1933 și ulterior, în 1939, primar al Sectorului de Negru din București.

Sever se trăgea dintr-o veche și nobilă familie poloneză, al cărei șef, mareșalul conte Paschievici, jucase, cândva demult, un rol istoric în armata Rusiei. Ramura familiei din care provenea Sever se împământanise în România, cu toate drepturile cetățenești, ca români adevărați, de două secole și jumătate.

Așa cum mărturisește în caietul său de memorii, idealul lui în viață a fost mereu „dorința de mai bine, de mai sus, de înălțare în lume prin muncă, cultură și caracter, prin spirit de observațiune și pătrundere”.

După terminarea studiilor universitare de Drept la București, după cum scrie, „stăpânit de ambițiunea de a

urca într-o bună zi ultima treaptă a scării sociale și politice, la conducerea țării, și cu dorința neînfrânată de a mă pregăti cât mai bine în acest scop, în toamna anului 1913 am plecat, numai din voința mea, la Paris și m-am înscris imediat la doctoratul juridic de la Sorbona, pe atunci cea mai faimoasă cetate universitară a lumii”. Destinul nu a fost de partea lui de această dată. O telegramă sosită pe neașteptate în vara anului 1914 de la mama sa îl implora să se întoarcă în țară, căci era îngrijorată din cauza izbucnirii Primului Război Mondial. S-a întors cu inima frântă. Știa bine că, odată plecat, nu va mai reveni vreodată la Paris, ca să-și termine studiile doctorale.

În august 1916 Sever s-a înrolat în Regimentul 66 In-

fanterie Balș și a plecat la lupta cea mare pentru unificarea tuturor românilor sub un singur stindard și într-o singură țară, România Mare. În următorii doi ani, s-a aflat în mod constant în prima linie a frontului. În tot acest timp, a dovedit un devotament demn de toată lauda pentru cauza războiului, pentru regele Ferdinand și regina Maria, pe care îi va cunoaște personal și cărora le va deveni chiar apropiat în anumite împrejurări.

Am avut privilegiul să citez memoriile sale de război, în manuscris, o mărturie vie de curaj, sacrificiu pentru țară, determinare, respect față de ceilalți. Manuscrisul mi-a fost pus la dispoziție acum foarte mulți ani chiar de fiica lui, Marigela.

*Manole Tătăreanu, în centru, pe capota mașinii Chrysler,
Victor Hoiescu (dreapta) și soferul, într-una dintre escapade*

O NUNTĂ DE POVESTE ÎN VREMURI TULBURI

Ing. IOANA HOISESCU

Mirii în ziua nunții

28 noiembrie 1943 a fost o zi de duminică mohorâtă și ploioasă, într-un București inundat de știri îngrijorătoare. Frontul de la Răsărit înainta spre România. Titlurile din ziarul Seara sunau cam așa: Atacul blindatelor germane la sud-vest de Kiev; Alarmă aeriană la Londra vineri seara, a șasea oară într-o săptămână; Convoi aliat atacat în Mediterana de avioane germane; Nou atac nocturn asupra Berlinului; Sute de avioane germane atacă

neîncetat blindatele sovietice din sectoarele Nicopol, Cremenciuc și Cergassi; Problemele comuniste în Europa de după război. La încheierea păcii, aliații se vor găsi în fața unor situații dificile; În breșa de la Kiev se dau lupte extrem de violente.

În pofida stării de tensiune acute, orașul își vedea de viața lui. Majestatea Sa regele Mihai I a deschis, ca de obicei, anul universitar 1943 – 1944 în Aula Mare a Facultății de Drept, la 26 noiembrie.

Dar pentru o tânără fată această zi de duminică a fost cea mai luminoasă cu putință, ziua în care cel mai îndrăzneț și mai fierbinte vis al ei avea să devină realitate, ziua în care avea să se căsătorească cu cel pentru care se luptase din toate puterile.

Mireasa, Marigela Paschievici, avea 23 de ani și abia terminase Facultatea de Drept din București. Țintea însă mult mai sus decât să slujească sistemul judiciar din România. Fusesse o fată deosebit de ambițioasă, iar dorința ei cea mai fierbinte era să accedă în înalta societate bucureșteană. Știa foarte bine că, în situația ei, putea să-și atingă acest scop doar printr-o căsătorie avantajoasă și, în timp, ideea asta devenise obsedantă.

Doctorat la Sorbona ratat din cauza războiului

Provenind dintr-o familie din clasa mijlocie, trăind din fragedă pruncie într-un apartament cu patru camere închiriat în centrul Bucureștiului, în imediata vecinătate a Grădinii Icoanei și a Parcului Ioanid, această fată și sora ei mai mică fuseseră crescute de o mamă bună și iubitoare și de un tată

extrem de ambițios, dar absent în cea mai mare parte a timpului. Atmosfera casei era prietenoasă și rafinată, datorită gustului pentru artă al mamei lor. Mobila din casă era în stilurile *en-vogue* la acea vreme: o sufragerie și un birou în stil Laurențiu Lenghel și un salon Louis Philippe. Rude și prieteni de familie umpleau aceste camere destul de des, în special la 5 decembrie, de ziua Sfântului Sava, de Crăciun și de Paști.

Tatăl fetelor, Sever Paschievici, era un avocat apreciat,

mare decât Manole, avea o influență benefică asupra acestuia, iar prietenia lor era cât se poate de încurajată de întreaga familie. Rămas orfan de mamă la doar șase ani și de tată la 17 ani, cu un frate cu trei ani mai mic în grija sa, se luptase din greu să-și termine studiile și să-și facă o situație. Fusesse recrutat încă din studenție de biroul de avocatură al celebrului Nicolae Ottulescu, pe care l-a reprezentat în diferite procese importante și chiar la Întreprinderile Malaxa.

Născut la Roman în timpul Primului Război Mondial, când părinții săi se aflau în refugiu în Moldova, crescuse mai apoi în locurile natale ale mamei, descendentă dintr-o veche familie boierească din Oltenia, la Buzești, la Slatina și la Craiova. Venit la București pentru studiile universitare la Facultatea de Drept, se bucurase de un ajutor neprețuit din partea lui Nolică Tătărăscu, care îi acordase o bursă din partea „Scrișului Românesc”, dar și ospitalitatea casei și a familiei sale. Nolică trăise multă vreme la Craiova și îl cunoscuse pe tatăl lui, magistratul Pavel Hoișescu, consilier la Curtea de Apel din Craiova.

Cam pe când se mutase la București, în 1933, Nolică cumpărase o vilă la Predeal, cea mai la modă stațiune de schi a anilor interbelici. Era ceva obișnuit ca membrii înaltei societăți bucureștene să dețină și o proprietate la munte, unde să se retragă cu familia și prietenii pe timpul vacanțelor sau numai la

sfârșit de săptămână. Vila era veche și necesita reparații considerabile, dar Nolică a transformat-o într-un loc primitor în centrul Predealului, nu departe de pista de schi. Manole, în special, devenise un schior foarte bun și toată lumea îi cunoștea această pasiune foarte „șic”.

Un adevărat dandy, Manole era mai mult preocupat de cum cade dunga la pantaloni decât de o carieră juridică. Avea o mare pasiune pentru mașini și nu ezita să „împrumute” ocazional Chrysler-ul pe care Nolică îl folosea pentru Editura „Scrișul Românesc” și să facă o escapadă, de multe ori împreună cu tatăl meu, la terasa „Vișoiu” sau la restaurantul „Bordei”. Într-una dintre aceste ocazii, s-a întâmplat chiar să dea nas în nas cu tatăl său, Emanoil Tătărăscu, și n-a știut cum să o ia mai repede din loc. Nu de puține ori, profită și de vila lui Nolică de la Predeal, invitându-și prietenii apropiați. Fiind un răsfățat al soartei, nu avea altă preocupare decât să se facă acceptat și adulat pentru numele pe care îl purta din naștere. Era tânăr, lipsit de griji și dorea să-și trăiască din plin tinerețea.

Și ziua cea mare a sosit. După cum spuneam la început, o zi de toamnă târzie, întunecată și ploioasă. În ciuda vremii urâte, nunta urma să

înceapă în casa din str. Eremia Grigorescu nr. 12. Era de așteptat ca evenimentul să fie foarte mediatizat. Și cum altfel? Război sau nu, doar nu avea loc o nuntă în familia Tătărăscu în fiecare zi! Publicațiile mondene ale Capitalei nu puteau să rateze ocazia de a scrie despre eveniment. Reporterii ale celor mai cunoscute reviste se înghesuiau în dreptul impunătoarei vile în stil neoflorentin de pe strada Eremia Grigorescu, sperând să prindă cele mai bune cadre cu tânărul cuplu și invitații lor. Nu mică le-a fost surpriza când au constatat că la eveniment erau prezente vreo 200 de persoane.

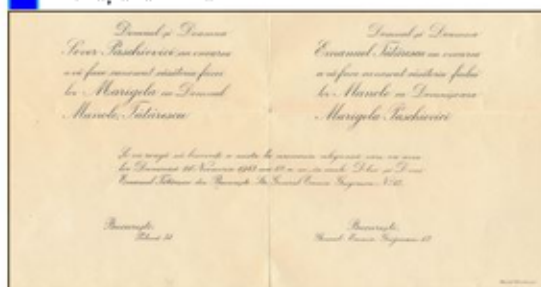
Cei doi miri erau de aceeași vârstă, 23 de ani, și erau născuți în aceeași lună, iulie, sub semnul zodiei Racului.

Ura! Trăiască regele Carol II!

Nuntași au început să sosească unul câte unul pe la amiază. Întâmpinați de părinții mirilor – Emanoil și Gabriela Tătărăscu și de Sever și Mimi Paschievici –, rude ale mirelui și miresei, dar și personalități ale vieții politice bucureștene s-au grăbit să onoreze invitațiile.

Pentru a numi doar pe câțiva dintre invitați, voi menționa pe Constantin Argetoianu, de mai multe ori ministru și fost prim-ministru în 1939, Ion Gîgurtu, fost prim-ministru în 1940, Mircea Căncicov, fost ministru de Finanțe în mai multe guverne, Alecu Popescu-Necșești, cunoscut avocat și om politic, și copiii ace-

Invitația la nuntă

Sfatul unui prieten

La sfârșitul Primului Război Mondial, Sever Paschievici a fost decorat cu ordinele „Steaua” și „Coroana României”, cu spada și panglica „Virtuții Militare”, și „Crucea Comemorativă” cu baretele: Dobrogea, București, Mărășești, Târgu-Ocna. Viața i-a fost profund marcată de experiența războiului și viitoarea sa ascensiune politică s-a bazat pe lecția dobândită în timpul celor doi ani extrem de duri.

După încheierea războiului, în 1919, s-a căsătorit la vârsta de 30 de ani cu fata visurilor sale, pe care o curta de vreo șapte ani. În următorii trei ani, au avut două fete, pe Marigela în 1920 și pe Mira în 1922.

Le-a insuflat celor două surori, încă de mici, dorința de a deveni intelectuale și, în acest scop, amândouă au urmat Școala Centrală, cel mai prestigios liceu de fete din București la acea vreme. Fata cea mare, Marigela, deșteaptă și dominată de o ambiție demnă de tatăl său, a fost prima din clasă pe perioada celor opt ani petrecuți în această școală. Printre colegele sale s-a numărat și viitoarea academiciană Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

După terminarea liceului, Marigela s-a înscris la Facultatea de Drept din București, pășind pe urmele părintelui său. Nu mult după începerea anului universitar, a descoperit că unul dintre colegii săi de an era fiul unui cunoscut om de afaceri și politician.

Și-a dat seama că aceasta era șansa ei de a-și vedea visul cu ochii și a accede în înalta societate ca parte a unei familii renumite și bogate. Era o studentă eminentă, dar în secret a început să urzească un plan destul de riscant. Era dispusă să încerce orice din moment ce acest băiat părea a fi lozul câștigător al vieții ei, putând să-i ofere stilul de viață și statutul pe care și le dorea.

Dintr-o dată, băiatul începu să primească scrisori de la o admiratoare secretă. La început, nu le-a luat în serios, dar cum scrisorile nu încetau, s-a hotărât să afle sursa lor. Nu i-a trebuit mult și a descoperit cine era autoarea răvașelor. Nu mică i-a fost surpriza realizând că stărnise interesul unei fete deosebit de studioase și serioase. Se tot întreba care putea fi explicația unui asemenea interes înfocat.

Tatăl meu, el însuși student la Facultatea de Drept din București la acea vreme, s-a întâmplat să fie pe atunci cel mai bun prieten al tânărului. Într-una dintre zile, acesta i-a arătat acele scrisorele de amor, întrebându-l cum să le interpreteze. Tatăl meu știa bine cât de mult prețuia prietenul său

o părere din partea lui, dar nu avea prea multă experiență pe acest tărâm și s-a văzut pus în încurcătură. Într-o inspirație de moment, l-a sfătuit să facă o încercare și să o cunoască mai bine pe Marigela.

„Împrumută” mașina lui Nolică

Manole Tătărăscu, fiul cel mare al lui Emanoil (Nolică) Tătărăscu (*Magazin istoric*, nr. 5 – 6/2017), era ceea ce în toate timpurile s-a chemat „un băiat de bani gata”. Familia Tătărăscu era una dintre cele mai influente familii ale perioadei interbelice datorită ascensiunii politice a unora dintre membrii săi în timpul domniei regelui Carol al II-lea, în special a lui Gheorghe Tătărăscu. Nici nu este de mirare că domnișoara Marigela Paschievici se dădea de ceasul morții să se numească doamna Tătărăscu.

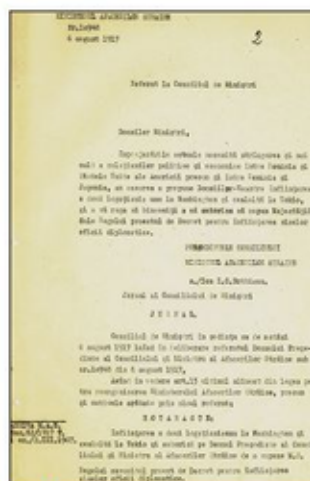
Nolică și Gabriela Tătărăscu își iubeau cei doi băieți, Manole și Dinu, ca pe lumina ochilor. Nolică ținea mult ca ei să meargă la cele mai bune școli, să învețe bine și să fie manierați, politicoși și plăcuți în societate. Cum erau cam

bolnăvicioși, căuta totdeauna să fie îngrijiți de cei mai buni medici și, nu de puține ori, apelasă la medici de la Viena, socotind că doctorii de la București nu erau suficient de competenți.

Pentru tatăl meu, avocatul Victor Hoișescu, Nolică și Gabriela Tătărăscu erau ca niște părinți adoptivi. Cu doi ani mai

Sever Paschievici, pe calul „Lucifer”,
în timpul Primului Război Mondial

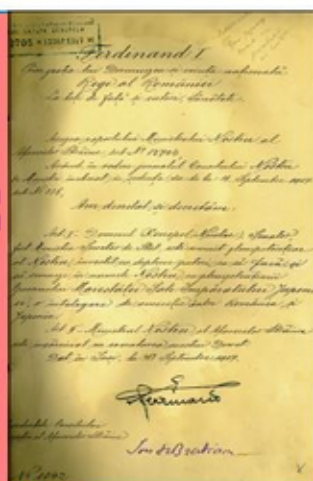

**Referatul
Ministerului Afacerilor
Străine
din 6 august 1917
privind înființarea
legațiilor României
de la Washington și Tokyo**

100 DE ANI DE RELĂȚII DIPLOMATICE ROMÂNŌ - JAPONEEZE

ION SCUMPIERU

**Propunerea stabilirii relațiilor
diplomatice între România și
Japonia a venit din partea Japoniei,
în anul 1902, la Viena.**

**Decretul din 13/26
septembrie 1917
privind numirea
lui Nicolae Xenopol
în calitate
de Trimis Extraordinar
și Ministru Plenipotențiar
al României la Tokyo**

In cadrul unei întâlniri, din luna iunie 1902, cu Emil Ghica, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României în Austria, omologul său japonez acreditat în capitala Imperiului Austro-Ungar, Makino Nobuaki, transmitea interlocutorului rugămintea de a tatona, în mod confidențial, dacă Majestatea Sa regele României precum și guvernul român ar consimți la înființarea unei legații a țării sale la București. În plus, a transmis intenția Japoniei de a încheia cu țara noastră un tratat de comerț și alte convenții.

Ca răspuns la raportul nr. 443 trimis la București de E. Ghica, la 21 mai 1902, Ministerul Afacerilor Străine al României comunică acestuia, prin adresa nr. 9.941, din 5 iunie 1902, că „Majestatea Sa regele precum și guvernul român au primit cu o vie satisfacție propunerea privind

crearea unei legații a Japoniei la București“. Se menționează, totodată, că partea română dorește ca în cazul când legația ar reprezenta interesele japoneze și în alte țări, de aceeași mărime cu România, sediul misiunii să fie la București.

Ministrul nostru este instruit, în același timp, să comunice lui N. Makino că România nu va deschide o legăție la Tokyo, însă va folosi orice prilej pentru a arăta interesul pe care aceasta îl acordă relațiilor sale cu Japonia. Guvernul român este, în același timp, dispus să încheie cu Japonia convenții de comerț, extrădare și alte înțelegeri de natură a facilita dezvoltarea bunelor relații de prietenie între cele două state.

Negocierile de la Viena pentru încheierea Tratatului de stabilire comerț și navigație care asigură cadrul juridic necesar stabilirii relațiilor diplomatice bilaterale, inclusiv

deschiderea Legației Japoniei la București, nu s-au finalizat din diferite motive legate de interesele și prioritățile politice ale celor două părți precum și de evoluția situației internaționale.

Declanșarea Primului Război Mondial, la care Japonia a participat, din 1914, alături de Antanta, și intrarea și a României în conflagrație au creat premise favorabile pentru sporirea contactelor, precum și pentru reluarea discuțiilor bilaterale, în vederea stabilirii de relații diplomatice între cele două țări.

De data aceasta, inițiativa aparține României. În cursul vizitei pe care Ion I.C. Brătianu, prim-ministrul României, a efectuat-o în Rusia, acesta l-a contactat, la 6 mai 1917, pe ambasadorul Japoniei la Petersburg, Uchida Yasuya, și i-a transmis dorința țării noastre de a sta-

tuia, Sandu și Irinel. Nu-l putem uita pe binecunoscutul scriitor Ion Pillat, cu soția, pictorița Maria Brateș-Pillat, pe George Costescu, autorul volumului *Bucureștii de altădată*, pe Nicolae Coculescu, creatorul Institutului Astro-nomic, cu fiul, renumitul poet Pius Servien, și sora sa, Tina Coculescu, petrolistul Toma Câmpeanu cu soția, Pussy, nepoata de frate vitreg a mamei Marigelei, familia Negroponte, fondatoarea Jockey Clubului român, dar și ambasadorul turc Tanrîöer. Nu în ultimul rând, trebuie să menționez pe Mircea Fotino, inginer și cunoscut violonist, nepot de frate al Gabrielei Tătăărăscu și văr primar cu Manole, inginerul George Borș, directorul general al pescăriilor de la Brăila, inginerul Amedeo Moccia, director la „Société des routes modernes”, companie care tocmai finalizase șoseaua asfaltată de la granița cu Ungaria la București, Elena (Linica) Alexandrescu, sora cea mare a mamei Marigelei, cu fiica, Marilina, și ginerele, inginerul George Georgescu-Topuslău, proprietarul fabricii de scule și unelte „GETOP” de la Râșnov, Ionel Raffail, militar de carieră și nașul de botez al Marigelei, cu soția, sora mijlocie a mamei Marigelei, Constanța, însoțiți de fiica lor, Nina, și ginerele, inginerul Ștefan Baloescu. Toți veneau plini de bună dispoziție, purtând cele mai frumoase și mai la modă ținute de zi.

Pe ministrul plenipotențiar al Turciei, Tanrîöer, un personaj

ultra-monden al Bucureștiului interbelic, despre care ne vorbește frecvent și Irina Procopiu în *Pagini de Jurnal*, Sever Paschievici îl cunoscuse în timpul studenției, în anul 1910, și legase cu acesta o oarecare prietenie. Se întâmplase ca în luna august 1910, o delegație de 100 de studenți otomani să viziteze România pentru cinci zile. Sever fusese delegat de rectoratul Facultății de Drept să organizeze vizita acestui grup. Grupul era însoțit de câțiva profesori și un ministru. Printre profesorii însoțitori era și un tânăr profesor de estetică la Universitatea din Istanbul pe nume Abdullah Suphy Bey. Sever nota în caietul de memorii: „un tânăr de o cultură apuseană strălucită, cu un remarcabil talent oratoric. Valoarea lui a fost constatată chiar de marele nostru istoric Nicolae Iorga, savant român și istoriograf al Turciei”. Punctul culminant al acelei vizite memorabile a fost întâlnirea grupului de studenți cu regele Carol I, la Castelul Peleş, la 10 august 1910. „A fost un moment de foarte mare emoție – scrie Sever, în caietul său –, care a rămas în amintirea tu-

turor celor ce l-au trăit pentru tot restul vieții lor. Studenții otomani, care știau foarte bine că în 1877, la Plevna, pe câmpiile Bulgariei, în războiul ruso-român-turc, viteazul generalisim al armatelor turcești, Osman Pașa, văzându-se învins, a înțeles să încredințeze sabia sa în mâinile înțeleptului nostru monarh, Carol I, la vederea acestuia au izbucnit, în limba franceză, într-un strigăt de entuziasm nebun, care cutremura văzduhul și făcu să vuiască văile Caraimanului: „Ura!!! Trăiască regele Carol I al României!!! Ura! Ura! Ura! Trăiască regele!!! Trăiască regele!!!!”

După foarte mulți ani de la această vizită istorică, Abdullah Suphy Bey revenise la București ca ambasador și ministru plenipotențiar al guvernului turc, de această dată sub numele de Tanrîöer. La scurtă vreme, a aflat adresa prietenului său, Sever Paschievici, și, într-una dintre zile, a trimis mașina Legației turce ca să-l aducă la el la birou. Revederea celor doi prieteni a fost emoționantă și amândurora li s-au umezit ochii depănând amintiri. Prietenia lor s-a legat din nou și acum iată că Tanrîöer se afla printre nuntașii din casa lui Emanoil Tătăărăscu. Adusese drept cadou de nuntă pentru mireasă un covoraș turcesc de rugăciune din mătase. Marigela a păstrat acest covoraș pe peretele din sufragerie până în ziua morții, 23 martie 2013.

Marigela, la bătrânețe, și cadoul de nuntă primit de la Tanrîöer

(Va urma)

De data aceasta, continua el, România, cu o situație grea în cursul războiului, trimite un emisar special la Tokyo, fără ca noi să ridicăm obiecții. Ulterior, după sosirea sa, conchide ministrul de Externe, se va găsi o formă, precum o declarație sau alt document, pentru stabilirea relațiilor diplomatice.

Partea română hotărăște ca N. Xenopol să plece de la Iași spre Tokyo, prin Rusia, la sfârșitul lunii septembrie 1917. Era însoțit de soție, Felicia, și de un secretar particular, locotenentul în rezervă Alexandru Bianu. Avea asupra sa scrisorile de acreditare și deplinele puteri pentru semnarea înțelegerii menționate și, de asemenea, o scrisoare din partea șefului său de partid, Take Ionescu, vice-președinte al Consiliului de Miniștri, adresată autorităților japoneze.

În drum spre Tokyo, N. Xenopol s-a oprit la Odessa și apoi la Petrograd. În timp ce se afla în capitala Rusiei, N. Xenopol a primit și agrementul guvernului japonez, acordat la 5 octombrie 1917.

N. Xenopol și persoanele care-l însoțeau au sosit în portul Yokohama, la 28 octombrie 1917. Aici reprezentantul diplomatic al țării noastre se bucură de o bună primire din partea autorităților japoneze. N. Xenopol și-a stabilit biroul și locuința la Hotelul „Imperial”, din Tokyo.

Conform uzanțelor protocolare, a doua zi după sosirea în Japonia, N. Xenopol face o vizită de prezentare ministrului de Externe, Motono

Nicolae Xenopol, fratele lui A.D. Xenopol, portret din tinerețe

Ichiro, prezentându-i documentele de împuternicire ca reprezentant diplomatic al României. La 30 octombrie îi adresează o scrisoare, notificând în scris autorităților japoneze că a fost numit de regele României în calitate de trimis extraordinar și că a sosit la Tokyo pentru a-și lua în primire postul. Totodată, solicită ministrului de Externe

să-i aranjeze o audiență la împăratul Japoniei pentru a-și prezenta scrisorile de acreditare.

Se convine, de asemenea, ca negocierea și semnarea Înțelegerii pentru stabilirea relațiilor diplomatice să aibă loc după depunerea scrisorilor de acreditare. Documentul respectiv, sub forma unei declarații în numele regelui României și al împăratului Japoniei, alcătuit după modelul folosit anterior în relațiile Japoniei cu Belgia, cuprindea numai trei articole. În primul dintre ele, suveranii declarau că între România și Japonia precum și între subiecții lor trebuie să existe relații durabile de pace și prietenie. În următorul articol, părțile declarau că pot acredita câte un reprezentant diplomatic la Curtea celeilalte țări. În ultimul articol, cele două părți declarau că acordă, în mod reciproc, clauza națiunii celei mai favorizate pentru subiecții celor două țări.

Motono Ichiro

bili relații diplomatice cu Imperiul Japonez și de a deschide o legatie la Tokyo. A sugerat ca și Japonia să trimită un reprezentant diplomatic la București. Pentru urgentarea creării cadrului juridic necesar stabilirii relațiilor diplomatice a cerut semnarea unei înțelegeri mai simple în locul Tratatului de la Viena, sus-amintit.

Japonia era singura mare putere din tabăra Antantei cu care România nu avea încă relații diplomatice. Existența lor ar fi apropiat mai mult țara noastră de Japonia, permițându-i ca la Conferința de Pace să apeleze mai ușor la sprijinul acesteia în vederea atingerii obiectivelor pentru care acceptase să intre în război. De asemenea, România dorea să obțină ajutor militar și material din partea Japoniei în cursul războiului, precum și sprijin economic pentru refacerea țării, după terminarea lui.

La 19 mai 1917, M.A.E. japonez îi transmite ambasadorului său să comunice părții române că Japonia nu are obiecții față de stabilirea de relații diplomatice cu România, înainte de semnarea unui Tratat pentru stabilirea relațiilor diplomatice.

Consiliul de Miniștri, condus de Ion I.C. Brătianu, aprobă la 6 august 1917 înființarea a două legatii ale României, una la Tokyo, iar cealaltă la Washington.

Ulterior, la 24 august, Ministerul Afacerilor Străine a dat instrucțiuni Legatiei țării noastre la Petrograd să ceară, prin intermediul Ambasadei Japoniei, agreementul în vede-

*Makino Nobuaki,
membru al delegației
Japoniei la Conferința
de Pace de la Paris*

rea numirii lui Nicolae Xenopol ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Tokyo.

Materializarea propunerii făcute de guvernul român are loc la scurt timp, când regele Ferdinand semnează decretul nr. 1.042 din 13 septembrie 1917, prin care îl numește pe N. Xenopol „plenipotențiar al nostru, investit cu depline puteri, ca să facă și să semneze în numele nostru, cu plenipotențiarul guvernului Majestății Sale, împăratul Japoniei, o înțelegere de amicitie între România și Japonia“. Trebuie subliniat că această formulă dădea satisfacție părții japoneze, recunoscând oficial necesitatea semnării documentului respectiv ca bază juridică a stabilirii relațiilor diplomatice.

Deși la 19 mai 1917, ministrul de Externe Motono Ichiro îi comunicase ambas-

dorului Y. Uchida că partea japoneză nu are obiecții față de stabilirea relațiilor diplomatice cu România înainte de semnarea Tratatului de stabilire a relațiilor comerciale, comerț și navigație, totuși între ambasador și M.A.E. japonez a avut loc un schimb continuu de mesaje pe această temă, atât înainte de data menționată, cât și ulterior. Acest dialog pune în evidență disponibilitatea părții japoneze de a găsi o soluție juridică pentru o situație atipică. La 27 august 1917, Y. Uchida revine, scriindu-i ministrului de Externe japonez că, potrivit normelor de drept internațional, un stat nu-și poate trimite reprezentantul diplomatic în alt stat, înainte ca între ele să fi fost încheiat un tratat pentru stabilirea relațiilor diplomatice. Cu toate acestea, apreciază el, cererea trebuie acceptată, având în vedere atitudinea de simpatie a Puterilor Aliate față de situația în care se afla România, precum și pentru că această țară a acceptat să primească la Marele Cartier General o misiune militară a Japoniei, condusă de maiorul Takeda Raizo, cât și pentru simpatia de care se va bucura Japonia, pentru acest fapt, la Conferința de Pace.

Chiar și după sosirea lui N. Xenopol la Tokyo, ministrul de Externe îi scria lui Y. Uchida, la 9 noiembrie 1917, că deși au fost două – trei țări care au solicitat acest lucru din partea Japoniei, nu s-a procedat la schimbul de reprezentanți diplomatici decât cu țările cu care ea avea încheiat Tratatul pentru stabilirea relațiilor diplomatice.

terne. Împăratul Yoshihito a trimis o telegramă de condoleanțe regelui Ferdinand, la Iași. Alt semn al importanței acordate trimisului diplomatic al țării noastre îl constituie înhumarea acestuia în sectorul rezervat înalților demnitari japonezi din Cimitirul Aoyama, din capitala Japoniei.

Dat fiind acest caz de forță majoră, înțelegerea pentru stabilirea relațiilor diplomatice între România și Japonia n-a mai fost încheiată.

În cursul vizitei sale în Japonia (20 iunie - 27 iulie 1920), principele Carol a depus o coroană de flori la mormântul lui N. Xenopol. La rugămintea ministrului de Externe Take Ionescu, Nicolae Filodor, membru în misiunea principelui Carol, a solicitat sprijinul M.A.E. japonez pentru deshumarea și repatrierea osemintelor fostului nostru diplomat la Tokyo, care au plecat din Japonia, cu vaporul, în decembrie 1920. Osemintele lui N. Xenopol au fost aduse în țară și reînchinate în Cimitirul Bellu din București, la 18 mai 1921.

In cursul sus-amintitei vizite în Japonia a principelui Carol, ministrul de Externe român i-a telegrafiat, la 3 iulie 1920, lui N. Filodor și l-a întrebat dacă acceptă să rămână în Japonia și să fie numit șef al Legației României la Tokyo, „pentru că eu atribui o mare importanță acestui post”. Din păcate, N. Filodor, care avea gradul diplomatic de ministru și fusese detașat pe lângă principele Carol de la Legația țării noastre la Atena, n-a putut accepta numirea la Tokyo. El a propus trimiterea

temporară în Japonia a unui însărcinat cu afaceri a.i. Până la urmă, nu s-a dat curs propunerii lui N. Filodor.

Prin demersul depunerii scrisorilor de acreditare, fără ca acesta să fie urmat de încheierea înțelegerii respective, așa cum hotărâseră cele două părți, au fost stabilite sau nu relații diplomatice între România și Japonia?

Răspunsul este unul afirmativ, fiind susținut tocmai de cele prezentate mai sus. Din anul 1902 și până în 1917, România și Japonia au exprimat constant dorința de a stabili relații diplomatice, de a deschide oficii diplomatice și a face schimb de trimiși diplomatici, ceea ce întrunește condiția de bază din dreptul internațional, aceea a existenței acordului reciproc de voință. Totodată, ele au și acționat în acest sens. De asemenea, autoritățile japoneze au acceptat trimiterea lui N. Xenopol ca reprezentant diplomatic al României și i-au acordat agrementul pentru a funcționa în această calitate la Tokyo. El și-a prezentat scrisorile de acreditare împăratului Japoniei, dată de la care între cele două țări încep să existe, implicit, relații diplomatice și să funcționeze, oficial, Legația României din această țară.

Semnarea înțelegerii amintite mai sus avea un caracter pur formal și completa doar demersul care a dus la actul din 19 noiembrie 1917. Mai mult, faptul că înainte de re-deschiderea Legației României la Tokyo în 1921 și înființarea Legației Japoniei la București în 1922 nu s-a mai pus problema să se încheie o înțelegere similară constituie

o nouă confirmare a existenței relațiilor diplomatice între cele două țări, începând din anul 1917.

Pentru partea română data de 19 noiembrie 1917 a devenit reperul de început al relațiilor diplomatice bilaterale.

Nu am găsit însă niciun document japonez care să precizeze data stabilirii relațiilor diplomatice între cele două țări. Cel mai vechi document din arhiva M.A.E. japonez privind existența relațiilor diplomatice bilaterale vorbește doar despre deschiderea Legației țării noastre în Japonia, în anul 1921. Pe site-ul Ambasadei Japoniei la București se menționează: „1917 - Ministerul Afacerilor Externe al României a hotărât deschiderea la Tokyo a Legației României”.

Legația României la Tokyo a funcționat, *de jure*, până la 18 decembrie 1917 (29 de zile), când și-a încheiat activitatea, odată cu încetarea din viață a lui N. Xenopol, acesta fiind singurul diplomat român acreditat în Japonia. Ea a continuat să existe, *de facto*, prin activitatea tehnico-administrativă desfășurată de Alexandru Bianu, fostul secretar particular al șefului oficiului diplomatic, N. Xenopol, până în luna august 1918, când Legația Olandei preia, la cererea guvernului român, reprezentarea intereselor țării noastre în Japonia.

La sărbătorirea unui secol de la demersurile făcute la Tokyo de N. Xenopol, cu sprijinul autorităților din cele două țări, se cuvine ca generația de azi să-i evoce faptele și sacrificiul suprem, aducându-i prinosul de recunoștință, pe deplin meritat. ■

Împăratul Yoshihito

În așteptarea audienței la împăratul Yoshihito, plecat în această perioadă la Kyoto, N. Xenopol contactează redacția ziarului *Japan Times*, căruia îi acordă un interviu, apărut sub titlul *La Tokyo se va deschide Legația României*.

Prezentarea scrisorilor de acreditare împăratului Japoniei are loc la 19 noiembrie 1917, ora 10.30, în cadrul unei audiențe la Palatul imperial din Tokyo. N. Xenopol este însoțit de soție și secretarul particular.

În cuvântul adresat împăratului, după înmânarea scrisorilor de acreditare, N. Xenopol arată: „Sunt fericit a fi primul reprezentant al României pe lângă Majestatea Voastră Imperială și de a mă face, pe lângă Ea, interpretul simpatiei și admirației pe care toți românii le nutresc pentru eroica națiune japoneză și al venerației pentru persoana Augustă a Majestății Voastre Imperiale.”

Știrea de presă în legătură cu depunerea scrisorilor de acreditare, precum și fotografia diplomatului nostru

însoțit de secretarul său, în ținuta oficială din timpul acestei ceremonii, au apărut în cotidianul *Japan Times* din ziua următoare, 20 noiembrie 1917.

În perioada imediat următoare, N. Xenopol s-a pregătit pentru negocierea înțelegerii pentru stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două țări.

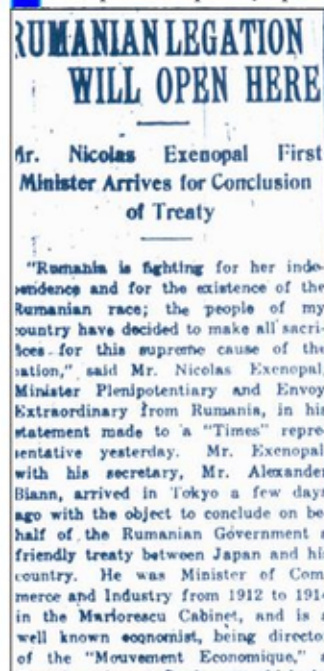
La puțin timp după depunerea scrisorilor de acreditare, o boală mai veche de rinichi recidivează și, cu toate eforturile depuse de medicii japonezi, N. Xenopol încetează din viață. Tragicul eveniment s-a produs la 18 decembrie 1917, la spitalul „Sf. Luca” din Tokyo.

Știrea despre îmbolnăvirea și decesul reprezentantului nostru diplomatic a ajuns în țară, în mod oficial, de la Legația Italiei la Tokyo, pentru că această țară a reprezentat

interesele României în Japonia de la 13 iulie 1899, până la sosirea lui N. Xenopol. La rândul ei, Ambasada Japoniei la Petrograd a comunicat legației țării noastre din capitala Rusiei decesul lui N. Xenopol și măsurile întreprinse de autoritățile japoneze.

Gvernul japonez organizează funeralii impresionante în semn de respect pentru reprezentantul diplomatic al unei țări aliate, care a încetat din viață în timpul misiunii la Tokyo. La ceremonii iau parte reprezentanți ai împăratului și împărătesei, prim-ministrul, alți membri ai guvernului, ambasadorii și miniștrii țărilor aliate din capitala Japoniei, alte personalități. Soția defunctului, Felicia, a primit mesaje de condoleanțe din partea împăratului, prim-ministrului, ministrului Afacerilor Ex-

Nicolae Xenopol și Alexandru Bianu, în ziua primirii în audiență la împăratul Japoniei, reproducere din ziarul *Japan Times*

Mr. Nicholas Xenopol, the Rumanian Envoy and secretary received in audience by the Emperor yesterday.

terorism. Cu ani în urmă și casa tatălui meu a fost victima unui atentat cu bombă; din fericire nimeni nu a fost rănit. Terorismul a existat și înainte. Nu aş spune că teroriştii sunt încurajați de existența drepturilor omului, ci că ei sunt persoane determinate să își ducă la îndeplinire planurile. Până când nu vom schimba climatul social, problema nu va dispărea.

Eu fac diferența între fanatism și terorism. Nu cred că am un răspuns pentru fanatism, dar în mod sigur nu vei înlătura terorismul prin a-i teroriza pe alții. Asta este, din păcate, atitudinea pe care o ia uneori civilizația occidentală: ne ducem peste ei și îi strivim. Asta înseamnă să aplici o altă formă de forță asupra celor care deja se consideră oprimați. Cred că dacă reușești să îi convingi pe oameni că nu sunt oprimați și nu îi oprimi într-adevăr, terorismul va dispărea. Ideea asta nu se aplică fanatismului, pentru care nu am încă un răspuns.

Tatăl meu spunea că violența este reacția celor care se simt împinși într-un colț și au impresia că nu au altă alternativă decât să recurgă la violență. Cred că ființele umane trăiesc la un nivel prea scăzut. Noi oamenii suntem capabili să ne ridicăm la un nivel mult mai înalt, pentru a păstra echilibrul pe planeta noastră. Atâta vreme cât multe filme propovăduiesc violența sau jocuri video fac același lucru, cât avem o cultură impregnată de violență va exista violență în societate. Nu poți continua să consumi gunoi fără să devii tu însuși într-o zi gunoi. Cu toții avem această libertate de a decide dacă vrem altceva.

Ființa umană trebuie să găsească o cale pentru a se ridica la un nivel mai înalt. Co-

munitatea umană reprezintă o societate înaintată, se petrec multe lucruri bune în lume despre care nu aflăm pentru că mass-media se concentrează pe lucrurile senzaționale. Vă dau drept exemplu ceva ce se întâmplă acum în Statele Unite: se vorbește mult despre mișcarea de extremă dreapta. În realitate, sunt puțini indivizi de acest gen, marea majoritate a americanilor sunt contra acestui gen de manifestări și le condamnă. Dar mass-media preia aceste grupușcule și le amplifică și le tot aduce în atenția publicului pentru a crea impresia că lumea devine un haos.

Tatăl meu spunea că un mic grup de oameni poate aduce o schimbare. El a decis să se concentreze pe lucrurile cu care era de acord, nu pe cele cărora li se opunea. Este ușor să fii contra ceva. Esențial este să te concentrezi pe lucrurile cu care ești de acord și în jurul cărora poți aduna și alți oameni. Și tatăl meu și mama mea considerau că dacă ai în față o persoană care este rea în proporție de 90%, trebuie să te concentrezi nu pe acei 90%, ci pe acel procent de 10% bun din ea.

– Ca întotdeauna, orice idee bună poate produce și efecte secundare mai puțin bune. Se vorbește despre faptul că majoritatea poate ajunge în situația să fie discriminată prin acordarea unor drepturi suplimentare unei minorități. Cum ar putea fi evitate astfel de situații, care pot dăuna pe termen lung mișcării pentru drepturile omului?

– Nu sunt de acord cu un asemenea punct de vedere. Dacă într-o societate există o majoritate și una sau mai multe minorități, atunci când ne referim la o persoană dintr-o minoritate, în subconștient o tratăm ca fiind ceva mai puțin decât majoritatea. Majoritate înseamnă ceva mai mult, minoritate înseamnă ceva mai puțin. Un remediu pentru rezolvarea unor conflicte istorice sau excluderi istorice este să creezi oportunități și opțiuni pentru toți.

– Puteți descrie pentru cititorii revistei Magazin istoric activitatea lui Drum Major Institute, principalele direcții de activitate?

– Drum Major Foundation a fost întemeiată de tatăl meu și de

Cu tatăl și sora Yolanda

Exclusivitate

MARTIN LUTHER KING III: PROBLEMELE UNEI SOCIETĂȚI NU POT FI REZOLVATE DE UN GRUP RESTRÂNS

La începutul lunii octombrie, la invitația Ambasadei S.U.A. la București, Martin Luther King III a sosit la București pentru a încuraja implicarea civică și respectarea drepturilor omului. S-a întâlnit cu reprezentanți ai partidelor politice, ai societății civile, ai cultelor religioase și a susținut conferințe la Academia de Studii Economice din București și la Universitatea „Transilvania” din Brașov.

Domnia sa este fiul lui Martin Luther King, cunoscutul activist pentru drepturile afro-americanilor, autorul discursului „I have a dream” (Am un vis), în care își exprima speranța că într-o zi va dispărea segregarea și

discriminarea rasială, cel mai tânăr laureat al Premiului Nobel pentru Pace (1964), asasinat în anul 1968. A preluat de la părinți – tatăl și mama, Coretta Scott King – torța luptei pentru egalitate și justiție pentru toți oamenii, indiferent de culoare sau origine. Prin intermediul lui Drum Major Institute, duce peste tot în lume un mesaj în favoarea rezolvării tuturor conflictelor pe cale non-violentă, pentru o societate în care ființa umană să fie respectată și să se bucure de toate drepturile.

Mulțumim domnului Ronald E. Hawkins, consilier al Ambasadei pentru presă și cultură, și doamnelor Mihaela Paraschivescu și Ioana Damian pentru posibilitatea de a-i adresa domnului Martin Luther King III câteva întrebări.

– Cum credeți că a schimbat lumea mișcarea pentru drepturile omului?

– Mai mult decât orice altceva, mișcarea pentru drepturile omului a informat oamenii, în mod global, despre lucrurile care nu ar trebui să se întâmple într-o lume civilizată. Dar din nefericire, în diverse părți ale lumii continuă să existe probleme legate de drepturile omului și mai este încă foarte mult de făcut pentru a înlătura violările drepturilor omului, fie că este vorba despre țara mea sau despre continentul european, cel latino-american, cel african sau Asia. Avem de a face cu ființe umane și cu umanitatea ființelor umane și cred că într-o bună zi vom reuși să funcționăm la un nivel

mai înalt decât o facem astăzi, să interacționăm ca ființe umane și să creăm o societate civilă în care fiecare să fie tratat cu demnitate și respect, în care drepturile omului să nu mai constituie o problemă. Dar probabil că va trebui să mai treacă mulți ani până atunci.

– Poate influența terorismul problema drepturilor omului? Teroriștii se folosesc de câștigurile obținute la acest capitol pentru a-și pune în aplicare planurile lor.

– Terorismul îmbracă multe forme. Vedem azi teroriști care aruncă oameni nevinovați în aer sau îi decapitează, diverse alte forme de

Clio anunță

Arclul de triumf ridicat la intrarea în portul Constanța în anul 1928

La 14 noiembrie 1878, Dobrogea era oficial integrată teritoriului României, în urma Războiului de Independență (1877 – 1878) și a Congresului de la Berlin, care i-a consfințit rezultatele.

La împlinirea a 50 de ani de la acel moment, autoritățile au organizat o mare manifestare, la 28 octombrie 1928, și o expoziție jubiliară. Un cunoscut fotograf al vremii, Virgil Nicolau, a surprins în imagini respectivele momente.

Cercetătoarele Delia Roxana Cornea și Corina-Mihaela Apostescu au descoperit 449 clișee pe sticlă realizate de fotografii Virgil Nicolau în atelierul „Studio Foto Glob”. Studiind arhivele constănțene, au aflat că atelierul se afla pe strada Carol nr. 99 din oraș, fiind proprietatea lui Virgil Nicolau și a lui Aurel Demetru Lupu, un alt cunoscut fotograf local.

Colecția Virgil Nicolau este inedită. Despre fotograf ni s-au păstrat puține informații. A lucrat și lucrat în Constanța, a primit din partea Primăriei contracte pentru a fotografia instituții publice din oraș, dar și din Mamaia. Cele două cercetătoare au valorificat fotografiile descoperite printr-o expoziție și un album apărut cu sprijinul AFCN la Editura City Walk din Constanța, în anul 2016 și intitulat *Istoria pe un clișeu. Dobrogea interbelică în colecția fotografiei V. Nicolau*.

Uzate de trecerea timpului și de acțiunea factorilor externi, clișeele au fost restaurate, conservate, scanate, iar imaginile obținute curățate și prelucrate pentru a deveni măturii foto-documentare ale istoriei Dobrogei interbelice.

Diferite teme și evenimente dobrogene se regăsesc în cele 449 de clișee de format mare (18x20cm). Printre cele mai importante sunt:

Semicentenarul Dobrogei, Expoziția jubiliară, arheologia dobrogeană interbelică, tipuri etnografice dobrogene și ocupații, învățământul dobrogean, lăcașurile de cult, clădiri și monumente cunoscute și mai puțin cunoscute, precum și viața pe litoralul românesc interbelic.

Fotografii surprinde figurile protagoniștilor – veterani, soldați și domnișoare ce populau carele alegorice –, dar și miile de oameni ce au asistat la acea fericită aniversare, toți marcați de importanța și bucuria momentului istoric.

Dobrogea interbelică înseamnă în egală măsură castelul de la Balcic, cherhanaua de la Palazu, cișmeaua cu ornamente de la Ghiol Siuciuc și falnică clădire a Primăriei, astăzi sediul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța.

Autoritățile române au dorit ridicarea culturală și economică a provinciei, construind clădiri administrative, școli, biserici, drumuri, stațiuni, în efortul de a integra Dobrogea în România, ce se unifica după Primul Război Mondial.

Ilustrăm planșele acestui număr al revistei *Magazin istoric* cu câteva dintre fotografiile lui Virgil Nicolau.

Domeniul regal de la Balcic

unul dintre avocații lui, Harry Wachtel, în 1961. Atunci, obiectivul lui a fost să asigure celor arestați pentru că protestau împotriva sistemului și a discriminărilor rasiale sprijin material pentru a scăpa de arest. Cu 14 ani în urmă, eu, fiul lui Harry, Bill Wachtel, și ambasadorul Andrew Young am revigorat inițiativa, sub numele de Drum Major Institute, un *think-tank*

*Dacă mi-aș fi propus să fiu o copie a tatălui meu
aș fi eșuat probabil*

cu sediul la New York. Una dintre preocupările noastre a constituit-o o practică a poliției new-yorkeze, numită „stop and frisk”, un procedeu prin care poliștii pot opri orice persoană și o percheziționează să vadă dacă are arme de foc. Dintre cei cărora li se aplica acest procedeu, 80% erau negri sau latino-americani. În baza studiilor făcute de Drum Major Institute, o judecătore a declarat practica neconstituțională.

Acum doi ani, împreună cu Johnny Mack, președintele lui Drum Major Institute, care mă însoțește în această vizită în România, am pornit o acțiune de redefinire a instituției. Obiectivul nostru este să-i ajutăm pe oameni să învețe cum să trăiască împreună, fără violență, fără să distrugă bunurile altuia.

Unul dintre motivele pentru care suntem și în România – și mulțumim Ambasadei S.U.A. la București pentru această invitație – este că noi credem că există conflicte peste tot în lume și că ele pot fi evitate prin non-violență.

– Cum vi-l amintiți pe tatăl dumneavoastră?

– Aveam zece ani când tata a fost asasinat. Am avut marea bucurie de a călători cu el de opt sau zece ori, în diferite locuri unde îl purtau activitățile sale. Mă jucam cu el în curtea casei fotbal american sau *baseball* sau ne plimbam cu bicicleta. Duminica dimineața predica în biserică. La micul dejun citeam versete din Biblie și apoi vorbeam despre activitatea lui prin care încerca să aducă schimbări în lumea în care trăiam. Este o

experiență pe care nu o voi uita niciodată. Marele regret este că nu am putut să port discuții cu tatăl meu când am crescut, mai ales despre problemele dificile ale societății noastre de astăzi.

– Este dificil să fii fiul lui Martin Luther King?

– Nu aș spune că este dificil, dar există atât provocări, cât și oportu-

nități. Oricum, este singurul lucru pe care îl cunosc, nu știu cum ar fi fost să fiu altcineva. Dificultatea vine din faptul că uneori oamenii fac comparații. Tatăl meu și echipa lui au adus contribuții imense la schimbarea societății omenesti. Dacă mi-aș fi propus să fiu o copie a lui, aș fi eșuat probabil. Dar i-am putut continua munca, pentru că mai sunt atâtea de făcut.

– Doriți să adresați câteva cuvinte cititorilor revistei Magazin istoric?

– Indiferent cu ce probleme se confruntă o societate, este foarte greu ca ele să fie rezolvate de un grup restrâns. Este nevoie de coalizarea tuturor celor care cred în dreptate și justiție. La început, tatăl meu a pornit să strângă alături pastori baptiști. Apoi li s-au alăturat preoți catolici, apoi greco-ortodocși, rabini evrei. Au venit alături de ei reprezentanții mișcării sindicale. Nu ar fi putut obține ceea ce a reușit fără această coalizare de forțe. Au pornit la drum câțiva bărbați și câteva femei, care au realizat o coalizie de conștiințe.

Sunt convins că există mai mulți oameni de treabă, care cred în libertate, dreptate și egalitate, decât cei care nutresc gânduri rele și trebuie să îi adunăm pe primii într-un efort comun. Dacă reușești să creezi astfel de coalizii, vei observa că începe să se producă și schimbarea.

– Vă mulțumesc!

**A consemnat
Dorin MATEI**

... și defilarea veteranilor Războiului de Independență

Primăria, azi Muzeul de Istorie Națională și Arheologie

ALBUM ISTORIC

Arcul de triumf ridicat în Piața Independenței, azi Ovidiu

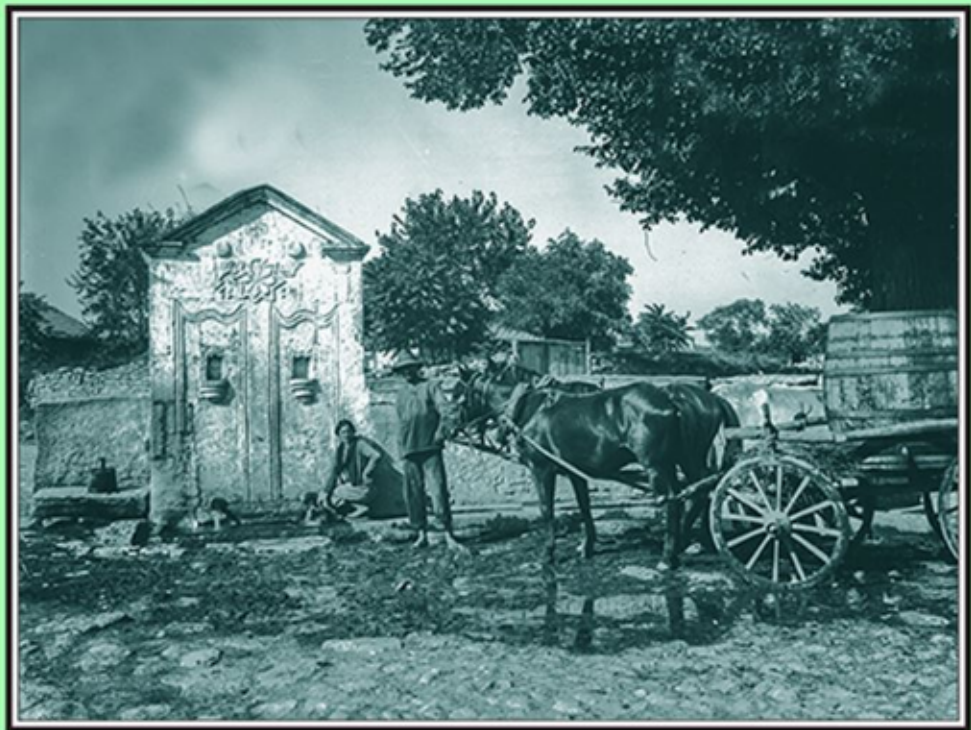
Car alegoric...

Cherhanaua Palazu

Cișmeaua din Ghiol Suiciuc

Mașini la Mamaia...

... și vedere a stațiunii înspre lac

**Vasile Rudeanu, conducătorul
Misiunii militare române
în Franța**

preliminare. Înainte să înceapă livrarea, Londra dorea să pună la punct modalitatea de plată. Cei de la Ministerul Munițiilor au încercat să obțină o precizare de la Trezorerie privind suma în care se puteau încadra viitoarele livrări către România. Se preconiza că plata pentru materialul de război furnizat de partea britanică urma să fie făcută în același mod în care era plătit și materialul oferit Rusiei. Strict procedural, britanicii voiau să trateze cu românii ca și cu rușii. După discuții în care au fost implicați cei de la Foreign Office, Trezorerie și Ministerul Munițiilor, s-a luat hotărârea ca toate comenzile de armament românești să fie achitate în contul creditului de un miliard de franci, deschis de guvernul francez la Londra.

Funcționarii de la Ministerul Munițiilor au răspuns pozitiv la cererile colonelului Rudeanu, cu câteva excepții: nu puteau furniza cartușe pentru puștile austriece Mannlicher folosite de armata română; în rest toate celelalte cereri se puteau negocia. Au fost alocate României 300 de tone armament pe zi prin portul Arhanghelsk-Kola și 150 de tone prin Vladivostok.

Guvernul român a fost sfătuit să se mulțumească cu aceste cifre, cel puțin pe perioada iernii.

Inițial, partea română a comandat 1.000.000 de puști, iar în final s-a limitat la 100.000. Britanicii nu puteau onora nici această comandă diminuată de zece ori, dar au apelat la americani, care aveau 100.000 de puști depozitate la Vladivostok. Dacă varianta nu reușea, War Office era dispus să cedeze 100.000 de puști Ross, calibrul 7,7 mm, produse în Canada, folosite în momentul respectiv de trupe britanice de rang secundar.

O problemă sensibilă legată de puștile aflate deja la Vladivostok era informarea guvernului rus că armele promise pentru livrare chiar înainte de Crăciun urma să fie trimise românilor. Până la urmă nici armele americane nu au mai ajuns la armata română. Documentele nu explică de ce. În ședințele guvernului britanic, ministrul de Război a propus pregătirea terenului diplomatic pentru o revocare a comenzii române de puști, cu toate că în ședința cabinetului din 16 noiembrie se stabilise că în România erau 300.000 de oameni care nu aveau arme și ei trebuia rapid echipați.

Rămânea problema stringentă a cartușelor de 6,5 mm, folosite de pușca Mannlicher, aflată în dotarea armatei române. Pentru a remedia situa-

Generalul Mihail Beleav

ția, George Booth (directorul adjunct al departamentului de aprovizionare din ministerul londonez) propunea ca vechile fabrici britanice care produceau gloanțe de 7,7 mm să treacă pe producția cartușelor de 6,5 mm.

Generalul Joffre a sugerat părții engleze că ar trebui să se concentreze pe livrarea unor puști de calibrul 7,7 mm. Deși exista temerea că românii au impresia că Marea Britanie susținea mult mai puțin decât Franța eforturile sale de război, guvernul britanic nu părea impresionat. Se dorea doar ca în cazul unui refuz, acesta să fie prezentat guvernului român ca o decizie a Aliaților, și nu doar a părții engleze. În acest timp, Albert Thomas, ministrul francez responsabil pentru înzestrare, îi informa pe britanici că Franța a expediat către România 60.000 de puști la sfârșitul lui noiembrie

**Pușca cu închizător Ross, produsă în Canada, calibrul 7,7 mm (sus)
și pușca cu repetiție Mannlicher, model 1893, calibrul 6,5 mm**

Imagine dintr-o uzină de armament britanică în timpul Primului Război Mondial; femeile au luat locul bărbaților, plecați pe front

DIN CULISELE RELATIILOR ROMÂNNO-BRITANICE

ALEXANDRU PIȚIGOI

Puterile semnatare ale Tratatului din 4/17 august 1916 își luaseră angajamentul să susțină efortul de război al României. Anglia întâmpina, la rândul său, numeroase probleme în echiparea și înzestrarea propriei armate. Pentru a rezolva această chestiune, la 9 iunie 1915 fusese înființat Ministerul Munițiilor. Noua instituție avea rolul de a gestiona forța de muncă calificată pentru producerea muniției de război, guvernul conducând astfel mai ușor negocierile cu firmele care sprijineau efortul de război britanic.

Constatând imensul deficit de material de război, guvernul român l-a trimis pe colonelul Vasile Rudeanu în Franța. El s-a întâlnit, la începutul lunii septembrie 1915, la Londra, cu David Lloyd George, ministrul britanic al Munițiilor, care i-a solicitat colonelului o listă a nevoilor urgente ale armatei române. Guvernul englez nu a dat un răspuns cererilor românești. Mai mult, în primăvara anului 1916, Ministerul Munițiilor de la Londra a emis un document care interzicea exportul către regatul

român a unor materiale specifice diverselor industrii, precum și produsele lor finite, practic orice se putea produce sau achiziționa din Imperiul Britanic. O explicație pentru această decizie era neîncrederea ce domnea la Londra cu privire la atitudinea României la începutul anului 1916.

Ce doreau românii

Doar după intrarea în război a regatului român autoritățile de la Londra, implicit Ministerul Munițiilor, au luat în

serios cererile guvernului român. Colonelul Rudeanu a înmănat următoarele cereri către partea britanică: 3.000.000 de cartușe de calibrul 7,7 mm pe săptămână, 3.000.000 de cartușe de calibrul 6,5 mm pe săptămână, 70 de mitraliere Maxim, 200 de mitraliere Vickers, 130 de mitraliere Hotchkiss, teletre, motociclete cu ataș pentru transportul mitralierelor, trinitrotoluen, diferite tipuri de obuziere și tunuri.

În septembrie 1916, la nivelul ministerului britanic au fost demarate proceduri

guvernului român avea să fie refuzată, dacă nu era examinată mai întâi de Cabinetul de la Paris. Decizia radicală a fost luată în cadrul unei conferințe anglo-franceze de la Londra, desfășurată la 16 noiembrie 1916. La întâlnirea din capitala Marii Britanii au participat Albert Thomas, din partea Franței, Edwin Samuel Montague, precum și funcționari superiori din cadrul ministerului.

Prima chestiune abordată de ministrul francez al Munițiilor, Albert Thomas, în cadrul lucrărilor conferinței a fost susținerea efortului de război românesc, în contextul luptelor puternice care se desfășurau în momentul respectiv pe teritoriul României. Oficialul guvernamental francez a precizat că situația cererilor guvernului român era foarte confuză. A primit cereri de armament de la generalul Berthelot, altele din Rusia, altele de la Rudeanu, dar au sosit solicitări din partea armatei române și pe alte căi. Generalul (între timp fusese avansat) Rudeanu înmânase aceeași listă și guvernului francez și celui britanic, fapt ce i-a iritat în mai multe rânduri pe oficialii britanici.

La sfârșitul lucrărilor, guvernul britanic și-a luat angajamentul să furnizeze obuze de 105 mm. Comanda acestora fusese deja preluată de o firmă britanică.

Guvernul francez voia să trimită României, la cererea acesteia, tunuri grele de câmp, calibrul 152 mm. Erau deja în producție în Anglia, dar aveau ca destinație armata rusă. Propunerea franceză menționa ca, din comanda executată de britanici, jumătate din obuziere să fie trimise României. Christopher Addison, cel care l-a înlocuit pe Montague, considera că această propunere nu poate să fie pusă în aplicare, deoarece ar tensiona și mai mult raporturile între

Christopher Addison

ruși și români, întrucât primii așteptau să primească comanda întreagă.

La conferința franco-britanică menționată mai sus s-a luat decizia ca toate cererile românești să fie înaintate către Comisia Internațională de Reînarmare (C.I.R.), ce îl avea în frunte pe Wyldbore-Smith, din cadrul Ministerului Munițiilor. Funcționarii francezi de acolo analizau cererile românești și, după ce confirmau ceea ce putea să satisfacă industria de război franceză, ce mai rămânea din listă revenea britanicilor.

Comenzile trimise de România în Statele Unite ale Americii au fost prezentate C.I.R. de căpitanul Arion. Din informațiile britanice, trimisul român la New York, colonelul Adrian Miculescu, intrase

în negocieri avansate cu firme americane pentru 1.000.000 de puști și 2.000.000 de cartușe. Funcționarii din Ministerul Munițiilor considerau că astfel de negocieri îngreunau obținerea de armament de către celelalte guverne aliaste, care voiau să facă comenzi în S.U.A. Propunerea celor de la Ministerul Munițiilor se axa pe exercitarea unor presiuni asupra României, pentru ca aceasta să ajungă la un număr comun cu Rusia în chestiunea aprovizionării militare fie din Europa, fie de pe continentul nord-american.

Prim-ministrul David Lloyd George, într-o minută adresată celor care se ocupau de supravegherea fabricării de obuze, susținea că atât generalul Rudeanu, cât și căpitanul Arion nu au cunoștințele tehnice necesare pentru a plasa comenzile de care aveau nevoie. Atunci când Arion a reușit să primească informațiile necesare din România, armata română era deja în retragere. Asumându-și opinia celor de la Ministerul Munițiilor, Lloyd George considera că României îi trebuia trimis același tip de echipament care era destinat și Rusiei. Reprezentantul War Office-ului pe lângă Ministerul Munițiilor, maiorul Callwell, a propus chiar înlocuirea delegaților români responsabili cu înzestrarea armatei române cu britanici pregătiți pentru această sarcină. Dar după propria mărturie, aceștia erau greu de găsit, pentru că ofițerii englezi nu cunoșteau dotarea armatei române.

Conferința de la Petrograd

Obiectivul principal al conferinței interaliaste din capitala Rusiei, ianuarie - februarie 1917, a fost de a „examina nevoile Rusiei, nu numai la nivelul artileriei și a altor muniții, materii brute, mașini și

W.T. Layton

Albert Thomas (primul din stânga), David Lloyd George și Lordul Reading (între cei doi ofițeri britanici) în inspecție pe frontul de Vest

1916, luându-și angajamentul că va furniza ulterior câte 10.000 pe lună.

Ce voiau rușii

În luna octombrie a anului 1916, căpitanul Arion, reprezentantul colonelului Rudeanu la Londra, a depus o nouă listă de solicitări către Ministerul Munițiilor, prin care cerea diferite tipuri de obuze. Partea britanică i-a cerut specificații tehnice, împreună cu desenarea unor scheme ale diferitelor proiectile necesare armatei române. Răspunsul ofițerului român a fost cel puțin ambiguu, deoarece el nu avea competența necesară pentru a lămuri cererile britanice. Căpitanul Arion promitea însă că va solicita detaliile dorite de englezi de acasă. Nesiguranța lui a creat confuzie la nivelul ministerului și a suscitât neîncredere.

Pentru o mai bună aprovizionare a României, guvernul britanic și cel francez colaborau în a-și împărți comenzile de armament, în funcție de posibilitățile de producție și livrare. După o nouă cerere a lui Rudeanu, englezii și-au luat responsabilitatea că vor livra echipamente și muniția aferentă (obuziere de 105 mm și 150 mm, precum și tunuri Armstrong de 152 și 63 mm).

După obținerea aprobării Trezoreriei, era preconizată începerea producției destinate armatei române.

În această perioadă W.J. Benson, șeful departamentului care se ocupa cu aprovizionarea armatei ruse, raporta probleme mari în relația cu căpitanul Arion, britanicul cerând

ca legătura cu armata română să fie asigurată de un ofițer de artilerie. Din cauza neînțelegerilor dintre cei doi, britanicul a cerut limitarea exporturilor de arme către România și propunea să fie trimise aceleași tipuri de arme ce erau trimise și Rusiei, fără să se mai țină cont de cererile românești. Funcționarul propunea ca Marea Britanie să nu producă armament special pentru români. După o discuție internă în cadrul Ministerului Munițiilor s-a căzut de acord ca punctul de vedere oficial să fie cel al lui Benson.

Explicația am găsit-o într-un memorandum redactat de Benson, care a lămurit atitudinea sa vizavi de România. În document el preciza că „într-o întâlnire cu generalul Beleacv, el ne-a cerut foarte insistent ca în circumstanțele actuale [se referă la retragerea în Moldova – n.a.], când armata română o să fie practic încorporată armatei rusești, trebuia unite toate comenzile de aprovizionare. Era împotriva aprovizionării cu muniție pentru diferitele arme aflate în do-

tarea armatei române“. Generalul Beleacv era șeful Misiunii militare ruse din România. Punctul de vedere rusesc a devenit o regulă la nivelul Ministerului Munițiilor de la Londra.

După retragerea armatei române în Moldova, W.T. Layton, conducătorul Departamentului de cereri și achiziții (D.M.R.S.) din cadrul instituției guvernamentale britanice, a cerut lămuriri de la guvernul francez cu privire la atitudinea Parisului față de cererile românești care priveau aprovizionarea cu armament. Se poate spune că aceasta a fost decizia care a salvat armata română ca entitate separată de armata rusă. Dacă britanicii erau dispuși să arunce aprovizionarea României în aceeași curte cu cea a Rusiei, lăsând-o practic la mila acesteia, partea franceză a demarat un intens proces de aprovizionare și echipare a soldaților români.

Rolul Franței

La sfârșitul anului 1916 s-au luat mai multe decizii în cadrul guvernului britanic: toate comenzile de armament ale României urma să fie preluate de guvernul francez, care analiza cererile și, dacă mai era nevoie de echipament militar britanic, francezii erau cei care se adresau lui Edwin Samuel Montague, noul ministru al Munițiilor. Orice cerere venită direct din partea

Portul Vladivostok în anul 1918

Avanpremieră editorială

Editura Herald va propune în curând spre lectură un volum de amintiri intitulat *Anii tinereții mele*, semnat de Winston L.S. Churchill (1874 – 1965), prim-ministru al Marii Britanii de două ori (1940 – 1945; 1951 – 1955), unul dintre artizanii victoriei Aliaților în Al Doilea Război Mondial, autorul unor pline de învățăminte Memorii de război (1948 – 1954) și Laureat al Premiului Nobel pentru Literatură (1953).

În cei 50 de ani de apariție a revistei, ați putut cunoaște acest personaj-legendă sub multiple ipostaze. În fragmentul desprins din cartea ce va apărea la Editura Herald, veți întâlni un Winston Churchill în vârstă de 21 de ani, cu o limbă ascuțită, spontan și plin de umor.

S-A ÎNTÂMPLAT CE CREDEAM CĂ ESTE IMPOSIBIL

WINSTON CHURCHILL

- Un anunț la mica publicitate, care îl enervează pe „Jocko”
- Funcționari cu ochi apoși fac factura pentru măcelar
- Splendoarea manevrelor cavaleriei față cu mitraliera Maxim
- De ce nu se aseamănă războiul cu Jocurile Olimpice
- Disperarea generalului Haig

Viitorul premier britanic în uniformă de husar, într-o fotografie chiar din anul 1895

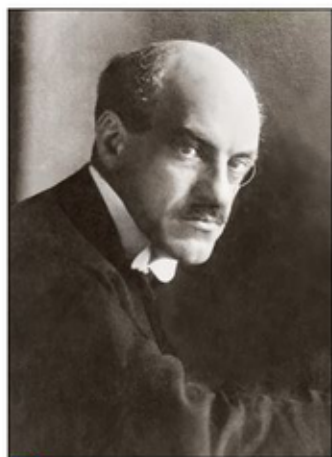
În martie 1895 am fost repartizat oficial la Regimentul 4 Husari. Nerăbdător, m-am prezentat la regiment cu șase săptămâni mai devreme și am fost încadrat imediat, împreună cu alți ofițeri inferiori, în severul program de pregătire al „ofițerului începător”. Petreceam în fiecare zi multe ore la școala de călărie, la grajduri și pe terenul de instrucție de la cazarmă. Eram într-o formă foarte bună pentru școala de călărie, datorită celor două cursuri lungi pe care le absolviseam deja. Dar trebuie să spun că Regimentul 4 Husari depășea, ca severitate, tot ce cunoscusem până atunci în materie de echipare militară.

Pe atunci, principiul era ca ofițerul nou-venit să fie supus unei pregătiri de recrut timp de șase luni. Mergea pe jos și făcea instrucție împreună cu trupa, avea parte de exact aceeași pregătire ca soldații. În fruntea șirului la școala de călărie sau în dreapta escadronului, pe câmpul de instrucție, trebuia să se străduiască să dea exemplu oamenilor lui.

În zilele acelea, din întâmplare, maestrul de călărie al regimentului, poreclit „Jocko”, a cărui specialitate era să fie un

Stema Regimentului 4 Husari, unde Winston Churchill a învățat școala disciplinei și severității militare

Edwin Samuel Montague

utilaje agricole". Necesitățile României au fost discutate tangential, după ce se dezbăteau numeroasele nevoi rusești. Prima hotărâre care privea România stabilea scăderea tonajului alocat ei, în porturile rusești Arhangelsk și Vladivostok, de la 260.000 de tone, la 120.000 de tone.

În noua schemă de organizare a armatei române, realizată de generalul Berthelot, Anglia trebuia să livreze României 165 tunuri de 152 mm, 105 obuziere de 114 mm și 88 tunuri de 105 mm. Reprezentanții guvernului britanic considerau noua schemă de organizare a armatei române puțin extravagantă, dar nu au comunicat nimic oficial reprezentanților francezi, cei care o alcătuiseră. Dar au obiectat cu privire la comanda de artilerie. După părerea lor, pe frontul de Est se crea un dezechilibru dacă se onorau cererile românești, deoarece urma ca secțiunea de front română să fie susținută de mult mai multă artilerie decât restul frontului răsăritean, astfel că cererile generalului Berthelot pentru tunuri de calibrul 105 mm au fost refuzate categoric. Pentru că nu știa ce s-a hotărât la Petrograd, partea română a continuat să insiste pe lângă englezi pentru artileria de 105 mm.

Nicolae Mișu, ministrul României la Londra, a semnat la începutul lunii martie 1917 un acord cu reprezentanții francezi și cei britanici privind o coordonare colectivă pentru susținerea efortului de război românesc. Acordul respecta în linii mari înțelegerea dintre Thomas și Addison.

La sfârșitul lunii martie 1917, guvernul român informa D.M.R.S. că aprovizionarea prin Rusia se făcea foarte greu, cu întârzieri interminabile. Partea română sugera ca trenurile destinate ei să fie vopsite în culorile naționale, roșu, galben și albastru, pe lângă culorile obișnuite. Britanicii au acceptat propunerea.

Referitor la transporturile de pe teritoriul rusesc, funcționarii britanici se îndoiau că românii ar putea să își ridice comenzile din mâinile rușilor,

textul situației din Rusia. Epi-logul s-a consumat la 19 octombrie 1917, cu șase zile înainte de preluarea puterii de către bolșevici. Atunci, toate transporturile de armament și alte produse către teritoriul rus au fost suspendate temporar și ulterior, definitiv, de guvernul englez. Produsele care erau gata de livrare erau propuse pentru a fi trimise către armata britanică și alte armate aliate, precum cea belgiană.

Colaborarea anglo-română în domeniul înzestrării armatei române cu armament modern a fost un insucces din toate punctele de vedere. Cauzele acestui eșec sunt multiple: incompetența reprezentanților români trimiși la Londra pentru a negocia achizițiile; influența nefastă a generalului Mihail Beleaeu, care i-a convins pe britanici

Generalul C.E. Callwell (în centru, cu caschetă și mâinile în buzunar), în mijlocul unor ofițeri superiori ruși

dar ei își declinau competența în această chestiune. Odată cu frământările revoluționare din Rusia, transporturile au devenit din ce în ce mai dificile, iar guvernul român a semnalat această chestiune mai ales la Paris.

După luptele din vara anului 1917, englezii doreau să transfere din Rusia către România 4.000 de obuze de calibrul 152 mm. Operațiunea părea foarte dificilă în con-

că aprovizionarea armatei române cu armament era inutilă, deoarece urma să fie integrată în armata rusă; concepțiile existente la nivelul Ministerului Munițiilor de la Londra, preferându-se alimentarea armatei române prin intermediul Rusiei, lăsând-o practic la mila acesteia. România a fost salvată de guvernul francez, care și-a asumat aprovizionarea și reechiparea armatei române. ■

de cinci iarzi, iar 20 de căzături și o jumătate de duzină de accidente erau media unei dimineți de instrucție. Iar când, în cele din urmă, linia se forma și regimentul sau brigada șarjau, nu te puteai abține să scoți un chiot de mânie bucurăoasă.

După aceea, când ne întorceam la cazarmă, în cazul meu acest entuziasm era domolit, în primul rând, de amintirea faptului că germanii aveau 20 de divizii de cavalerie, fiecare dintre ele la fel de impunătoare ca cea unică și iubită divizie a noastră, din care făceam parte și eu; iar în al doilea rând, când mă întrebam ce s-ar întâmpla dacă o jumătate de duzină de *trouble-fête* [incurcă-lume] s-ar fi strecurat într-o groapă, cu o mitralieră Maxim, și și-ar fi păstrat sângele rece.

Se organizau parade splendide, la care regina Victoria stătea în caleașca ei, în locul unde se dădea onorul, și întreaga garnizoană Aldershot – cam 25.000 de oameni în albastru și auriu, în purpură și oțel – trecea prin fața ei, cavaleria, infanteria și artileria, fără a omite geniștii și Corpul de servicii al armatei, într-o revărsare amplă și scânteietoare. Mi se părea foarte nedrept că toate puterile europene – Franța, Germania, Austria și Rusia – puteau

Generalul Douglas Haig
(1861 – 1928)

face același lucru în țările lor, în aceeași zi, în 20 de locuri diferite. Mă întrebam de ce nu organizau oamenii noștri de stat o Convenție internațională în cadrul căreia, în caz de război, fiecare țară să fie reprezentată prin echipe egale, ca la Jocurile Olimpice, iar noi printr-un singur corp complet de armată, care să întru-chipeze tot ce este mai bun în rasa noastră; și în felul acesta, să rezolvăm problema suveranității lumii. Dar miniștrii victorienii erau foarte puțin ingenioși;

Ca prim-ministru, în 1944,
inspectând militari din Regimentul 4 Husari

rataseră șansa. Au lăsat pur și simplu războiul să scape din mâinile experților și ale persoanelor cu pregătire specială, care știau totul despre el, și l-au redus la o dezgustătoare chestiune de efective, bani și mașini.

Acea dintre noi care începuseră deja să înțeleagă demoralizarea ce avea să se abată asupra războiului erau conduși, în chip irezistibil, către concluzia că armata britanică nu va mai lua parte niciodată la un conflict european. Cum am fi putut participa, când aveam un singur corp de armată, cu o divizie de cavalerie, împreună cu rezerviștii – Dumnezeu să-i ajute! – și cu voluntarii? În mod cert, în 1895 niciun locotenent patriotard și niciun ofițer de stat-major devotat, de la comandamentul din Aldershot, nu ar fi crezut nici măcar în cele mai optimiste momente că micuța noastră armată va fi trimisă din nou în Europa. Și totuși avea să vină o zi când un căpitan de cavalerie – pe nume Haig – care făcea instrucție cu noi în primăvara aceea, la Long Valley, avea să se simtă umilit pentru că într-o bătălie foarte importantă nu putuse uni mai mult de 40 de divizii britanice cu Corpul 1 al armatei americane – în total, numai 600.000 de oameni – și îi putuse sprijini doar cu mai puțin de 400 de brigăzi de artilerie.

Mă întreb adesea dacă vreo altă generație a cunoscut răsturnări de informații și de valori atât de uluitoare ca acelea pe care le-am trăit noi. Nu a rezistat aproape nimic material și stabil din ceea ce am fost educat să cred că este permanent și vital. S-a întâmplat tot ceea ce credeam cu tărie sau ceea ce mi se spusese că este imposibil.

În românește de
Anca Irina IONESCU

Tânărul Winston, pe vremea când asuda pentru a avea o pregătire de echitație militară exemplară

tiran cumplit, avusese în ultimul timp o dispoziție deosebit de tăfnoasă. Unul dintre tinerii ofițeri seniori publicase în *Aldershot Times* un anunț: „Maiorul ..., profesor de echitație, Cazarma Cavaleriei de Est, predă vânătoarea în 12 lecții și cursa cu obstacole în 18". Acest anunț atrăsese asupra lui un val de ridicol, ceea ce probabil că îl făcea să presupună că orice zâmbet care flutura vreodată pe fața unuia dintre elevii școlii de călărie era expresia amuzamentului lăuntric pe seama lui.

Trebuie să-i explic cititorului neștiutor: cavaleria face manevre în coloană și luptă în linie, iar exercițiul de cavalerie constă în treceri rapide și flexibile dintr-o formație în alta. În felul acesta, rotindu-se sau mișcându-se în eșalon, un escadron poate prezenta, în aproape orice moment, o linie de front în orice direcție. Același principiu se aplică la trupele mai mari de călăreți. Regimentele, brigăzile, ba chiar și diviziile de cavalerie se pot replia în linie de front, într-un timp incredibil de scurt, ca manevră premergătoare celui mai mareș dintre toate acțiunile cavaleriei: șarja.

Este păcat că războiul a dat toate acestea la o parte, în marșul lui lacom, josnic, oportun, și s-a întors în schimb spre chimiști cu ochelari pe nas și către cei care trag de manetele avioanelor sau ale mitralierelor. Dar în 1895, la Aldershot [oraș din Hampshire, în sudul țării], niciuna dintre aceste orori nu se

abătuse încă asupra omenirii. Dragonul, lăncierul și mai ales – după cum credeam noi – husarul încă își revendicau locul pe câmpul de luptă. Războiul, cândva crud și magnific, acum a devenit crud și murdar. De fapt, a fost complet stricat. De vină sunt Democrația și Știința. Când acestor doi băgăcioși și încurcă-lume li s-a permis să ia parte la luptele reale, soarta războiului a fost pecetluită. În loc ca un mic număr de profesioniști bine pregătiți să apere cauza țării lor cu vechile arme și cu frumoasa complexitate a manevrelor străvechi, susținuți în fiecare clipă de aplauzele națiunii lor, acum populații întregi, inclusiv femei și copii, se aruncă unii împotriva altora într-o exterminare brutală, și nu mai o echipă de funcționari cu ochi apoși fac fac-tura pentru măcelar. Din momentul în

care Democrația a fost primită sau, mai bine zis, s-a autoimpus pe câmpul de luptă, războiul a încetat să mai fie un joc al gentlemanilor. S-o ia naiba! În consecință, a apărut Liga Națiunilor.

Mă întreb adesea dacă vreo altă generație a cunoscut răsturnări de informații și de valori atât de uluitoare ca acelea pe care le-am trăit noi

Cu toate acestea, la sfârșitul anilor '90 era foarte frumos să-l vezi pe generalul Luck – inspectorul general – făcând manevre cu o divizie de cavalerie de 30 sau 40 de escadroane, ca și când ar fi fost o singură unitate. Când acest evantai uriaș și splendid se desfășura în poziție pregătitoare, iar apoi primea ordin să schimbe linia frontului cu – să zicem – 15°, brigada din exterior trebuia să galopeze două mile într-un nor de praf atât de gros, încât nu vedeai nici măcar la o distanță

O șarjă de cavalerie

Constantin Mille

poet și revoluționar, director al ziarului *Trompeta Carpaților*) anunța că, pentru a-și susține publicația, scoate la vânzare colecția sa de artă, compusă din 60 de tablouri, majoritatea de artiști străini: Dürer, Salvator Rosa, Ribera, Van Dick etc.

În context, mai semnalăm că Palatul *Adevărului* dispunea, pe lângă colecțiile de artă, și de una dintre cele mai valoroase serii de afișe originale cuprinzând creații ale lui Toulouse-Lautrec (cu două dintre cele mai rare opere, *Portretul lui Aristide Briand* și *Le Divan japonais*), Mucha, Stenlein (cu *Pisicile* lui), rusul Caran d'Ache (condei, pe românește), ori românul, naturalizat la Paris, Pall (Jean de Paleologu, autorul celebrului portret al Miței Biciclista, expus în 1899 la Exposition Internationale du Cycle).

Tot ca o noutate, semnalăm că fiecare redactor dispunea, lucru cu totul rar în epocă, de un birou propriu, că ziarul avea o „Sală a depeșelor” pentru telegramele externe, linii telefonice cu principalele capitale europene, o colecție fabuloasă de clișee fotografice, dar și o Bibliotecă cu toate noutățile editoriale la zi. Între noutățile impuse de patronat se afla și instalarea, în toate încăperile redactorilor, dar și în biroul directorului, a câte unui portret al lui Zaharia Carcalechi (c. 1787 – 1856, cel care a scos în 1837 publicația *Cantor de avis și comerț*, devenit mai târziu *Vestitorul Românesc*, și a deschis prima tipografie de ziar, adusă de la Budapesta), ca un remember, că pe vremea lui Carcalechi ziaristii mai obișnuiau să „inventeze” știri. Când un redactor se pomenea, sub portretul „maestrului”, cu o floare

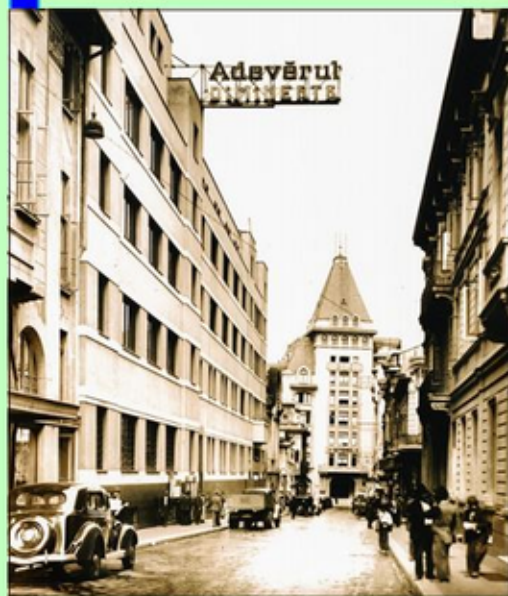
(sau două) era semn că „înflorise” și el textul. Nu rareori apăreau flori și în biroul directorului, fără ca nimeni să se supere. La fel, redacția dispunea de un clopot, în fapt o talangă pentru boi în toată regula, cumpărată de Anton Bacalbașa (1865 – 1899) de la o fierărie din Bărăție și menită să aducă liniștea atunci când lucrurile riscau s-o ia razna. Exista și un bufet, unde redactorii, laolaltă cu lucrătorii tipografi, puteau lua o gustare sau chiar un pahar – două de vin ori un rachiu, „pentru inspirație”.

Astăzi, pe strada Constantin Mille mai zărim doar clădirea părăsită a fostei Tipografii „Luceafărul”, privatizată și apoi abandonată în anii '90, ce mai păstrează, ca prin minune, urme ale vechilor decorații interioare. În fapt, Palatul original nu mai există din 1926, când, cumpărat de bancherul Aristide Blank, a fost parțial transformat într-o clădire „anonimă” din beton armat.

Un patron filantrop

Alexandru Beldiman (1832 – 1898), primul patron al *Adevărului*, dar și cel care a impus linia jurnalistică păstrată cu sfințenie de urmașii săi la conducere, de la Constantin Mille, la H. Soreanu, ultimul director din 1946, era cunoscut cu domnitorul A.I. Cuza, motiv pentru care a și fost numit prefect al Poliției

Strada Sărindar cu sediul ziarului Adevărul

ZIARUL „ADEVĂRUL“ O POVESTE DE SUCCES

MARIAN NENCESCU

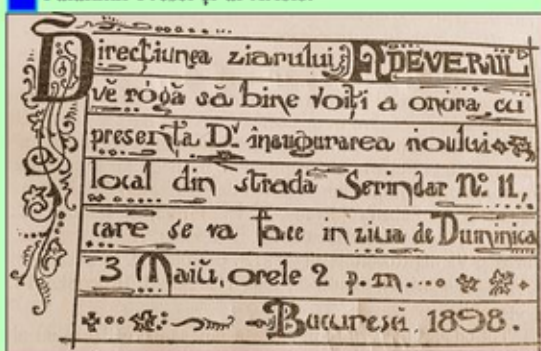
În luna mai 1898, în ziarul Adevărul, unul dintre cele mai răspândite și mai longevive ziare ale vremii (prima serie a apărut la Iași, între 1871 – '72, sub conducerea lui Alexandru Beldiman, iar seria nouă, inaugurată la București, a apărut regulat, cu excepția anilor de război, până la 12 aprilie 1946), era publicat un anunț, tehnoredactat în stil art-nouveau: „Redacțiunea ziarului vă roagă să binevoiți a onora cu prezența dv. inaugurarea noului local din str. Sărindar, nr. 11, care se va face în ziua de duminică, 3 mai, orele 2 p.m.“

Sediul, numit cu totul inspirat Palatul Presei și al Artelor, se ridica pe „strada presei“, azi Constantin Mille, prin strădania lui Constantin Mille (1861 – 1927, jurnalist și avocat, membru al Sindicatului Ziariștilor și președinte, în exercițiu, în 1926, al Asociației Presei, prima grupare profesională de la noi care a militat pentru acordarea dreptului la pensie al ziariștilor). Se întâmpla cu mult înainte ca „rechini de presă“, precum Stelian Popescu ori Pamfil Șeicaru, să-și construiască, prin șantaj și afaceri oneroase, somptuoasele sedii ale Universului, respectiv Curentului.

O ruină, singura amintire

Apariția, în București, a unei construcții de acest gen trebuie pusă și în relație cu elanul arhitectural al epocii. Atunci s-au înălțat Tribunalul (1895), dar și Palatul Poștei (1900), ori clădirea C.E.C. (1900).

Anunțul privind inaugurarea Palatului Presei și al Artelor

Zona numită Sărindar era în curs de reamenajare urbanistică, după demolarea, în 1893, a fostei Biserici Sărindar (situată pe amplasamentul actualului Cerc Militar Național) și deschiderea Bulevardului Elisabeta, pe care s-au construit cele mai multe și mai moderne cinematografe, unele cu grădini de vară, majoritatea „cu ieșirea prin Sărindar“.

Noua clădire, creație a arhitectului Ștefan Ciocârlan (1856 – 1937), era o replică a sediului celebrei publicații pariziene *Le Figaro* și purta pe drept denumirea de Palat, fiind amenajată în stilul epocii, ca un adevărat muzeu, împodobit cu colecții de pictură și artă

grafică și adăpostind cea mai completă colecție de obiecte și documente despre Revoluția de la 1848. Obiceiul constituirii, de către jurnaliștii cu dare de mână, a unor colecții de artă nu e nou. Astfel, în 1871, când are loc la București primul Congres al Presei, Cezar Bolliac (1813 – 1881, istoric,

list și compozitor, originar din Brăila, autor al partiturilor *Ho-rei de la Grivița* și al *Cântecului gintei latine*, pe versuri de Alecsandri), va păstra de la început linia antidinastică, susținând independența și mândria națională ca valori politice fundamentale. „Să te ferești, române, de cui străin în casă”, își încheia Al. Beldiman editorialul din primul număr al noii serii. Ideea va fi reluată periodic, astfel că în ediția de joi, 10 decembrie 1888, „directorul politic” al ziarului va reveni cu un articol pe tema *Ce am voit și ce vom*, reproșând Dinastiei că a înșelat națiunea, „falsificând” Constituția pe care jurase în 1866, „a tolerat, încurajat abuzurile și risipa” și a dat țara „pe mâna coteriilor”. Apelul lui Beldiman este și de data aceasta tranșant: „Înainte, dar! La luptă contra străinismului și pentru salvarea bunurilor cele mai scumpe ale neamului”.

Adevărul a fost un ziar cuzist, dar care a susținut permanent ideea republicană. „Dacă prin cuzism se înțelege a nu recunoaște altă suveranitate decât cea a sufragiului unilateral, noi vrem ca țara să fie a pământenilor și a nu avea altă țintă decât neatârarea neamului”.

Pentru epoca începuturilor, două dintre campaniile publicistice ale *Adevărului* vor rămâne memorabile. Prima e legată de „afacerea” detronării mitropolitului Ghenadie (mai, 1896), în urma unor „dezacorduri” cu Palatul Regal și cu prim-ministrul D.A. Sturdza. Prezent în cognito în palatul metropolitan, Vespasian Pella (tatăl viitorului jurist de renume internațional și teoretician al drepturilor omului), redactor al *Adevărului*, va scrie despre întâlnirea tensionată din

Grigore Ventura

Sala Sinodului, dintre mitropolit, călugării sinodali și cei câțiva ziariști, supravegheați de procurorul general și de prefectul Poliției Capitalei, trimiși să „facă ordine”, dar și de „bătrânul” Lascăr Catargiu, fost prim-ministru, în calitate de împăciuitoare benevol. „Afară se adunase lume multă, iar un grup de măcelari, cu cuțitele în mână, trăgeau clopotul mitropoliei și dădeau alarma [...] Înăuntru, din trei – patru persoane, câți eram la început, ne-am trezit vreo 14 – 15 la număr.” Sunt descrise apoi încercările de a-l urni pe mitropolit din jilț, împotrivirea lui Lascăr Catargiu („Domnule, sunt în casa mitropolitului țării și numai el mă poate da afară”),

și în sfârșit, depunerea, nu fără incidente, a ex-mitropolitului la Căldărușani, loc descoperit exclusiv de corespondentul *Adevărului*. După puțină vreme, mitropolitul, reabilitat printr-un proces, va reveni în dregătorie.

Al doilea moment, cu urmări tragice, a fost implicarea *Adevărului* în campania de susținere a țărănilor, cu prilejul răscoalelor din 1907. Respingând de la început teza oficială după care mișcările țărănești erau opera unor instigatori, ziarul, prin vocea lui C. Mille, avertiza cu tărie: „Cei care cred că printr-o simplă propagandă șovină vor face ca furtuna să se descarce în capetele arendașilor străini vor vedea cu regret că s-au înșelat”. O lună mai

târziu (la 31 martie), ziarul titra oripilat: *Destulă vărsare de sânge*, apelând disperat la autorități ca să pună capăt ororilor. Era vizat direct generalul Alexandru Averescu (1859 – 1938) care, în calitatea sa de ministru al Apărării, a „tolerat” (unii susțin că a ordonat) adevărate masacre. De altfel, poziția in-

Micii vânzători de ziare pe Sărindar

Capitalei. Din vina lui, dar și la ordinul lui Cuza (afirmă Beldiman), el nu a putut preveni complotul militar din 11 februarie 1866, prin care domnitorul a fost înlăturat de la putere. Dezamăgit, Beldiman s-a retras la Iași, continuând, prin scris, să se opună dinastiei străine, instalată la cârma țării. Astfel, pentru a-și susține opiniile politice, – tipărește, la Iași, prima serie a *Adevărului*.

Spre bucuria noastră, am descoperit, într-o arhivă și bibliotecă particulare din București, un exemplar rar din primul număr al *Adevărului*, datat 15 decembrie 1871 (an I, nr. 1, 4 pagini, cu apariție săptămânală), în care articolul de fond se numește *Dinastia română* și care se încheie cu următorul mesaj profetic: „Generația de la 1866 a comis o neiertată greșală”. Motivele acestui profund „divorț” antimonarhic, susținut cu tărie de *Adevărul*, pornesc de la fraudarea, în opinia lui Beldiman, a votului plebiscitar din aprilie 1866, care a impus dinastia străină, prin „despotism”, iar nu printr-o voință liber consimțită a națiunii. În consecință, țara, în loc să fie liberă, se îndreaptă spre transformarea ei într-o „colonie prusiană”. Argumentul fundamental al acestei rele decizii („o decepție amară”, o numește Beldiman) era implicarea principelui Carol în „afacerea Strousberg” (*Magazin istoric*, nr. 2 – 5/1979). „Domnitorul nu se sfiește a întrebuița rugăminți și amenințări pentru a obține de la corpurile legiuitoare un vot care va ruina finanțele țării”. Simptomatic, chiar și un ministru liberal recunoștea: „Am dat bani ziariștilor ca să susțină Convenția Strousberg, ca să mănânce și ei o pâine, dar neîncetat nu le pot da”.

Primul număr al *Adevărului* reprezintă o declarație de independență față de dinastie și de clasa politică, un angajament de a vorbi în „publicismul românesc” exclusiv în numele oamenilor, al publicului. „Grea este sarcina noastră și dacă vom lovi pe

cineva o vom face chiar pentru a îndeplini datoria sacră a cultului ce îl profesăm”. Pentru aceste cuvinte, considerate o ofensă la adresa Coroanei, Beldiman va fi judecat și ținut în prevenție trei luni. Apoi, procesul s-a mutat la Roman, unde, avându-l ca avocat pe Vasile Alecsandri, este judecat și achitat. Sătul de șicanele care îi ruinaseră sănătatea, dar și finanțele, Al. Beldiman se retrage din viața publică, fără însă a renunța la gazetărie, publicând periodic în gazeta *Războiul*, din București, articole semnate *Un moldovean*, se pare cu destul succes.

În 1888, la insistențele lui Alexandru Cuza (1866 – 1889), fiul adoptiv al fostului domnitor (era copilul Mariei Obrenovici; contemporanii îl caracterizau drept flegmatic și lipsit de voință; moare prematur, la 23 de ani, în timpul lunii de miere, iar văduva, Maria Moruzi, va fi mama istoricului Gheorghe Brătianu; *Magazin istoric*, nr. 7/2017), revine în gazetărie, reeditând, la București, *Adevărul*, serie nouă, cotidian. Directorul de mai târziu al ziarului, C. Mille, îl va caracteriza astfel pe Al. Beldiman, mentorul său: „În pragul bătrâneții, aproape infirm și pe deasupra sărac, se va concentra cu toate puterile lui intelectuale și sufletești asupra gazetăriei, fără a-și cruța prietenii, rudele ori familia. A purtat o vie polemică chiar și cu fiul său, liberal. Pe când *Adevărul* abia putea să producă cât să plătească lefurile, patronul nu lua un ban din casă pentru averea proprie”. Portretul patronului, ca și cel al lui C. Mille au rămas în holul Palatului, până la demolarea (parțială), din 1924, locul gol putând fi și azi identificat în

holul clădirii fostei Tipografii „Lucea-fărul”.

Două campanii de presă

Renăscut, la 15 august 1888, *Adevărul*, serie nouă, avându-l ca prim-redactor pe Grigore Ventura (1840 – 1909, jurnă-

Holul de onoare, așa cum arată azi

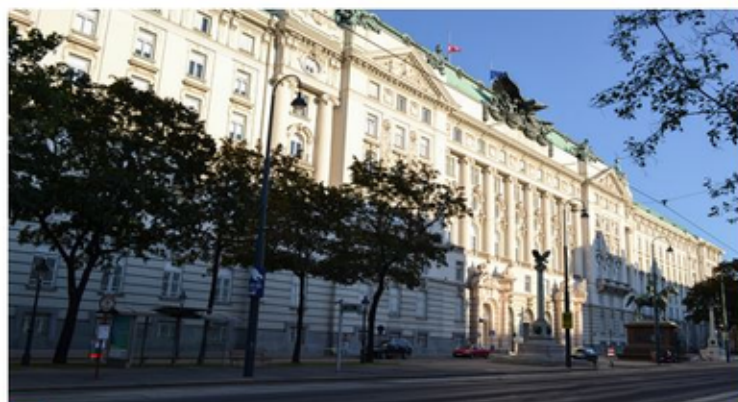
**Călător
prin timp**

PRAGA ȘI VIENA MARIEI TEREZA

*Unul dintre podurile
(cel de cale ferată) peste Vltava,
care scaldă cu apa ei molcomă
Praga, Orașul de Aur*

FLORENTINA DOLGHIN

Viena, Ringstrasse, la început: clădirea fostului Minister al Apărării

● Arhitectura influențează oamenii, felul cum se poartă ● Franz Joseph în vizită la fabrica de bere Staropramen ● Arhiducesa îndrăgostită lulea ● Soțul, un bun instructor de geopolitică ● Împărăteasa Sissi, cea critică, și von Andrian, iremediabilul pesimist

Să vezi Praga, orașul de Aur, orașul celor o mie de turnuri, în câteva zile? O provocare, din care n-am ieșit prea bine. Citisem undeva despre un posibil iureș, din care nu trebuie să ratezi înaltul platou de la Vîșehrad, ce domină cu verdele lui măriușos unduirile Vltavei, străzile pietruite, bordate de cochete case baroce, o bere cehă Kozel, într-o braserie tipică a orașului, plimbarea pe Podul Carol (*Magazin istoric*, nr. 5/2016), în zorii zilei, apusul privit de sus, de la Castel, străduțele sinuoase din cartierul Mala Strana, praveștița

orașului de la Mănăstirea Strahov. Le-am „bifat”, mai puțin berea, ba chiar le-am adăugat și alte „obiective”, dar boomul turistic de august – cu frenezia fotografierilor, ca o nevroză care a pus stăpânire pe oameni, cu fluviul uman pe două sensuri de pe Podul Carol și până la Hrad, la orice oră, sub un soare dogoritor – mi-a temperat entuziasmul și mi-a evocat discuția de cândva cu o prietenă boemistă, care îmi spunea că la fel de pitorești sunt și alte locuri din Capitală și chiar din țară. Adică Cehia nu e numai Praga și Praga nu e

numai Calea Regală cu Podul Carol.

Elegantul Bulevard Václavské Náměstí, din centrul orașului nou, dominat de statuia Sfântului Václav, patronul Boemiei, și scenă a protestelor împotriva invaziei sovietice din august 1968, inclusiv a automutilării studentului Jan Palach (*Magazin istoric*, nr. 5/2015) și a revoluției de catifea, din noiembrie 1989, găzduia în acest august un *memento* pentru, în curând, jumătatea de veac de la evenimentele din 21 august 1968. Pe un panou enorm rula reluat, prea puțin urmărit de

grată a generalului, folosit de guvern pe post de „unealtă“, este remarcată și de C. Mille, care constata că Ionel Brătianu „l-a zvârlit din minister fără nicio menajare“, deși militarul acționase „de

Numele lui Constantin Mille, în mozaic, se vede și azi

conivență politică și personală“ cu prim-ministrul: „Era ca o dreptate mai înaltă asupra tuturor faptelor omenești. Acela care a prezidat potolirea răzcoalelor, care a ordonat măcelărirea celor 11.000 de țărani își ia azi răsplata bine-meritată“. În context, remarcăm că cifra de 11.000 de țărani uciși la 1907, invocată de C. Mille și folosită abuziv după 1945, era o exagerare (*Magazin istoric*, nr. 2/2015). *Adevărul*, angajat activ în epocă în mișcarea socialistă, se raliase tezei că guvernul minte în încercările sale de a ascunde adevărul și că realitatea e cu totul alta. O caricatură semnificativă, publicată în gazetă, intitulată *Carol arhivarul*, reamintea că guvernul a ascuns dosarele răzcoalei (dosarul ororilor, îl numește ziarul), la ordinul personal al lui Ionel Brătianu. Ca o completare a campaniei de presă, Editura „Adevărul“ publică și broșura lui I.L. Caragiale 1907, din primăvară

până în toamnă, cuprinzând o critică vehementă a evenimentelor și un apel la autorități de a promova votul universal.

În vremea ocupației germane, între 1916-18, sediul *Ade-*

vărului a fost utilizat de publicația colaboraționistă *Bukarester Tageblatt* (Gazeta Bucureștilor). C. Mille s-a retras definitiv de la conducere, în 1924, ulterior ziarul apărând sub acționariat, fiind editat de Societatea „Adevărul“, care a continuat să publice un cotidian democrat, de seară, cu un tiraj zilnic de 50.000 de exemplare. Ziarul și-a încetat apariția la 12 aprilie 1946, în contextul „prefacerilor politice, economice și sociale“ intervenite în politica internă. Ultimul editorial, *Către cititori*, pus la dispoziția noastră de același bibliofil, generos, glăsuia: „O lume s-a prăbușit sub ochii noștri, o lume nouă se ridică biruitoare... Este societatea socialistă, în jurul căreia s-a raliat clasa muncitoare“. *Adevărul* înțelege că „misiunea [sa] e încheiată și urează clasei muncitoare mari succese în societatea socialistă deschisă de lumea nouă“. ■

DREGĂTOR LA CURTE (Biverb: 4, 5)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția integralei DIN ISTORIA RELIGIILOR, din nr. 10/2017

C – I – M – H – I – CRESTINISM
– EUL – RENTA – LD – ARC-
DOM – ILM – ETUI – ANTICA –
ICI – T – S – ERS – U – TERMAL –
MAD – U – O – RIT – LA – BUDDHA
– STI – PALIDA – AS – DATE –
ENORM.

Soluția jocului CAVALERUL PRIN DUEL, din nr. 10/2017

ÎȘI APĂRĂ BLAZONUL
(I – SI – A / PAR – A / B – LA – Z /
O – NUL)

Tramvaiul în stil retro, deloc silențios, te plimbă 30 de minute prin Praga, în sunete de clopoței

dotată pentru muzică, dans, arta vocală. Nimic special în instrucția ei nu avea însă în vedere rolul de viitoare moștenitoare a țării coroanei Habsburgilor. Când a împlinit 11 ani, formarea pentru viață a adolescenței a fost trasată unei contese văduve, Charlotte Fuchs, zisă Aja.

Aceasta a încurajat ochii dulci pe care îi făcea domnișoara lui Francisc Stephan de Lorena, venit prima oară la Curte în 1723, la vârsta de 15 ani. Cele două case, Habsburg și Lorena, erau legate deja prin uniuni familiale, așa că tânărul duce își frecventa adesea unchiul pentru a căpăta o necesară educație mondenă. Iar Carol al VI-lea chiar l-a îndrăgit, musafirul fiind nelipsit de la escapadele vânătoarești ale suveranului. Într-o bună zi împăratul Carol i-a promis, într-o manieră neoficială, ducelui Leopold I de Lorena, care îi era văr și tată al lui Francisc Stephan, că o va mărita pe Maria Tereza, de numai șase ani atunci, cu fiul lui. Așa că prințul de Lorena a devenit nelipsitul tovarăș de joacă al Mariei Tereza, de-a dreptul disperată când Francisc a trebuit să părăsească Curtea de la Viena, pentru a-și

asuma regenta Lorenei. Maria Tereza avea 12 ani.

În ciuda promisiunii, Carol al VI-lea nutrea sentimente amestecate față de această relație incipientă între cei doi tineri: Francisc Stephan nu era un prinț domnind asupra unui imperiu. Moștenirea lui, ducatele de Bar și Lorena, constituia obiectul unor poftite politice ale mai multor case princiare europene. De altfel, în 1736, în timpul războiului de succesiune la tronul Poloniei, cele două ducate vor fi definitiv pierdute de casa de Lorena, revenind regelui Franței. Ca o compensație, Francisc Stephan va obține marelui ducat al Toscanei, după moartea ultimului regent al casei de Medici, Gian Gastone, rămas fără copii.

În 1732, cavalerul loren se află din nou la Curtea Vieneză. Este momentul când „avansurile” adolescentine ale Mariei Teresa, fetița de altădată, se transformă în pasiune aprinsă. Împăratul înțelege și acceptă logodna oficială a tinerilor, care se oficiază la 21 ianuarie 1736. Francisc va pleca apoi la Pressburg (actuala Bratislavă), unde va rămâne până în ziua căsătoriei, 12 februarie. O profundă tandrețe și afecțiune reciprocă îi vor uni pe cei doi, după cum reiese din scrisorile pe care și le schimbă. Francisc Stephan va fi unica dragoste, de o viață, a viitoarei împărătese. Vor avea 16 copii.

Dar Carol al VI-lea tot mai speră la nașterea unui moștenitor pe linie masculină și tot nu-și inițiază fiica în treburile de stat. Va interveni

Francisc, care privea cu un ochi critic maniera de a conduce a socrului său. Influența lui asupra soției este tot mai apăsătoare. Tânărul arhicesă, din ce în ce mai convins că într-o bună zi va guverna asupra imperiului, își va contura în familie, cu ajutorul soțului, o imagine asupra universului politicii. Se va pregăti de fapt singură ca personaj istoric. Trimisul special al Angliei la Viena nota

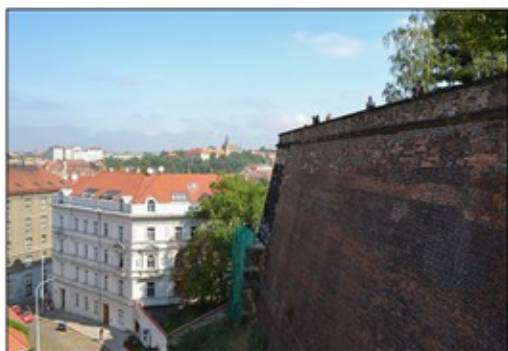

Doi tineri martiri anticomuniști, pe placa din Piața Venceslas: Jan Palach și Jan Zajíc

de altfel despre ea, încă din 1733: „Are o imensă iuteală de spirit, ceea ce îi aduce scurt pe limbă replici scilpitoare. Face efortul de a învăța cum

Afișul uneia dintre expozițiile consacrate de Viena împărătesei Maria Tereza, la 300 de ani de la naștere

Zidul Vișehradului (în dreapta imaginii), stâncă fortificată ce domină Praga reședință a dinastiei Přemysl, din veacul al X-lea, care are în incintă un Cimitir Național, unde sunt înmormântate personalități ale culturii și istoriei ceh

localnici și în fața căruia zăboveau mai ales străinii, un film cu protagoniștii aprinselor confruntări politico-militare cehoslovaco-sovietice, la masa de discuții, care au precedat apariția tancurilor pe străzi.

Aceste mari artere ale Pra-găi, piețele largi, cu fântâni și cu clădiri de locuit pastelate, reci, vechi și mărețe, de numai trei – patru caturi, cu tavanul înalt, încât par a avea mai multe etaje, și arhitecturi de acces elaborate, marcate cu statui, sugerează vădit răposatul imperiu din vecinătatea imediată, monarhia austro-ungară, pe ruinele căreia s-a născut în 1918 Cehoslovacia. Mentalitatea austriacă despre utilitatea spațiului întru confortul omului, al sufletului lui, înainte de toate, s-a păstrat cu sfințenie pe malurile Vltavei argintii.

În adâncul sufletului lor, cehii știu că modernitatea lor este de sorginte habsburgică, că ei se revendică de la împăratul Franz Joseph, că sunt Boemia și Moravia lui – în 1907 suveranul vizita marea fabrică de bere Staropramen, din Smichov, pentru că la începutul veacului al XIX-lea trei sferturi din industria austro-ungară se afla în

ținuturile ce-hești, iar cartierului Smichov i se spunea „Manchesterul cu o sută de coșuri” –, deși au învățat la școală ani buni – ca și noi – că Imperiul Habsburgic a fost „o închisoare a popoarelor”. A fost, dar cehilor le-a lăsat pentru totdeauna stabilitate, prosperitate, bună cu-

viință, civilizație, care pe tine, turist din Est, ajuns în cel mai frumos oraș din lumea fostă comunistă, te fac să nu simți că, iată, trenul a depășit Brno și, plecat din Praga în urmă cu patru ore, ai ajuns – fără să ți se ceară pașaportul la control – la Viena, în capitala imperială. Aceeași lume, aceeași arhitectură. Or, arhitectura influențează, schimbă oamenii, trăirile lor, felul cum se mișcă și se poartă.

La Viena, un oraș care în secolele XVII și XVIII ocupa primul loc în ierarhia eleganței europene, propaganda cu statui, chipuri, basoreliefuri (ceea ce se cheamă înde-obște *Bildspropaganda*) te duce repede cu gândul la epoca Mariei-Tereza. De altfel chipul ei, la trei secole de la naștere (1717 – 1780), trona pe toate afișele, Schönbrunnul marcând aniversarea prin grandioase expoziții („300 Jahre Maria Theresia –

Strategin, Mutter, Reformerin” – 300 de ani Maria Tereza – strateg, mamă, reformatoare), aproape tot anul, din 15 martie până în 29 noiembrie (ziua morții ei).

Maria Tereza s-a născut la 13 mai 1717, în Palatul Hofburg, părinți fiindu-i armoniosul cuplu imperial Carol al VI-lea și Elisabeta Christina, a căror singură durere a fost faptul că nu aveau moștenitori pe linie masculină, în ciuda curelor miraculoase făcute de împărăteasă. Monarhul nu și-a pierdut însă speranța, până în ultimii ani de viață, că va avea un descendent băiat. Drept care nu a acordat celor două fiice nicio atenție în sensul pregătirii pentru tron. Arhiducesa Maria Tereza a crescut așadar fără griji, departe de protocolul de la Curte, devenind o domnișoară frumoasă, încântătoare, iubită de toți.

Blondă, veselă, sinceră, plesnind de sănătate, avea și o generozitate înnăscută. Participa la sărbători, la balurile mascate și dansa neobosit, cu impetuoșitate, până dimineața. Vorbea latina, spaniola, italiana, franceza și, bineînțeles, germana, dialectul vienez, pentru că educația ei la ieșii prevedea însușirea acestor limbi, dar era foarte

Piața Venceslas, denumită în onoarea sfântului patron al Boemiei, cu statuia ecvestră ce-i este dedicată, a fost încă din veacul trecut scena celor mai importante evenimente din istoria cehilor

Trăsurile, caleștile, echipajele, săniile imperiale sunt și ele adunate în expoziție, la Schönbrunn, pentru a-i încânta pe vizitatori

la Hofburg, în timpul vizitei la împăratul Francisc, nepotul Mariei Tereza, cu ocazia Congresului de la Viena, din 1814. În august 1885, Sissi asista la întâlnirea dintre soțul ei și un alt Alexandru al Rusiei, al III-lea, la palatul din Kremsier, în Moravia, cu scopul de a pune în scenă prietenia dintre casa domnitoare a Austriei și cea a Rusiei, în condițiile când focarele de conflict dintre cele două imperii erau departe de a se fi stins în Balcani. Cu aplecarea ei spre caricatural, Elisabeta nu scapă prilejul de a-l descrie pe țar: „Un babuin tronează maiestuos pe post de suveran. Alături de soț, o mai-muțică. Face reverențe binevoitoare poporului ce o aclamă. Piesa s-a încheiat. Slavă! Trăiască maimuțele! Un li-ghean, repede, îmi vine să vomit“.

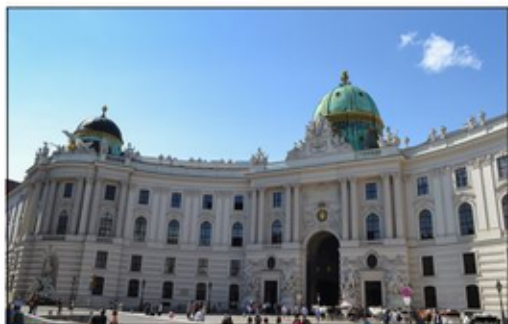
Sissi e sensibilă, dar cinică și foarte sinceră în jurnalul intim, pe care a dispus să nu-l deschidă nimeni 60 de ani după moartea ei, dar obser-

vația despre monarhie la finalul veacului al XIX-lea trebuie să fi avut un sâmbure de adevăr, de vreme ce un alt scriitor al timpului, Leopold von Andrian, își nota și el în jurnalul personal, în aprilie 1894: „La Viena există ceva care nu mai este destul de puternic pentru a asimila și se lasă

înghițit. Viena s-a țiganizat, odinioară țigani se transformau în vienezi. Da, Viena și Austria vor dispărea în scurtă vreme, nobilimea și poporul se vor țiganiza.“ Vorbea un burghez purtător de particulă nobiliară, un tradiționalist, un om obosit de viață, deprimat, pesimist, frământat de tensiuni, ca și Sissi de altfel.

Dar Viena continua să fie o mare metropolă plină de farmec, cu un prim spital orășenesc, inaugurat în 1873, cu parcuri, „plămânii metropolei“, cum le spune primarul din acea vreme, cu o foarte eficientă stație de alimentare cu apă și cu zona fortificațiilor de apărare pusă la dis-

poziția trebuințelor edilitare, adică o idee a lui Franz Joseph din decembrie 1857, a unui corso, viitoarea grandioasă promenadă Ringstrasse, ce despărțea orașul vechi de periferiile lui și pe care șerpuiesc azi fascinați turiștii. Ringstrasse, edificat din piatră într-o primă etapă între 1861 și 1865, era și este un gen de muzeu de arhitectură, cu aglomerarea lui de construcții monumentale, Reichsrat, Rathaus, Burgtheater, Staatsopera, Universitatea etc., toate creând iluzia măreției opu-

Curtea Hofburgului în zi de vară

lente, grandorii unei epoci și a unor personaje istorice fondatoare.

Deocamdată „stăpâna Vienei“ din această primăvară-vară-toamnă este Maria Tereza. A domnit patru decenii cu succes asupra Imperiului – așa cum Ecaterina a II-a, tot o femeie și tot în același timp, a condus cu mână de fier Imperiul Rus –, va domni etern în postumitatea ei. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Portret al familiei imperiale habsburgice, realizat de Martin van Meytens, pictorul Curții, și aflat la Kunsthistorisches Museum: Carol al VI-lea cu soția, Elisabeta Christina, și cele trei fiice, Maria-Tereza, Maria-Anna și Maria-Amelia (cca 1730)

merg treburile de stat. Deși admiră calitățile tatălui ei, deplânge proasta lui administrare. Are o așa de mare ambiție și capacitate de a domni, încât nu vede practic în el decât un administrator“.

Atunci când, după o partidă de vânătoare la Halbthurn, Carol al VI-lea va muri pe neașteptate, va lăsa fiicei lui, de 23 de ani, succesiunea foarte dificilă a Imperiului Habsburgic. Fiica, o vreme înconjurată de consilierii tatălui, în majoritate de o vârstă respectabilă, va trebui să-și apere mai repede decât ar fi crezut, imediat după înmormântarea părintelui, moștenirea, revendicată de prinții electori de Bavaria și Saxa. În nord, un alt pericol: Frederic al II-lea al Prusiei voia și el puterea, dar mai ales prosperul ducat de Silezia. Opt ani vor dura războaiele de succesiune la tronul Austriei, dar Maria Tereza va învinge. Ca regină a Ungariei, încoronată în iunie 1741, la Pressburg, ca regină a Boemiei, încoronată la 13 mai 1743, în catedrala din

Praga, exact în ziua când împlinea 26 de ani, se va întoarce la Viena ca mână fermă, însoțită de un somptuos cortegiu triumfal, iubită de popor.

Se va impune ca suverană prin curaj și inteligență, se va sfătui cu importanți consilieri și miniștri inspirați de filosofia Luminilor, va adopta cu ei politici centralizatoare ambițioase, pentru a-și unifica diversele teritorii, mari reforme sociale, abolirea torturii, măsuri încurajatoare pentru meșteșuguri, industrie, comerț, reforma finanțelor etc., un obiectiv imperial comun fiind arhitectura civilă standardizată. Marele actor al reformării statului va fi contele silezian Frederic Wilhelm Haugwitz, iar reforma administrativă se va aplica odată cu cea din armată, condusă de contele Leopold Joseph Daun.

Acești înalți consilieri pot fi văzuți și astăzi pe Ringstrasse, între cele două muzee, Kunsthistorisches Museum și Naturhistorisches Museum, la picioarele „maicii“ Maria Tereza, cum îi spune Nicolae

Iorga, în ansamblul unui somptuos monument, inaugurat la 13 mai 1888, de ziua împărătesei, în cadrul unei grandioase sărbători. Se cântă la instrumente felurite în preajma lui, turiștii dansează fără inhibiție, se fac fotografii-suvenir.

Atunci, în 1888, ceremonia inaugurării i-a nemulțumit pe unii. Elisabeta I, Sissi, cum a rămas în istorie – prințesă de sorginte bavareză, care nu s-a simțit niciodată acasă la Viena, socotind mitul habsburgic apus, iar coroana „schelet al unei splendori trecute“ – scrie în jurnalul poetic personal câteva versuri dure: „Costisitoare podoabă/ Ce apasă asupra fiecărei țări/ Și care poartă numele de monarhie/ (Ce contează că poporul postește)“.

Astăzi vizitatorul palatului baroc Hofburg, după ce depășește apartamentele imperiale, locuite de ilustrul ei soț, Franz Joseph, cu sufrageria, camera de audiențe și biroul lui, cele ale soției adorate, împărăteasa Sissi, cu baia, patul pentru masaj și cupeul de călătorie, ajunge într-un spațiu rezervat țarului Alexandru I (1801 – 1825), care a locuit trei luni

Statuia maiestuoasei împărătese aflată pe Ringstrasse, parcă despărțind cele două muzee „așezate în oglindă“, de istorie a artei și de istorie a naturii

august/8 septembrie 1916, o ordonanță prin care toate cafenelele din oraș – în frunte cu „Capșa“ (*Magazin istoric*, nr. 6/2001, 7/2002, 9/2007), „Café Royal“, „Café de la Paix“ (*Magazin istoric*, nr. 7/2005) – sunt închise, interdicție urmată de închiderea bodegilor, interzicerea debitării băuturilor spirtoase, dar și, dintr-un sentiment de elementară decență, de suspendarea spectacolelor.

Însă paharul amar al suferinței și umilinței nu fusese încă băut de bucureșteni. Căci, din nenorocire, în circumstanțele binecunoscute, în urma insuccesului armatei române în „bătălia pentru București“, desfășurată pe râurile Neajlov și Argeș între 16/29 noiembrie și 20 noiembrie/3 decembrie 1916 (*Magazin istoric*, nr. 3/2007), Capitala este ocupată, la 23 noiembrie/6 decembrie 1916, de armatele inamice germano-austro-ungare, cărora li se vor adăuga și trupe bulgare, ce ocupaseră Dobrogea încă din octombrie, dedându-se la jafuri și inimaginabile atrocități.

În condițiile date, când două treimi din țară se afla sub ocupație străină, se instalează Administrația militară germană într-un București aflat în pragul iernii, o iarnă ce se va dovedi foarte aspră. Locuitorii orașului care nu plecaseră în bejenie odată cu autoritățile erau dezorientați, speriați de ceea ce îi așteaptă, simțindu-se trădați, într-un fel, de cei ce aleseseră refugiu, mulți plecând în necunoscut, fără a avea un aranjament prealabil, dar nu toți, neapărat, doar pentru a-și salva viața și o brumă de avere.

„Administrația militară germană“ (*Militär Verwaltung in Rumänien*), încredințată grupului de armate comandate de feldmareșalul Au-

gust von Mackensen, își intră în drepturi, instalându-și sediul în locul Ministerului de Justiție, ce se afla în spatele statuii lui Mihai Viteazul de la Universitate, și începând prin a-i năuci pe bucureșteni cu un val de ordonanțe, a căror nerespectare urma să le aducă pedeapsa cu amendă sau închisoare sau amândouă deodată. Pe zi ce trecea realitatea confirma, tot mai dureros, ceea ce afirmase în prima sa proclamație către bucureșteni feldmareșalul von Mackensen: „Bucureștiul, capitala României, a fost cucerit de armata mea. El intră de astăzi sub legile războiului“. Aveau grijă să pună în practică aceste legi, însumate de fapt în legea bunului plac, dispunând fără limită de bogățiile României, ca și de avutul și viața populației ei, „Comandamentul suprem al armatei de ocupație“ și, mai ales, nou înființata „Comisie a prăzii de război“.

„Capșa“ - bulgarilor, tunurile - turcilor

Sub pretextul economisirii curentului electric a fost oprită

circulația tramvaielor electrice, în timp ce trăsurile de piață, deja rechiziționate odată cu automobilele particulare, nu puteau fi întrebunțate decât de ofițerii germani. Folosindu-se de sistemul deja amintit al ordonanțelor, administrația germană de ocupație a luat de la populația Bucureștilor tot ceea ce se putea lua, de la cai, cauciucuri, sârmă, sticle goale, alimente, lemne de foc, aparate Roentgen și chiar cutii de tablă de pe morminte, până la plăpumi, saltele sau lenjerie, fețe de masă și șervete de pânză, a căror folosință în hoteluri, restaurante, birturi, cofetării și cafenele, care funcționau după un program bine stabilit, era interzisă.

În timp ce, răspunzând parcă întrebării retorice „Cum o să putem trăi fără grâul și petrolul românesc?“, pusă de generalul Erich Ludendorff în octombrie 1916, ocupanții germani expediau în țara lor, dar și în țările aliaților lor, aceste bogății ale solului și subsolului nostru, folosind la maximum forța de muncă autohtonă, pe care o plăteau în moneda calpă, inventată tot de ei. Este vorba de biletele din celebra emisiune a Băncii

Militär Verwaltung in Rumänien

(„Administrația militară germană“), din vecinătatea Universității

Capitala sub ocupație germană

DRAMA TEATRELOR BUCUREȘTENE

Dr. MIOARA IONIȚĂ

În monumentală sa lucrare *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 – 1919*, Constantin Kirițescu afirma, inspirat, că Bucureștii nu făceau excepție de la regula generală potrivit căreia „capitalele trăiesc mai cu deosebită intensitate istoria țărilor lor”. Așa că Bucureștii, care s-au amăgit la început sperând într-o victorie rapidă, fără drept de apel și fără jertfe prea mari, „au trăit mai viu decât restul țării toate fazele războiului nostru”. Totul a început din perioada neutralității, cu „așteptarea înfrigurată a «momentului» decisiv, luptele îndârjite și pătimașe între curentele potrivnice”, continuând cu „entuziasmul dezlănțuit de vestea hotărârii grave și a mobilizării, bucuria fără margini a celor dintâi izbânzi, apoi, deodată, dezmeticirea brutală, pricinuită de înfrângerile ce nu mai conțineau [...], calvarul celor trei luni de suferințe, cu care a trebuit să ispășească [...] cele câteva zile de prea ușoară veselie”.

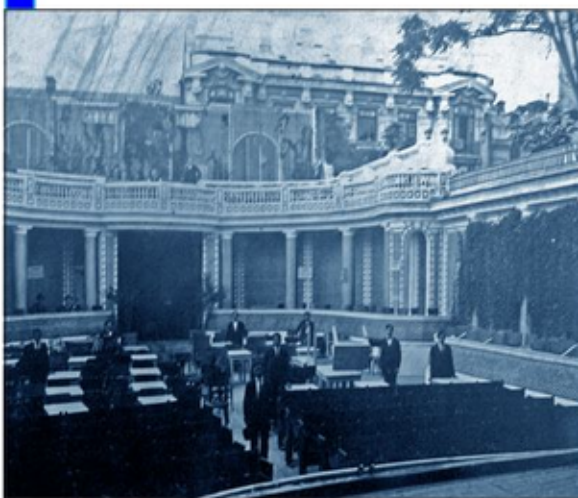
După intrarea României în Primul Război Mondial, începerea ostilităților și apariția primelor liste de răniți și morți, viața bucureștenilor începe a fi marcată tot mai mult de starea de război. Zilele de post se înmulțesc, aprovizionarea se face tot mai greu, ducând la apariția cozilor nesfârșite, în special la unul dintre alimentele de bază, pâinea, dar și la apariția speculei. Noaptele devin un chin după ce germanii, ce extindeau, în mod nedrept, războiul și asupra populației civile, încep raidurile nocturne cu înspăimântătoarele Zeppeline (*Magazin istoric*, nr. 8/1986) sau cu escadrile de avioane care aruncau zeci de bombe haotic, „vi-

zite” soldate cu pagube materiale, dar și cu morți și răniți. Cel mai tragic moment în acest sens îl reprezintă atacul aerian german întreprins în plină zi, la 12/25 septembrie 1916, soldat cu 485 de morți și 1.000 de răniți din rândul populației civile a Capitalei.

„Cucerit de armata mea”

Comentarea evenimentelor politice și a știrilor de pe front, deseori denaturată, ce se făcea în toate localurile publice, dar cu precădere în cafenele, fiind socotită extrem de dăunătoare pentru moralul populației, ca și pentru siguranța statului, poliția, prin afișe lipite periodic pe străzile Bucureștilor, încerca, dacă nu să stopeze, măcar să limiteze fenomenul: „Fiți discreți! Nu vorbiți nimic despre apărarea țării. Străinul vă ascultă”. Cum aceste măsuri, prea blânde, nu au dat rezultatele scontate, prefectul Poliției Capitalei, G. Corbescu, se vede nevoit să emită, la 26

Grădina „Alhambra”, în 1916

Cinema „Lux“, de pe strada Doamnei, unul dintre cele trei care mai funcționau

zeta Bucureștilor“), care era de fapt organul de presă oficial al autorităților de ocupație. Încă de la înființare, ca și pe tot parcursul existenței sale, ziarul menționat a dus o campanie de neadevăruri, intrigă, calomnii și insulte la adresa României, a noului guvern I.I.C. Brătianu – Take Ionescu, format la Iași la 11/24 decembrie 1916, din liberali și conservatori-democrați, a armatei și suveranilor noștri, denigrându-i pe oamenii politici români partizani ai războiului și ai rezistenței și dezinformând permanent pe bucureșteni despre mersul războiului.

În ce privește teatrele și spectacolele de teatru, autoritățile germane nu au dat aprobare pentru susținerea unor reprezentații de dramă și comedie în limba română, autorizând doar spectacolele de operetă (Compania de operetă „Grigoriu“, condusă de Velimir Maximilian, și-a deschis stagiunea la „Teatrul Lyric“ din Piața Valter Mărăcineanu, de revistă (funcționau varieteurile „Majestic“, „Femina“, „Trocadero“ și „Alhambra“), precum și spectacolele de circ. Bineînțeles că ocupanții nemți au apelat la trupe și la artiști germani sau austrieci, uneori foarte valoroși, pentru a-i „înveseli“ pe bucureșteni, cu slabe rezultate însă, publicul românesc ne-

maiintrând aproape deloc în sălile de spectacol. În schimb, aceste reprezentații de divertisment făceau deliciul ofițerilor și soldaților germani, dar și al unui puțin numeros public fără pretenții, dând impresia, pentru neavizați, unui București vesel și fără griji.

Actorul Velimir Maximilian (1882 – 1959)

Adevărata stare de spirit a populației greu încercate a Capitalei ocupate este semnalată, într-un articol apărut în iunie 1917 în *Berliner Tageblatt*, chiar de un cunoscut om de literă german, Bernhard Kellermann, care consideră că își face datoria prin a o consemna: „Văzuți din fugă, Bucureștii fac azi impresia unei văduve frumoase, pe care o

prinde bine o tristețe ușoară și un zâmbet de resemnare. Viorile lăutarilor cântă ca și mai-nainte, [...] dinaintea cinematografele e gălăgie, [...] se ia masa la restaurante, teatre, varietouri, operete, în parcuri deschise [...] Dar toate acestea înșală. Este zgomoasă doar suprafața pestriță a Bucureștilor [...] Totul în orașul acesta a fost odinioară viață curgătoare și elegantă. Sutele de trăsură repezi au dispărut, tot astfel caii superbi care băteau din copite. Faimoasa «șosea» este pustie. Au dispărut doamnele din societate și automobilele [...] Bucureștii suportă soarta cea grea cu hotărâre și demnitate. Până și amicii germanilor și ai aliaților lor [...] nu uită situația și păstrează o rezervă plină de tact. Cercurile aristocratice ale societății trăiesc complet retrase și nu sunt văzute pe stradă niciodată sau foarte rar [...] Cu totul altul decât la suprafață e aspectul din inima Bucureștilor“.

Stagiune exclusiv în germană

Încă din momentul ocupării Capitalei și instalării administrației lor militare, germanii puseseră ochii pe frumoasa și spațioasă clădire a Teatrului Național din Calea Victoriei, care avea și o sonorizare ex-

Teatrul „Lyric“ (fost Leon Popescu), din Piața Valter Mărăcineanu

Generale a României, hârtie fără valoare tipărită de ocupant și impusă țării cu un curs forțat ce provocase, de altfel, și o puternică inflație.

În ceea ce privește aspectul exterior al ocupației germane, se poate spune că el a îmbrăcat, mai ales în București, forma unei schimbări de decor. Predominarea firmelor și inscripțiilor germane, uniforme străine, mulțimea pestriță, zgomotoasă și obraznică ce populează Calea Victoriei, înlocuindu-i pe domnii și pe elegantele Bucureștilor, totul face ca înfățișarea orașului să fie străină, nefamiliară chiar și locuitorilor lui, care încercau să se ferească din calea ocupantului străin. În timp ce multe dintre casele oamenilor politici sau demnitarilor aflați în refugiu la Iași – să amintim numai casa lui Take Ionescu – sunt devastate, devalizate de bunurile mobiliare și transformate în grajduri sau cazărmi, sediile ministerelor sunt rechiționate și jefuite de zestrea lor, iar funcționarii români care mai lucrau în ele sunt alungați. Oricum, administrația românească în teritoriul ocupat era reprezentată doar prin giranții ce înlocuiau pe secretarii generali lăsați de guvernul român înainte de plecarea la Iași, numiți de autoritatea militară germană pentru ministerele de Interne, Finanțe, Justiție, Domenii și Instrucție și aflați sub tutela unor ofițeri de legătură germani.

Clădirile reprezentative ale Capitalei sunt de asemenea rechiționate, schimbându-se întrebuințarea. Astfel, Hotelul „Athenée Palace” devine „Ober-Kommando Mackensen” (Marele Cartier al Grupului de armate Mackensen), Cercul Militar, încă neterminat, devine „Haupt-Wache” – postul principal de

gardă, dar și închisoare pentru prizonierii români, iar Fundația Universitară „Carol I” este rechiționată pentru conferințe și cursuri academice germane. Liceele cu tradiție ale Bucureștilor, precum „Sf. Sava”, „Matei Basarab” sau „Gh. Lazăr”, sunt transformate în spitale sau aziluri pentru ocupanții străini.

Până și aliaților militari ai Germaniei li se dă „partea” de satisfacție. Celebra Casă de Comerț „Capșa”, una dintre instituțiile emblematice ale orașului, este încredințată bulgarilor, care continuă jaful început acolo de germani și o transformă în „Casinoul Ofițeresc și Soldătesc bulgar”, în timp ce aliaților turci li se permite ridicarea de la statuia lui Mihai Viteazul și de la Palatul Regal a tunurilor capturate la Plevna de români în 1877 și trimiterea lor la Istanbul.

Un aspect înșelător

Și viața culturală românească a Capitalei a fost paralizată. La începutul lui ianuarie 1917 a fost creat în cadrul „Departamentului politic” al „Poliției militare a

Comandamentului Imperial al Cetății București” un serviciu al cenzurii (*Verwaltungsstab*), sub a cărui tutelă se aflau teatrele, cinematografele, ziarele, tipografiile ș.a. Din dispoziția acestuia au fost retrase din librării așa-zisele „scrieri pornografice, dăunătoare bunelor moravuri sau care ar putea ofensa simțul pudorului”, prin care ocupanții vizau confiscarea cărților franțuzești și englezești. În același timp, în cele trei cinematografe care mai funcționau în București, „Lux” (pe strada Doamnei), „Zaharia” (pe strada Lipscani) și „Clasic” (pe Bulevardul Elisabeta), nu mai rula decât filme germane, iar jurnalul „de știri”, care precedea proiecția, începea invariabil cu „trecerea Dunării de către armatele generalului Mackensen”. Iar atunci când a fost autorizată funcționarea în Capitală a 12 și apoi 14 cinematografe, în ele urma să ruleze filmul *Căderea Bucureștilor* (*Magazin istoric*, nr. 1/2017).

Sub pretextul reînvierii presei românești, germanii au editat, începând cu 29 noiembrie/12 decembrie 1916, ziarul bilingv, germano-român, *Bukarester Tageblatt* („Ga-

Carte poștală germană de propagandă, din 1917, având ca temă bogățiile României, atât de folosite de Germaniei secătuite de război (sus); prin sistemul ordonanțelor, administrația germană lua de la bucureșteni tot ce aveau în băutătură (jos)

MÂNCĂRURI DE DEMULT ÎN IZVOARE ISTORICE

Un manuscris din vremea lui Ieremia Movilă, domn al Moldovei între 1595 și 1605 (cu o scurtă întrerupere în 1600, legată de unirea lui Mihai Viteazul), ne oferă o imagine a momentului pregătirii mâncării; imaginile din pp. 57 și 59 jos aparțin aceluiași manuscris

OLIVIA SENCIU

Cu ce mâncăruri vor fi fost obișnuiți vodă și rudele sale, boierimea de toate rangurile și chiar moldovenii și muntenii de rând, trăitori cândva de pe la 1501 până spre 1800? Este firesc să ne punem o asemenea întrebare, dar, din păcate, e cu mult mai dificil să-i aflăm răspunsul. Demersul – deși nu imposibil – rămâne, cu siguranță, unul temerar, în condițiile în care sursele primare necesare cunoașterii realităților alimentare din intervalul istoric menționat – rețete culinare, cărți de bucate, meniuri ale meselor zilnice sau de sărbătoare – lipsesc aproape cu desăvârșire.

Totuși, prin efortul a trei istorici, Gabriel Ștrempel, Ioana Constantinescu și Matei Cazacu, a fost identificat în Biblioteca Academiei Române, apoi studiat și publicat, un manuscris de secol XVIII, copie a unei cărți de bucate ceva mai vechi, pe care se bănuiește doar că stolnicul Constantin Cantacuzino, unchiul lui Constantin Brâncoveanu din partea mamei, o întrebuința ca să pregătească bucate pentru mesele domnești. Scrierea descoperită în Biblioteca Academiei a aparținut vornicului Iordache Popescu, fiul cronicarului Radu Popescu, pe una dintre pagini

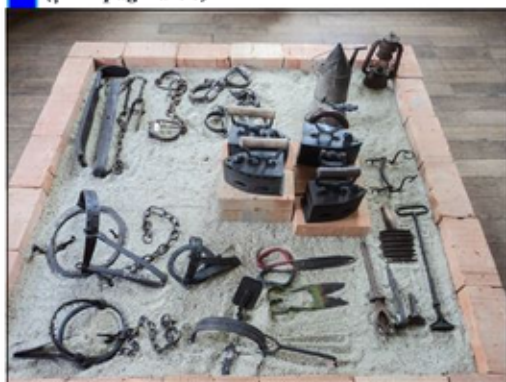
existând o însemnare care certifică faptul că ea a fost întocmită după un alt exemplar, deținut de spătareasa Stanca, nora lui Constantin Cantacuzino.

altă copie – ori a fost darul stolnicului pentru fiul său, Răducanu, la înșurătoarea

Instrumentar domestic și casnic, expus la conacul Udriște Năsturel de la Herești, pe vremea când era administrat de Muzeul Național al Țăranului Român (și în pagina 58)

**„Limbi,
cârnați
groși
și
supțiri“**

Se presupune că exemplarul spătăresei – reprezentând fie originalul, fie o

cepțională, hotărând să o rechiziționeze pentru propria folosință. Inițial, în condițiile plecării în refugiu în Moldova a autorităților, aproape toți actorii Naționalului își manifestaseră dorința să fie transferați, *in corpore*, la Iași. Ministrul Cultelor și Instrucțiunii, Ion G. Duca, s-a opus însă, considerând că „transferarea tuturor actorilor n-ar face decât să producă o creștere a panicei”.

Așa încât, conformându-se celor de mai sus, Alexandru Mavrodi, directorul general al teatrelor și, implicit, director al Teatrului Național, îi încredințează lui Aristide Demetriad, membru în Comitetul de lectură, sarcina de a-l reprezenta pe toată perioada absenței sale, recomandându-i ca „teatrul să continue să existe, cultivându-se mai departe graiul românesc”. Împreună cu A. Demetriad erau mobilizați la dispoziția Direcției Generale a Teatrelor Gheorghe Storin și Ion Iancovescu, abia sosit, rănit, de pe front, tustrei primind ordinul „să rămână pe loc în timpul ocupației germane și să

păzească avutul teatrului”. Grea sarcină în condițiile unei ocupații străine puse pe înșușirea, fără drept de apel, a tot ce considera că i se cuvine în calitate de cuceritor și care mai avea și ambiția să-și impună nu numai repertoriul, dar și limba în teatrul românesc.

Făcându-și cunoscută hotărârea ce viza rechiziționarea clădirii Teatrului Național, ocupanții și-au dezvăluit și

Aristide Demetriad
(1872 – 1930)
*la Teatrul Național,
în Jucătorii de cărți
de Nikolai V. Gogol*

Scenă din piesa istorică Luceafărul
*de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, montată
la Teatrul Național; astfel de piese au fost interzise
de autoritățile germane de ocupație*

intențiile: organizarea aici a unei stagiuni de teatru, exclusiv în limba germană, ceea ce însemna o profundă jignire adusă sentimentelor naționale ale unui popor și așa foarte greu încercat. Meritul de a fi găsit o soluție de compromis revine celui care a îndeplinit, pentru foarte scurt timp, funcția de director-delegat al teatrelor, cunoscutul istoric, care era și director în Ministerul de Externe, Ioan

C. Filitti. După îndelungi și controversate discuții cu părțile implicate, el a convins autoritățile germane de necesitatea alcătuirii unui buget comun pentru două ansambluri, german și român, care „în zile și la ore hotărâte urma să dea spectacole în clădirea Teatrului Național”. În ce privește repertoriul ansamblului românesc el trebuia să cuprindă, pe lângă traduceri din dramaturgia germană sau a țărilor nebeligerante neutre, și piese românești „fără caracter naționalist”.

Cu toată supravegherea strictă a cenzurii germane, aflată sub conducerea baronului F.R. Gebssattell, căpitan de cavalerie și fost atașat militar al Germaniei la Vatican, în stagiunea mixtă deschisă la 18/31 martie 1917, ansamblul românesc a inclus în repertoriul său, mizând fie pe necunoașterea suficientă a limbii române de către cuceritor, fie pe neînțelegerea intențiilor reale ale autorilor români, și câteva piese cu un clar mesaj național pentru publicul românesc. Este vorba despre *Fântâna*

Blanduziei a lui Vasile Alecsandri, de *O noapte furtunoasă* și *O soacră* scrise de Ion Luca Caragiale, dar și de *Patima roșie* a tânărului Mihail Sorbul, pe care cenzura germană a acceptat-o, considerând-o o piesă ieșită de sub influența teatrului modern francez, socotită de ea ca fiind retrogradă.

(Continuare în p. 75)

Găini fierte în zeamă de varză

Dintre legumele și verdețurile autohtone au fost întrebuințate: ceapă – roșie, se precizează pe alocuri – usturoi, sfeclă, hrean, mazăre – păstăi sau uscată –, varză și castraveți – în stare proaspătă ori sub formă de murături –, linte, frecvent salată și pătrunjel, mai rar tarhon, salvie și mărar. Pentru oaspeți au fost pregătite și fructe: mere, pere, prune – proaspete sau uscate –, nuci, alune, pepeni, cireșe, pișci, vișine, struguri, coacăze, fragi, agrișe, castane. Fapt curios, ridichea neagră – preferată, s-ar părea – era socotită în acele timpuri tot un fruct, după cum reiese clar din registru. Printre produsele folosite în mod obișnuit se mai numără: mierea, ouăle și laptele, cu preparatele sale: unt, smântână, brânză, caș și cașcaval.

În afară de produsele locale, îndeajuns de întrebuințate au fost mirodeniile aduse de departe – piper, șofran, ghimbir, cuișoare sau „floare de nucă tămă[i]oasă” – amintite fiind, de asemenea, orezul, „miera de trestie” – adică zahărul obținut din trestie – și fructele exotice: stafide, migdale, lămâi și portocale. Fiecare masă era însoțită de pâine – fran-

zelele numite țipăi fiind pomenite adesea –, apă sau vin. Gama băuturilor alcoolice era însă diversificată, oaspeții primind, după dorință, mied, must, bere, rachiu sau vinars. Nu trebuie uitați nici covrigii.

Bucatele erau gătite prin fierbere sau prin frigere, pentru aceasta folosindu-se nu numai untdelemnul, ci și uleiul de în, iar gustul le era potrivit, de obicei, cu sare și oțet. Fructele – în special merele și perele –, pâinea și vinul serveau, deopotrivă, la prepararea anumitor mâncăruri. Din loc în loc apar mențiuni care ne lămuresc în privința felurilor servite oaspeților din Moldova și Țara Românească: friptură de gâscă sau de porc, carne de pui cu lămâie, carne fiartă cu varză, găini fierte în zeamă de varză, pește și varză cu ulei, varză friptă în ulei, varză murată cu carne de rață sau pui de gâscă, mazăre fiartă, pasat de orz sau de mei, lapte cu orez, plăcintă. Bucatele erau într-atât de simple, încât cu greu l-ar fi putut deosebi pe marele boier de omul de rând. Ceea ce făcea totuși diferența, după cum evidențiază și registrul, era calitatea alimentelor, deoarece numai marelui dregător, conducător al soliei, îi erau rezervate, de pildă, pâinea albă și vinul „cel bun”, nu și însoțitorilor săi.

Bănuim că puțini s-ar aștepta ca, în absența cărților de bucate, să aplece de mâncăruri și băuturi de odinioară din lucrarea unui lingvist. Preocupat să stabilească

cum a influențat Orientul limba și cultura română, Lazăr Șăineanu a identificat în vorbirea populară un număr însemnat de termeni de origine turcă, împrumuturi lexicale realizate în perioada secolelor XV–XVIII. Avem dovada că în ciuda intensificării controlului politic al Porții asupra Principatelor românești, nimic nu i-a împiedicat pe locuitori – mai întâi boierimea, mai apoi cei de rând – să guste cu tot mai multă plăcere din bucatele turcești, cărora nu au simțit nevoia să le schimbe denumirea. Ba chiar s-au obișnuit într-atât cu ele, încât au ajuns să le considere ale lor. Așa s-au deprins moldovenii și muntенii să prepare: cașcaval, telemea, iaurt, ghiuden, pastramă, ciulama, papară, să mănânce ciorbă, să gătească din carne și legume: chebap, chiftele, musaca, ghiveci, iahnie, pilaf, sarmale, să se desfete cu: baclea, sarailie, cataif, susan, halva, acadele, rahat, magiun ori peltea și să bea: salep, șerbet și rachiu. Nu credem să existe printre cititorii acestor rânduri vreunul care să nu cunoască gustul mâncărilor și băuturilor pomenite, pe care încă le mai punem pe masă, ceea ce demonstrează cât de profund a modelat bucătăria orientală obiceiurile alimentare românești.

Tăranii – zerul, boierii – caimacul

La fel de valoroasă este *Monografia medicului Constantin Caracaș*, document care ne familiarizează cu realitățile alimentare specifice Țării Românești de la cumpăna seco-

Creșterea oilor

acestui cu Stanca, ori a fost moștenit de cei doi. După mulțimea cōpiilor realizate, ne dăm seama că lucrarea în cauză a trezit un oarecare interes printre unii dintre marii boieri de Curte, deși gradul excepțional de conservare a manuscrisului de la Academie indică, mai curând, că proprietarii lui n-au prea avut curiozitatea să încerce rețetele, deoarece e imposibil ca unele pagini să nu fi păstrat urmele unor mai frecvente consultări ori ca la bucătărie, în zorul gătitului, măcar unele dintre ele să nu se fi ales cu câteva pete.

În cuprinsul lucrării observăm că rețetele – specifice atât zonei mediteraneene, cât și celei balcanice – au fost grupate după cum urmează: *Mâncări de pește; Mâncări de post; Mâncări de carne; Păsări; Învățătură de a face multe feluri de mâncări de oao; Învățătură de a face multe feluri de păpări în zi de dulce; Mâncări de poame uscate și verzi în zile de sec și de dulce; Învățătură de a face multe feliuri de ostropiale; Învățătură de a face multe feluri de sălături, după vremi; Învățături de a face spete de râmător, limbi, cârnați groși și supțiri; Învățături de a face vinuri frumoase și de folos; Învățături de a face multe*

feliuri de vutci; Învățături de a vâpsi vutcile; Rosolin franțozescu – o băutură spirtoasă preparată din rachiu de vin amestecat cu mirodenii, zahăr și lămâie; Învăță-

turi de a face multe feliuri de dulceturi.

Spre sfârșitul manuscrisului sunt oferite soluții de rezolvare a unor situații casnice care depășesc sfera bucătăriei: *Învățătură de a face apă de trandafir mirositoare; Învățătură de a face cerneală de scris bună; Învățătură de a spăla arginturile, vase de cositor i de alamă i de cioae – adică bronz; Învățătură pentru spălatul armelor ruginoase; Învățătură de a face iarbă de vânat pentru fuzie – pentru pușcă – i de pistoale, ceea ce demonstrează că scrierea este mai mult decât o carte de bucate. Așadar, avem posibilitatea să facem cunoștință cu o varietate de mâncăruri, însă nimic nu ne dovedește că măcar unele dintre ele au fost gustate vreodată de cineva.*

Un izvor întrucâtva mai generos în ce privește informațiile – introdus în circuitul științific de Ștefan Metes – este registrul cheltuielilor făcute de notabilitățile clujene între anii 1556 –

1665, document cu atât mai valoros cu cât consemnează meticolos diversele produse consumate ca atare sau din care s-au preparat felurite mâncăruri pentru solii moldoveni și munteni – de regulă, mari boieri cu dregătorie – și însoțitorii lor, poposiți în oraș în drum spre sau dinspre Viena, Praga ori Oradea.

Potrivit respectivelor liste, la gătit au fost folosite carnea – frecvent de vită, găină și gâscă, câteodată de vițel, oaie, miel, berbec, porc, țap sau capră ori de rață – și măruntaiele de la gâscă, vită sau porc, din carnea acestuia din urmă fiind, probabil, cârnații, caltaboșii și slămina. Nici peștele – sărat sau proaspăt, adesea pescuit chiar din Someș – nu a lipsit de la masă, indiferent că era zi de post sau de dulce, soiurile servite fiind: păstrăv, crap, caras, somn, știucă, morun, țipar, scrumbie. Să adăugăm la toate acestea icrele de morun și racii. Din carnea de vânat – mai precis, de iepure și de căprioară – pare să se fi gătit arareori.

Sacrificarea unei vite și carne prăjită la proțap

TIPARUL DE SIGILIU AL MĂNĂSTIRII HODOȘ-BODROG

Mănăstirea din județul Arad, atestată documentar în veacul al XII-lea, dar mult mai veche

Dr. AUGUSTIN MUREȘAN
(Complexul Muzeal Arad)

Sigiliile aflate pe diferitele documente emise de așezămintele monahale sunt numeroase, dar tiparele lor sigilare care au ajuns până la noi – relativ puține. Între ele se numără și un tipar de sigiliu al Mănăstirii Hodoș-Bodrog, din județul Arad.

Așezată pe cursul inferior al râului Mureș, la aproximativ 12 km de municipiul Arad (sat Bodrogu Nou, comuna Felnac), Mănăstirea Hodoș-Bodrog este unul dintre cele mai vechi așezăminte monahale din România. Atestat documentar din anul 1177, într-o diplomă dată de regele Ungariei, Bela al III-lea, așezământul este menționat ca deținând proprietate, fiindu-i nominalizați și vecinii din acel an. Vechimea acestui lăcaș este cu mult mai mare, întrucât în mănăstire au locuit la începutul secolului al XI-lea, în timpul voievodului Ahtum (urmasul lui Glad), călugări greci de rit răsăritean (ortodocși). Cercetările efectuate au condus la concluzia că în secolele XII-XIII vatra mănăstirii nu era în același perimetru cu așezământul contemporan, terenul acesta fiind ocupat pe atunci de o așezare civilă. Probabil la acea dată, biserica mănăstirii era o construcție din lemn, undeva prin apropiere. Acest lăcaș de cult este men-

ționat până în secolul al XVI-lea în izvoare documentare cu diferite variante ale denumirii de Hodoș (Hodust, Hudus etc.), iar din 1523 de Hodoș.

În urma cercetărilor arheologice din anii 1976 – 1977, s-a stabilit că actualul edificiu de piatră al bisericii mănăstirii datează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea sau de la începutul secolului următor. Clădirea bisericii s-a construit în etape, iar la ridicarea zidurilor s-a întrebuințat și material roman, luat de la o construcție romană rămasă încă neidentificată. Biserica, în stil bizantin, a fost concepută pe un plan triconc, cu o turlă pe naos și turn-clopotniță separat. Ea este contemporană cu Mănăstirile Vodița, Tismana, Cotmeana, Cozia etc. Arhitectura bisericii dovedește că, în secolul al XIV-lea, legăturile cu lumea românească din afara arcului carpatic și cu lumea bizantino-balcanică erau foarte

lelor XVIII–XIX. Mult căutate erau atunci carnea proaspătă a micilor și a oilor tinere – care muntenilor li se părea gustoasă – și carnea de bou, mai puțin cea de capră, din cauza mirosului ei și pentru că era greu digerabilă, suportată, totuși, de poporeni în stare sărată. Carnea porcilor, foarte plăcută la gust dacă aceștia erau hrăniți cu porumb, era consumată mai mult iarna, fiind prea grasă. Boierii obișnuiau să-și prepare din ea cârnați și tot ei preferau conservele din limbă și mușchi de bivoliță, carnea lui proaspătă neplăcându-le nici măcar oamenilor simpli. Poporeni mai consumau cârnați cruzi sau puțin fripti din carne de vită, transformată și în pastramă. Iarna, în piețe, se vindea mult vânat: căprioare, ciute, cerbi, mistreți, iepuri cu carne „foarte fragedă” și „gust minunat”.

Din laptele vacilor, oilor și bivolițelor se făceau: unt, caș, cașcaval, urdă, brânză de burduf, lapte acru, caimac și iaurt. Dacă țărani alegeau să mănânce zerul rămas după ce separau smântâna ca să prepare untul, zer din care mai scoteau o brânză uscată, fără gust, boierii se delectau cu caimacul laptelui dulce de bivoliță.

De la găini, rațe, găște și curci, sârmanii se mulțumeau numai cu ouăle, neîndurân-

du-se să se înfrupte din carnea păsărilor din propria curte nici măcar în zi de sărbătoare. Mai rar, prin gospodării puteau fi zărite bibilici și porumbei cu carne plăcută la gust, iar cei înstăriți își permiteau să crească rațe leșești. Nu puțin dorită era carnea păsărilor sălbatice: găinușe, ierunci, porumbei, turturele, potârniche, prepele, găște, rațe, dropii, becafe. Preferat însă era peștele. Pe masa celor avuți ajungeau, mai ales, morunul, nisetrul, păstruga, păstrăvul și lipanul, în timp ce locuitorii de rând mâncau: știucă, somn, plătică, crap, clean, lin, mreană, șalău, biban, țipar. Icrele, racii, scoicile de râu și melcii erau la mare căutare în zilele de post.

Toți, indiferent de starea socială, prețuiau legumele și verdețurile – poate mai mult decât carnea –, fiindcă puteau fi consumate și-n zi de post, și-n zi de dulce, gătite cu ulei sau numai fierte în apă. Pe lângă soiurile locale: linte, mazăre, bob, varză, gulii, sfeclă, dovleci, pepeni, castraveți, ridichi, morcov, păstârnac, pătrunjel, țelină, hrean, usturoi, ceapă, praz, spanac, mărar, leuștean, lobodă, tarhon, cimbru, în Muntenia se mai cultivau câteva legume nou împă-mântenite: fasolea, pătlăgelele, ardeii și cartoful, gătit în „fel de chipuri” pentru mesele

Doctorul Constantin Caracas (1773 – 1828)
a lăsat un document valoros pentru realitățile alimentare ale epocii sale

„somptuoase” ale boierilor, care mai apreciau: păstăile, conopida, sparanghelul, năutul și anghinarea, aduse special pentru ei de la Istanbul.

Mierea, vândută de țărani, era întrebuințată de boieri ca desert, ca ingredient la unele mâncăruri, cât și la prepararea dulcețurilor. Fructele, cele cultivate: mere, pere, gutui, zarzăre, caise, pișci, prune, cireșe, vișine, nuci, struguri ori cele sălbatice: zmeură, fragi, mure, coacăze, măceșe, coarne, porumbele, alune, fie se foloseau la dulcețuri și compoturi, fie se mâncau proaspete, fie se puneau uscate în mâncăruri.

Din făina de grâu se făcea pâine, dar, adesea, atât săracii, cât și avuții mâncau mămăligă din făină de porumb. Oamenii din popor o fierbeau în apă, pe când boierii o fierbeau în lapte, adăugându-i brânză, unt proaspăt și smântână.

Deocamdată atât ne-au dezvoltat izvoarele. Avem speranța că timpul și râvna unor istorici vor scoate la lumină și alte date. ■

Culesul strugurilor din vie, moment asociat cu anotimpul toamnei

VIZITĂ ÎN TĂRÂMUL GROAZEI

Era o zi caldă de sfârșit de iulie, dar înnorată. Cumva mă bucuram că exista șansa să plouă: locul în care urma să merg fusese uitat de lumină pentru atât de mult timp, încât mi s-ar fi părut bizar să vizitez Auschwitz într-o zi însorită.

ALEXANDRA PECA

„Arbeit Macht Frei“ (Munca te face liber), proverbul german utilizat cinic de naziști (foto de Alexandra Peca)

Era prima dată când călătoream în Polonia, într-o vizită de studiu organizată de American Councils, și prima dată când urma să văd un loc despre care s-au scris și spus atât de multe. Și tocmai pentru că s-au scris și spus atât de multe despre Auschwitz, credeam că știu ce a fost Holocaustul. Că nu mai sunt foarte multe de aflat și că fotografiile pe care le văzusem m-au pregătit pentru ceea ce urma să găsesc acolo. Cunoșteam foarte bine poarta din oțel cu cele trei cuvinte, „Arbeit Macht Frei“, de unde trebuia să ne începem turul. Eram pregătită (sau cel puțin așa credeam) să văd clădirile care au fost martorele unor scene greu de imaginat. În dimineața aceea de iulie, mi-am spus că sunt pregătită pentru orice.

Imediat ce am pășit în lagăr, s-a lăsat o tăcere mormântală. Ne-am pus tăcuți căștile, iar cuvintele ghidului și pașii noștri pe pietrișul udat de câteva picături de ploaie erau singurele sunete care mai rupeau liniștea. În grupul nostru erau și câțiva copii, nu mai mari de 4 – 5 ani, care nu au scos niciun sunet tot turul. De parcă și ei simțeau că toți pereții clădirilor în care am intrat sunt plini de rugăciunile și plânsetele oamenilor care au murit acolo, iar noi nu putem face altceva decât să le respectăm suferința... prin tăcere.

Îi vedeam cum merg în fața mea, de mână cu părinții lor, iar în căști auzeam povestea atâtor copii care au fost trimiși direct către camerele de gazare. Ce transformă un om în-

Vagon cu care erau transportați deținuții (această fotografie, cea de la deschiderea articolului și cea din p. 63 dreapta au fost realizate de Theodor Nichifor)

strânse și ajungeau până la extremitatea vestică a pământului românesc.

În secolul al XV-lea (1446) apare și toponimul Bodrog. Trei veacuri mai târziu, în urma dispariției satului Hodoș, denumirea mănăstirii se schimbă, devenind chiar Bodrog. Din 1784, sunt folosite ambele denumiri: Hodoș-Bodrog.

La jumătatea secolului al XVI-lea cetatea Buda este ocupată de otomani și o parte a Regatului Ungar transformată în pašalâc (1541), apoi se formează pašalâcul de Timișoara (1552 – 1716). După 1541, mănăstirea face parte din principatul autonom al Transilvaniei, iar în 1551 Aradul este cucerit de otomani, ca și localitățile din jurul mănăstirii, Felnac și Zădăreni.

Stăpânirea otomană a permis, între anumite limite, funcționarea întregii ierarhii ortodoxe, precum și a mănăstirilor, în grija cărora erau trecute și o serie de probleme civile. După unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, în 1600, ierarhia bisericească din Transilvania este integrată într-o organizație comună cu cea de la Târgoviște, ținând ulterior de Episcopia Aradului. La mijlocul secolului al XVII-lea așezământul avea, din pricina vechimii, zidurile și acoperișurile degradate. Într-o petiție din 26 decembrie 1651, se menționează că episcopul Sofronie de Lipova și Gyula, călătorind la Moscova, solicita ajutor țarului Alexei Mihailovici pentru reparații, odăjdii și cărți. Primea 35 de ruble și mai multe cărți. Din același act aflăm, pentru prima dată documentar, că hramul bisericii este „Intrarea în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”. În 1700 Hodoș-Bodrog este consemnată ca mănăstire sârbească.

Colecția de manuscrise slavone și românești și vechile tipărituri existente în posesia mănăstirii fac din acest complex monastic unul dintre centrele importante de cultură veche românească din vestul țării. În incinta mănăstirii se află un muzeu în care se păstrează obiecte muzeale de valoare, o arhivă documentară prețioasă pentru istoria zonei și o bibliotecă. Pe latura de sud a turnului-clopotniță se află un blazon nobiliar care probabil provine din stema voievodului martir Constantin Brâncoveanu.

De un interes deosebit, tiparul de sigiliu al acestui lăcaș de cult, pe care îl prezentăm, se

păstrează și el în muzeu. Este confecționat în întregime din metal (alamă), are o formă rotundă cu diametrul de 45 mm și este gravat în incizie, pentru sigilarea cu ceară. De regulă, sigiliile mănăstirilor cuprind în câmpul sigilar reprezentarea hramului așezământului monastic. Deci, în emblema acestui tipar de sigiliu, este gravată scena „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, hramul bisericii mănăstirii, sărbătoare însemnată în calendarul bisericii ortodoxe, la 21 noiembrie. Scena se desfășoară în curtea interioară a templului: în stânga, Sfântul Proroc Zaharia, reprezentat bust, aureolat, cu

plete, mustață și barbă ascuțită, îmbrăcat în veșminte preoțești, cu mâna dreaptă întinsă primind-o pe Maica Domnului în fața intrării în biserică; în dreapta, puțin mai jos, Sfânta Fecioară Maria, înfățișată bust, cu aureolă în jurul capului, purtând hiton (sau chiton, tunică) și maforion (văl care acoperă capul și umerii), cu mâinile întinse către proroc; în spatele acesteia, mai sus, Sfinții Ioachim și Ana, părinții ei, cu capetele nimbate; în planul al doilea se văd două coloane de piatră, canelate care susțin arcade în stil gotic.

Tiparul de sigiliu, confecționat în întregime din metal

In spațiul de la marginea câmpului sigilar (exerga) a fost scris între trei cercuri liniare, două în interior și unul în exterior, un text circular (legenda), în limba slavonă, de la dreapta spre stânga, care indică adjectivul demonstrativ, apelativul sigilar, denumirea lăcașului de cult și hramul acestuia. Începutul și sfârșitul legendei sunt marcate de o cruce, înscrisă într-un cerc oval dublu. Prin emblema gravată în câmpul sigilar, acest tipar de sigiliu se include în categoria sigiliilor ecleziastice de tip hagiografic. El nu este datat. Cercetarea documentelor emise de acest lăcaș monastic pe care se conservă sigiliul ar putea lămuri perioada anilor de folosire.

Analogiile piesei sigilare cu exemplare similare, ale unor mănăstiri din Țara Românească și Moldova ne îngăduie o încadrare cronologică largă între veacurile XVII – XVIII. Având în vedere imaginea din emblemă, adevărată manifestare de artă feudală, caracterul literelor folosite în textul legendei și al denumirii lăcașului, tiparul de sigiliu poate fi datat ca fiind din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai Retegan, AMBASADORII MAIEȘTĂȚII SALE ÎN ROMÂNIA**

Editura Rao, București, 2017, 590 pp.

● **Șlomo Leibovici-Laiș - EVREII DIN ROMÂNIA FAȚĂ DE UN REGIM ÎN SCHIMBĂRI 1944 - 1950**

Editura comitetului pentru activitate culturală iudaică în rândurile evreilor originari din România, Centrul de cercetare al istoriei evreilor din România, Tel Aviv, 2013, 485 pp.

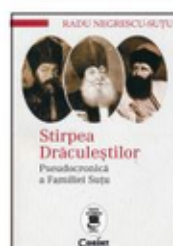
● **REGELE CAROL I ÎN RAPOARTELE DIPLOMATICE AUSTRO-UNGARE 1877 - 1914. VOLUMUL 4 1913 - 1914** (studiul introductiv, traducerea, adaptarea și notele Sorin Cristescu)

Editura Paideia, București, 2017, 364 pp.

● **ZECE EXERCITII DE „INGINERIE CONSTITUȚIONALĂ”** (coordonatori Sorin Bocancea și Daniel Șandru)

Editura Institutul European, Iași, 2013, 199 pp.

● **Radu Negrescu-Suțu - STIRPEA DRĂCULEȘTILOR. PSEUDOCRONICĂ A FAMILIEI SUȚU**

Editura Corint, București, 2017, 316 pp.

● **Marguerite Harrison - DISPĂRUTĂ ÎN MOSCOVA. POVEȘTEA UNEI SPIOANE AMERICANE ÎN ANII 1920** (ediție și introducere de William Benton Whisenhunt; prefață de Alina Pavelescu; traducere de Alina Pavelescu)

Editura Corint, București, 2017, 456 pp.

● **Gheorghe Onișoru - PECETEĂ LUI STALIN. CAZUL VASILE LUCA** (sub egida Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 322 pp.

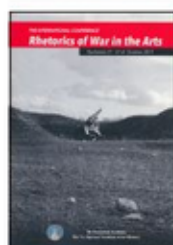
● **Ing. Păun N. Marinescu - INSTITUȚII ALE STATULUI ROMÂN. ACADEMIA ROMÂNĂ, CĂILE FERATE ROMÂNE, REGIA TUTUNULUI**

Editura Dacoromână, București, 2014, 433 pp.

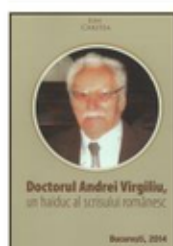
● **Maria Angels Anglada - ÎNSEMĂRILE LUI ARAM** (traducere din limba catalană de Oana-Dana Balaș)

Editura Meteor Publishing, București, 2014, 111 pp.

● **THE INTERNATIONAL CONFERENCE „RHETORICS OF WAR IN THE ARTS”**

The Romanian Academy, The „G. Oprescu” Institute of Art History, 34 pp.

● **Ion Cârstea - DOCTORUL ANDREI VIRGILIU, UN HAIDUC AL SCRISULUI ROMÂNESC**

București, 2014, 223 pp.

● **BALCANII ȘI EUROPA**
Nr. 177, august - septembrie 2017, 39 pp.

Grupul nostru de vizitatori (stânga; foto de Sipoș Cosmin) și un hol cu portretele victimelor

tr-o ființă atât de crudă, încât devine surd la strigătele de ajutor ale altor oameni? Războiul chiar creează monștri din ființe altădată decente? Întrebările acestea îmi rezonau în minte, în timp ce pașii mă purtau de-a lungul holurilor reci pline cu fotografii ale victimelor. Am văzut muntele de ochelari de vedere ruși, am trecut pe lângă zeci de mii de perechi de încălțăminte, dar parcă nu puteam să simt nimic. Nici empatie, nici tristețe... nimic. Pentru că mie, cel puțin, mi se pare imposibil să înțeleg cum Auschwitz a fost construit ca o mașinărie perfectă de ucis. Și cum lumea a permis ca asta să se întâmple. La 70 de ani după Holocaust, parcă e greu de crezut că tot ce știm și am citit chiar s-a întâmplat.

După câteva ore petrecute în Auschwitz I, ghidul a mers cu noi și la Birkenau. Drumul pe care evreii îl făceau înghesuți în trenuri, fără apă sau mâncare, noi l-am făcut din nou în liniște. Doar câteodată îndrăzneam să ne mai întrebăm unii pe alții ce simțim și tot ce puteam face era să schițăm un zâmbet și să ridicăm din umeri. Oricum, ceilalți înțelegeau: și ei simțeau la fel. De la Birkenau am plecat cuprinsă de o și mai mare indignare. Pe toți pereții barăcilor în care am intrat, scrijelite de vizitatori, cu cuțitul probabil, nume și date. De parcă era un privilegiu să te afli acolo. De parcă numele celor care au fost uciși nu mai însemna nimic. Am mers apoi către ruinele crematoriului 4, iar cuvintele domnului profesor care ne însoțea mi-au dat fiori: „voi realizați că acum călcăm peste cadavre?”. Realizasem. De când am intrat în lagăr, însă refuzam să accept asta.

Din vizita mea au rămas doar bucăți. Au rămas portretele de pe perete, celulele de tortură din blocul 11, pantoful alb al unei fetițe nu mai mare de 3 ani, urmele de pe pereții crematoriului care încă mai este în picioare și tăcerea apăsătoare. Ce am simțit după Auschwitz? Indignare, revoltă, neputință. Ce am simțit în timp ce vizitam lagărul? Nimic. Parcă

nu mai eram capabilă de niciun sentiment: nici tristețe, nici milă, nici regret. Cred că acesta este de fapt efectul pe care l-a avut Auschwitz întotdeauna: să îl faci pe om să nu mai fie capabil de niciun sentiment. După 70 de ani, Auschwitz nu mai ucide. Dar continuă să îi șocheze pe cei care îl vizitează.

La Auschwitz timpul a încetat de mult să se mai scurgă. Simți asta de când pășești pentru prima dată pe sub literele atât de celebre, simți când intri în clădirile în care timpul s-a sfârșit pentru sute de mii de oameni. Auschwitz nu este un loc pe care îl vizitezi pentru că e celebru, pentru că mulți oameni merg acolo. La Auschwitz te duci ca să înțelegi și ca să nu uiți. ■

Radio
România
Cultural

**Știința în
cuvinte potrivite**

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Inedit

1917. ZILE DE RĂZBOI

ARTUR GOROVEI

Fălticeni, primăvara lui 1917. Degringolada din rândul armatei ruse sporește. Soldații nu mai execută ordinele, nu mai vor să lupte, cer încheierea păcii și revenirea acasă.

Orășelul memorialistului nostru, Fălticeni, trăiește zile tensionate, cu nesiguranță, lipsă de alimente.

Reproducem alte fragmente din notațiile inedite ale lui Artur Gorovei, păstrate la Cabinetul de Manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, în continuarea celor publicate în numărul precedent.

I. LĂCUSTĂ

● Marsilieza pe rusește ● Se pregătește Republica română ● Pământul făgăduit soldaților a treia oară ● Mort pentru vin ● Mihail Sadoveanu – stins, nu atins

Autorul, în 1914, cu trei ani înaintea evenimentelor, la împlinirea vârstei de 50 de ani (fotografie din arhiva nepotului, Ștefan Sorin Gorovei)

Strada Mare din Fălticeni

In mai, stil nou [18 aprilie, stil vechi], sărbătoarea socialismului internațional. Rușii noștri din serviciul automobilelor, social-democrați, fac manifestații. Cu steaguri roșii, pe care sunt scrise embleme revoluționare, dintre care pot ceti un cuvânt scump pentru popoarele oprite: „Svoboda” – Libertate –, și cântând *Marsilieza* pe cuvinte rusești, trec pe stradă având în frunte pe comandantul lor, pe comandantul garnizoanei rusești, colonel bineînțeles, și alți ofițeri.

În urma celor câteva rânduri de pedestri, urmează un camion și două automobile pline cu manifestanți. Cortegiul nu impune. Popu-

lația orașului vede în picioare, între acești revoluționari ruși, un „social-democrat” dintre aceștia, un pungaș ordinar. Fiecare se întreabă care dintre acești cântători de *Marsilieza* i-a furat găinile din poartă, vaca din grajd, vinul din pivniță, mobila din casă.

Istoria se repetă; frază banală, dar care exprimă un mare adevăr. La 1821, grecii au făcut revoluție pe pământul țărilor noastre ca să-și capete independența țării lor. După aproape o sută de ani, rușii își întind revoluția pe pământul Moldovei, ca să aibă răsunet în țara lor. Dar spre deosebire de fanarioți, care se gândeau numai la interesele lor, oamenii cei noi ai Rusiei celei nouă ni pregătesc și Republica română.

Din județ ni vin vești că soldații ruși fac o vie propagandă pentru republică, printre țărani. Despre regele nostru, despre regină, despre familia regală spun lucruri groaznice; îi descriu ca pe niște oameni primejdioși moral și se încearcă să facă pe țărani a crede că regele a fost înțeles cu Kaiserul cum să se împărțească România: Muntenia a nemților, Dobrogea a bulgarilor, Moldova a rușilor; că ei, rușii, vor să ne scape de această nenorocire, dar în schimb și noi să ne scăpăm de dinastia germană, detronând pe rege, gonindu-i familia și

BRUTAR

1

1836. Pe Canalul Paddington și apoi pe Tamisa începe să se plimbe din această zi, timp de aproape un an, o ambarcațiune, de fapt un vapor în miniatură, de zece tone și șase cai putere, care înaintază propulsat de o elice constând din două spire complete. Este descoperirea unui pasionat navomodelist, Francis Pettit Smith, de numai 28 de ani, care va demonstra că elicea este superioară zburătorilor. Apoi el găsește doi finanțatori ai proiectului și astfel apare vapoarașul pe Tamisa. Într-una dintre călătorii, elicea se rupe în două, fără a afecta deloc performanța ambarcațiunii, dimpotrivă. Întâmplarea îl face pe Smith să construiască o alta, dintr-o singură spirală, care funcționează și mai bine și cu care Smith merge pe Tamisa, până în Canalul Mânecii. Vapoarașul lui se comportă foarte bine, chiar pe furtună, și se întoarce acasă, aplaudat. Ceea ce nu înseamnă că se va renunța curând la zburători.

19

1940. La Berchtesgaden are loc o întâlnire, ce i se va reproșa dur mai târziu monarhului belgian, între regele Leopold al III-lea, considerat a fi „în incapacitate de a domni”, și Hitler. Suveranul pledează cauza prizonierilor de război belgieni și reușește să obțină eliberarea a 50.000 dintre ei, precum și îmbunătățirea aprovizionării cu alimente a populației. Încăpățânat și intransigent, Leopold încearcă să negocieze un armistițiu cu germanii la 10 mai 1940, când, aceștia, fără ultimatum, intră în Belgia. Nu reușește însă, fiind nevoit să accepte capitularea fără condiții. Guvernul i se împotrivesc, dar decizia este a lui, în calitate de comandant al armatei: „Am ales între sacrificiu și dezonoare”, se va explica, refuzând să se refugieze la Londra.

20

1917. Este prima zi când tancul se folosește eficient într-o luptă, la Cambrai. Corpuri de tancuri – a căror idee datează din Războiul Crimeii și care au fost aruncate în luptă de la sfârșitul anului 1916, în bătălia de la Flers – sparg cu succes liniile inamice, de-a lungul unei fâșii de 20 km a frontului german. 10.000 de soldați germani sunt capturați și 123 de piese de artilerie. Ziua de glorie a tancului în Primul Război Mondial va fi însă 8 august 1918, când 604 de tancuri aliate întăresc un avans de 30 km. Germanii nu par convinși încă de utilitatea acestei arme; au numai 20, în schimb britanicii, la sfârșitul conflictului, dețin 2.636, iar francezii 3.870.

23

800. Carol cel Mare intră în Roma, primit după un ritual precis, instituit încă din secolul al IV-lea, la primirea împăraților romani, apoi bizantini. Pentru a-l întâmpina, Papa se deplasează la Mentana, 30 km nord de Capitală, iar pe drum oaspetelui i se înalță imnuri. Dar fiul lui Pepin cel Scurt, suveran de 32 de ani al francilor, stăpânind un teritoriu imens, de la Elba la Atlantic și de la Mediterană la Marea Nordului, nu este încă împărat. Vine la Roma tocmai pentru a fi uns de Biserică, de Leon al III-lea. Vrea să restaureze un imperiu dispărut de 300 de ani, Imperiul Roman. În ziua de Crăciun, sub bolțile catedralei Sf. Petru, Papa îi va pune pe cap coroana, rostind: „Viață și izbândă lui Carol August, încoronat de Dumnezeu mare și aducător de pace împărat al romanilor”, apoi „îl adoră”, adică îl sărută pe gură. De acum încolo niciun împărat din Occident nu se va simți sigur pe tronul lui fără a fi uns de Papă.

25

1905. Micul prinț Olav al Norvegiei, în vârstă de doi ani, aflat la o ceremonie publică, face un gest ce cucerește inimile. Plictisindu-se de discursurile oficiale, scapă de sub supravegherea mamei, prințesa Maud de Marea Britanie și de Irlanda, și, îndreptându-se către niște tineri norvegieni ce flutură drapele, ia unul și revine triumfător, aplaudat, lângă părinți. Tatăl, regele Haakon al VII-lea, spune mai târziu: „Mărturisesc că n-aș fi crezut niciodată că un copil ar putea cuceri sufragiile poporului. Cum îi spun adesea reginei [o tânără englezoaică ce greu a suportat inconfortabilul Palat din Christiania și clima Norvegiei], ceea ce iubesc norvegienii mai mult în guvernarea mea este fiul meu”.

majoritate a comitetului soldaților și a comitetului ofițerilor, mai poate fi vorba de ofensivă?

Nici presa noastră nu pomenește, nici nimeni nu cutează să spuie în public un cuvânt despre trădarea aliaților noștri; Curtea Marțială ne va spânzura.

Din Iași se anunță moartea pictorului de biserici Șerban, fost diacon. L-am cunoscut; a zugrăvit și biserica noastră „Adormirea” din Folțiceni. Jurnalele nu spun ce moarte l-a răpus; află însă că a fost asasinat de un oștean rus, pentru că fostul diacon se împotrivise rusului care venise... să-i fure vinul.

15 mai. Vor lua rușii ofensivă? Da, dacă va aproba aceasta comitetul soldaților. Și când vezi că în armata lor este o anarhie fără samăn, la ce ofensivă poți să te aștepti! Și ce fel de anarhie! În astă sară, colonelul Condareff spune următoarele: la Roman generalul comandant al Armatei IX a voit să instaleze un cinematograf, precum avem și la noi unul. Comitetul solda-

Biserica cu hramul „Adormirea”

Se vede că în România se poate scrie orice

dorul unui neam întreg, în sfârșit, se va stinge”. „Se va atinge” a spus regele. Greșeala de tipar, un *s* în loc de *a*, schimbă cu totul și vorba regelui și înțelesul aspirațiilor unui neam întreg.

Dacă zețarul ar fi schimbat o literă și din titlul articolului, Sadoveanu și l-ar fi intitulat *Zile isterice* și s-ar fi potrivit.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum s-au numit cei doi băieți ai lui Emanoil (Nolică) Tătărăscu?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2017 este:

Banca Națională a României

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Neculai Zamfirescu**, din comuna **Ciochina**, județul **Ialomița**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2018.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

făcând din România o republică la fel ca cea rusească.

Rușii vor să ne transforme în republică.

Contra acestei încercări de a schimba regimul nostru constituțional și contra uneltirilor care se vor fi făcând, dar pe care lumea nu le poate ști, oficialitatea reacționează, ia măsuri de siguranță.

Cea întâi măsură este adunarea de trupe române în Iași. Jurnalele se entuziasmează la vederea mândrilor noștri vânători, cari „ard de dorul de a muri luptând”.

A doua măsură, mai mult ca provocare, este plecarea pe front a regelui și manifestul Majestății Sale către armată, în stil oficial se zice *Înalt ordin de zi*.

Manifestul regesc, după ce amintește ostașilor că Ștefan cel Mare și Sfânt s-a luptat pentru apărarea țării și răpunerea dușmanilor, li spune și următoarele: „Eu, ca unul ce mă găsesc în scaunul de domnie al Aceluia, voi fi cel dintâi care să fac rugăciuni pentru izbăvirea Țării”. Și prilejul era bine găsit: manifestul e dat „cu prilejul sărbătoarei Sfântului Gheorghe”, când se sărbătorește hramul oștilor.

Cu prilejul acestui hram și al acestui manifest, se pune în gura regelui și următoarea frază în stil bizantin: „În același timp, urmând pilda lui Ștefan Vodă, cel blând și milostiv, întăresc încă o dată făgăduința mea de rege că, precum după biruințele lui se întindea praznic pentru viteji și ei erau ridicați în rândul fruntașilor, astfel după izbânda pe care o așteptăm se va realiza pentru voi legitima stăpânire asupra ogoarelor câștigate cu sângele vostru și prin vot obștească veți lua parte activă în alcătuirea unei Români nouă și mai mari, pe care o vom fi înfăptuit împreună”.

Bucătărie de război (acuarelă)

A treia oară făgăduiește regele pământ ostașilor și votul universal, deși El nu poate da nimic, ci Țara, pe care o reprezintă Parlamentul, are căderea să hotărască asemenea lucruri. Această a treia făgăduială îmi face impresia că e făcută în vederea apărării tronului și a dinastiei.

Ostașii ar putea să considere manifestul regal ca [pe] o injurie; prea mult li se făgăduiește pământ în schimbul datoriei ce au de a-și scăpa țara din nenorocirea în care alții au vârat-o; ostașii noștri nu sunt mercenari, nu așteaptă plată ca să-și facă datoria.

Un redactor al fostei reviste *Furnica* (*Magazin istoric*, nr. 10/2017), un tânăr hazliu, tipărește articole serioase în România. În nr. 78, din 22 april, într-un articol tendențios, intitulat *Noi luptăm pentru pământul lor*, ghidușul de la *Furnica* scrie aceste rânduri: „Voi, țărani, care vă veți bucura de ogoare mai întinse de acum înainte și vă veți înfrupta înșivă din rodul muncii voastre de plugari, pe care în cea mai mare parte v-o sugau alții până astăzi...”

Așa! Cine suga rodul muncii țăranilor? Patriotul de la România face aluzie la proprietari. Dar cel mai mare proprietar din România este regele, stăpânul imenselor Domenii ale Coroanei.

Nu e destul să poți scrie pornografiile la *Furnica* pentru ca să te apuci de făcut gazetărie în „organul apărării naționale”.

Dar cenzura? Dacă ar spune cineva asemenea cuvinte în mijlocul unor prieteni, ar fi trimis în judecata Curții Marțiale, legat la stâlp și împușcat cu siguranță.

Se vede că în România se poate scrie orice.

Trec zile, trec săptămâni, se schimbă guvernele în Rusia, se introduc tot mai mulți socialiști în minister [guvern], se fac apeluri disperate către armată, către muncitori, către femei, dar marcia ofensivă rusă nu mai începe; tăvălugul rusesc s-a înfundat în glod.

Ofensiva rusă? Cine crede în ea? Doar cei cu mintea de copil sau cu judecata modelată de osebite considerații. Când ajunge vremea ca mișcările unei armate să se facă prin votul luat cu

Soldații ruși au înlocuit vodca cu ceaiul

speciale, refuzarea pașapoartelor, izolarea sistematică și multe altele – pe care naștii îl puteau dezlănțui pentru a „epura Germania de evrei”. Șefului SS Heinrich Himmler i-a plăcut ce a citit și von Bolschwing a fost trimis să lucreze sub conducerea unui tânăr ofițer doritor să-și satisfacă superiorii, pe nume Adolf Eichmann. Încă necunoscut în ierarhia nazistă, Eichmann nici măcar nu lucra pe atunci în „problema” evreiască. El trudea în secțiunea masoni – alt grup proscris țintit de naștii pentru persecuții –, când von Bolschwing, un tânăr educat și rafinat, care degaja încrederea originii sale aristocratice, a început să-l învețe tot ce știa despre persecutarea evreilor. El avea să-i scrie lui Eichmann zeci de note informative și rapoarte înfiorătoare despre modalitățile optime pentru a transforma Germania într-un loc de mizerie umilitoare pentru evrei în anii anteriori Holocaustului.

Oricât de pline de ură ar fi fost cuvintele sale, von Bolschwing a părut motivat mai puțin de antisemitism înrădăcinat – în toiul Holocaustului, el s-a însurat cu o femeie pe jumătate evreică –, cât de setea de putere și ascensiune în ierarhia nazistă. A fost un ins care a tânjit mereu după glorie și aventură. În anii 1930 s-a aventurat în Palestina în căutarea unui tezaur care, potrivit legendei, fusese îngropat de germani în timpul Primului Război Mondial. Ascensiunea în partidul nazist a părut să-i ofere altă porțiță spre putere, bogății și relevanță.

La sfârșitul anilor 1930, aflat la dreapta lui Eichmann, von Bolschwing a început să amplaseze cărămizile persecuției evreilor, mai întâi în Germania, apoi în Austria și după aceea în România. Înalt și slab, cu chip

Otto von Bolschwing

prelung, unghiular, și pleșuvie prematură, el a avansat de la teoretician, la practician. Trimis la București în 1941 ca reprezentant al SD-ului (servicul de informații al partidului nazist), von Bolschwing a intrat în legătură cu membrii Gărzii de Fier. Tot acolo a făcut pereche cu Viorel Trifa, lider al studenților români fasciști, care a înflăcărât o mulțime înfocată de demonstranți într-o duminică de ianuarie, laudându-l pe Hitler, denunțându-i pe „jidani” și promițând „eliminarea dominării evreiești”. După trecerea valului de violențe, von Bolschwing, ocrotitorul Gărzii de Fier în România, i-a ascuns pe Trifa și alți lideri legionari într-o casă conspirativă nazistă din București.

După numai câțiva ani însă, von Bolschwing a înțeles că prăbușirea lui Hitler era inevitabilă și de aceea, la fel ca generalul Wolff în Italia și alți naștii din vârful ierarhiei, a decis să se alăture americanilor. A început în secret să ofere armatei S.U.A. informații despre camarazii săi naștii și despre operațiunile militare germane, chiar în timpul desfășurării războiului, declarându-și „loialitatea față de Statele Unite”. Da, a recunoscut el, fusese ofițer SS, dar se întorsese împotriva lui Hitler; era un oponent al Führerului și încercase chiar să-l răstoarne.

Caracterizările elogioase i-au deschis uși lui von Bolschwing. În primii ani postbelici, când șefii spionajului american căutau cu

disperare foști naștii care-i puteau împoșca pe sovietici cu noroi. Von Bolschwing a cucerit toată Europa și a lucrat o vreme în rețeaua de spioni a lui Wilhelm Hottel, liderul SS nazist care convinsese serviciile de informații americane că cunoștințele lui despre sovietici nu trebuia „lăsate nefolosite într-un lagăr de in-

Reinhard Gehlen, fost ofițer Abwehr, serviciul de informații al armatei germane, ajuns șeful BND, Serviciul federal de informații al R.F. Germania

1970 - 1975

ROMÂNI ÎN BASARABIA, BASARABENI ÎN ROMÂNIA

OLESEA VRABIE

Explicația tensiunilor româno-sovietice de la finele anilor 1960 se afla și în pozițiile diferite ale conducerilor R.S.R. și U.R.S.S. față de unele probleme internaționale, precum criza cehoslovacă. Tensiunile erau alimentate și de problema basarabeană. Interacțiunea dintre cetățenii români și cei moldoveni era percepută drept un pericol de către autoritățile sovietice, pericol ce trebuia monitorizat în permanență.

*Sediul Sovietului din Tiraspol,
construit între anii 1953 și 1956
(actuala primărie a localității)*

Înființarea Secției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (R.S.S.M.) în anul 1964 dădea speranțe mari cooperării cu țările străine, chiar și cu R.S.R. Însă „cursul deosebit” al României deranja. De aceea, conducerea de la Chișinău, loială Moscovei, își concentra eforturile pe controlul permanent al stării de spirit a populației din republică. CC. al P.C.M. solicita permisiunea Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (C.C. al P.C.U.S.) pentru a constitui o „Secție de Informații și Relații Internaționale” în cadrul C.C. al P.C.M., cu un activ de 12 membri. Răspunsul Kremlinului a fost favorabil.

Teoretic, aria de activitate a secției viza toate țările cu care R.S.S.M. întreținea legături. Practic însă cele mai multe dintre materialele secției nou-înființate se refereau la relațiile moldo-române.

Un instrument de control

Secția avea misiunea de a urmări evoluția relațiilor părții moldovene cu cea română și menținerea sub control a vizitelor bilaterale și a schimburilor de delegații oficiale. Pe lângă obiectivele amintite membrii ei aveau obligația de a fi la curent cu materialele și lucrările care apăreau în R.S.R., în special cele care făceau vreo referire la „problema Basarabiei” sau limba „moldovenească”.

Fabrica de pâine din Tiraspol

ternare". Von Bolschwing a lucrat de asemenea cu rețeaua de spioni a lui Reinhard Gehlen, finanțată de americani, până când fostul general nazist Gehlen l-a concediat pentru incapacitate și insubordonare. Reculul carierei lui de spion a durat puțin. CIA l-a recrutat la începutul anilor 1950 pentru a-și conduce propria rețea de spioni, care să informeze despre sovieticii din Austria. Americanii i-au plătit 20.000 de dolari pe an pentru a conduce un grup mic de spioni, foști naști,

Pentru a-l aduce în Statele Unite, CIA i-a grăbit procedurile pentru viză și i-a „curățat” trecutul. Agenția de spionaj s-a ocupat de toate detaliile relocării sale. Când doamna von Bolschwing, căreia îi era frică să zboare, și-a exprimat neliniștea față de călătoria cu avionul în America, CIA le-a aranjat celor doi locuri pe luxosul vapor de croazieră „Andrea Doria”.

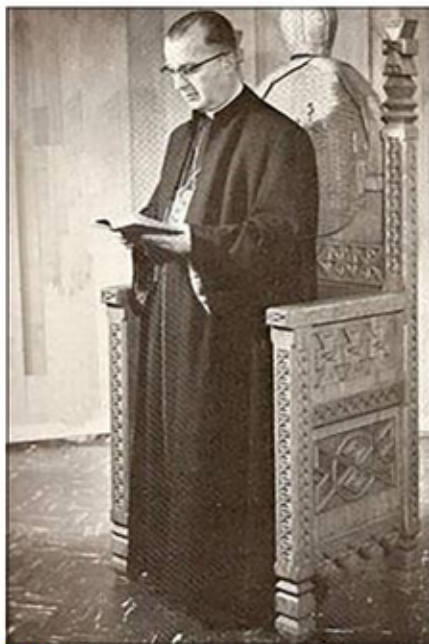
Von Bolschwing și-a folosit cunoștințele în comerțul internațional ca să devină director executiv pentru o serie de mari companii farmaceutice și chimice din Statele Unite, printre care Warner-Lambert și Cabot Corporation. Avea contacte atât de suspuse, încât a fost chiar propus pentru un post prestigios al Departamentului de Stat în India, ca reprezentant american pentru dezvoltarea internațională.

Capturarea lui Eichmann amenința acum totul, iar von Bolschwing se temea să nu fie următorul răpit de israelieni. De aceea el a revenit la instituția despre care credea că-l putea ajuta cel mai bine: CIA.

Rugămintele lui von Bolschwing au declanșat luni de note informative, examinări interne și îngrijorare în CIA. În cele din urmă, Agenția a acceptat să-i ofere lui von Bolschwing ceea ce-și dorea cu disperare: tăcere și protecție. L-a asigurat că nu-l va preda israelienilor și nici nu va anunța Departamentul de Justiție despre ceea ce știa privind adevărul lui trecut nazist.

Tăcerea Agenției era legată însă de o condiție nenegociabilă. Von Bolschwing fusese propus pentru un post minunat în India, în cadrul unei agenții de dezvoltare ce ținea de

Departamentul de Stat, grație susținerii unui fost guvernator din New Jersey care conducea firma de export în care lucra fostul nazist. Oficialii CIA au decis că von Bolschwing trebuia să renunțe imediat la postul respectiv. Agenția nu putea risca o asemenea publicitate tocmai când procesul împotriva lui Eichmann era în plină desfășurare în Israel. Fără să precizeze motivul, CIA efectua presiuni asupra Departamentului de Stat pentru a renunța la numirea lui von Bolschwing în postul respectiv. N-a avut însă succes, deoarece bărbatul se bucura de prea mult sprijin. CIA a înțeles că trebuia să-l determine personal pe von Bolschwing să se retragă.

Episcopul Valerian Trifa

Ca atare, într-o seară de primăvară new-yorkeză, doi oficiali ai Agenției care lucraseră cu von Bolschwing în perioada cât activase ca spion în Europa de Est i-au adus la cunoștință ultimatumul: fie renunța la jobul în Departamentul de Stat, fie își asuma riscul consecințelor neplăcute. Von Bolschwing a protestat, spunând că era ridicolă sugestia că el fusese colaboratorul lui Eichmann. Era evident, i-a spus fostul său ofițer de caz, că von Bolschwing nu spusese

Agentiei „tot adevărul despre activitățile lui naziste”.

Von Bolschwing a fost deznădăjduit să vadă cum trecutul nazist îi era brusc aruncat în față la 15 ani după război. În două rânduri a menționat sinuciderea față de prietenii săi din CIA.

Pe von Bolschwing îl îngrijora însă și cetățenia sa americană, pe care o primise cu numai doi ani în urmă. Oare și statutul lui de imigrant se găsea în pericol? Fostul ofițer de caz i-a spus că CIA nu putea oferi niciun fel de garanții, dar avea să facă tot ce putea pentru el. „A dovedit o flexibilitate surprinzătoare și curaj aparent”, a scris admirativ ofițerul CIA. Fostul nazist privea deja spre viitor și părea decis „să-și purifice trecutul și să se restabilească în rolul unui cetățean de mână întâi”.

**În românește de
Mihai-Dan PAVELESCU**

Printre activitățile la care luau parte oaspeții din R.S.R. se numărau: participarea la ședința festivă a locuitorilor din localitatea vizitată, la mitingul și/sau demonstrația muncitorilor din zonele vizitate, depunerea de coroane la mormintele soldaților căzuți în lupta de eliberare a raionului sau orașului ori vizitarea obiectivelor agricole, sovhozurilor și colhozurilor.

De regulă, în conformitate cu planul de activitate dintre cele două părți – raion sau județ –, erau prevăzute vizite reciproce în același interval temporal. Schimbul de grupuri de la punctul vamal era reciproc, iar gazdele preluau oaspeții pe care îi însoțeau până la destinație. Un alt aspect interesant în legătură cu întâmpinarea vizitatorilor era că aceștia doreau să fie primiți de omologii lor în funcție din statul vecin.

Foarte interesante erau anumite replici ale unor participanți la schimburi. Unul dintre conducătorii delegațiilor române, care au ajuns în R.S.S.M. cu ocazia celor 25 de ani de la victoria asupra fascismului, un anume Croitoru, a spus: „Pentru obținerea libertății sale, poporul român rămâne dator armatei sovietice, iar aceasta nu se va uita niciodată”.

Aproape de fiecare dată când în raioanele moldovenești ajungeau delegații din România, acestea aveau ocazia să se întâlnească cu reprezentanții conducerii raionului gazdă. Astfel de ocazii erau potrivite pentru deschiderea unor subiecte legate de dezvoltarea economică și culturală a raionului sau a orașului vizitat. Rapoartele de activitate întocmite separat pentru fiecare delegație cuprindeau și unele note referitoare la impresiile membrilor grupurilor, dar și la subiectele discutate, cu specificarea detaliilor legate de abordarea sau nu a sub-

Imagine din fabrica de lactate din Bălți

ectelor cu caracter politic. În rapoarte pot fi identificate și situațiile referitoare la problema lingvistică sau identitară. De exemplu, într-un document din anul 1970 se găsea următoarea notă: „în magazinul universal, coordonatorul grupului a întrebat vânzătoarea dacă cunoaște limba română, iar răspunsul acesteia a fost: «eu cunosc limba moldovenească»”.

Începând cu anul 1971 au fost organizate schimburi de delegații de specialitate, iar profilul membrilor grupurilor de-a lungul timpului s-a extins. Au devenit tot mai frecvente vizitele la unitățile de producție.

Cooperare pe mai multe planuri

Un accent deosebit în dezvoltarea relațiilor dintre raioanele moldovenești și județele românești se puna pe cooperarea la nivelul organizațiilor de pionieri. În anul 1972 s-a observat promovarea unui nou tip de legături la nivelul tinerilor care făceau parte din organizațiile de pionieri din localitățile de pe ambele maluri ale Prutului. Obiectivele deschise spre vizitare pentru grupurile de străini erau selectate și pregătite corespunzător de către gazde. Mai mult, în timp, în funcție de specializarea grupurilor se realiza și planul de activitate care cuprindea vizite potrivite cu pregătirea membrilor.

Tot în anul 1972 am găsit informații despre vizitele întreprinse la nivelul reprezentanților organizațiilor comsomoliste ce funcționau pe lângă fabrici, colhozuri, sovhozuri, cooperative, uzine. Vizitele de acest gen erau considerate pozitive, deoarece contribuiau la educația internaționalistă a tinerilor și consolidau relațiile de prietenie.

Fabrica de conserve din Tiraspol

**Satul Rujnița din raionul Edineț
în perioada sovietică**

Mai avea și alte atribuții: monitorizarea situației interne și a contactelor pe linia politicii externe a României și reflectarea lor în presa românească și cea internațională, informarea conducerii organelor superioare în legătură cu aceste evenimente și stabilirea unor măsuri privind difuzarea în plan local a poziției sovietice în disputa cu liderii români.

Cea mai mare parte a documentelor referitoare la activitatea Secției cuprindea informații amănunțite despre vizitele reciproce întreprinse de reprezentanții unor diverse domenii. Rapoartele de activitate pentru fiecare an ne oferă posibilitate de a cunoaște numărul exact al delegațiilor, grupurilor specializate, dar și al grupurilor turistice care ajungeau în R.S.S.M., precum și al celor care se deplasau în R.S.R.

Secția avea grijă de interzicerea importului și abonarea la literatură și presă din R.S.R. de către populația din Moldova Sovietică. Se ocupa de contracararea recepționării posturilor de radio și televiziune din R.S.R. și țările vestice în R.S.S. Moldovenească, dar mai ales se insista pe limitarea contactelor directe dintre românii din R.S.S.M. și R.S.R. Se invoca faptul că erau greu de controlat și nu se obțineau beneficii propagandistice.

Secția a jucat un rol esențial în campania propagandistică din anii '70 împotriva cursului politic din R.S.R. și a naționalismului din R.S.S.M., care avea drept scop diminuarea contactelor dintre românii din R.S.S.M. și cei din R.S.R. Ivan Bodiul, prim-secretar al C.C. al P.C. din R.S.S.M., se pronunța în favoarea ideii de „limitare considerabilă” a numărului de cetățeni din R.S.R. care seoseau în R.S.S.M., dar și a cetățenilor Moldovei Sovietice care ajungeau în R.S.R. cu „vize particulare”. Se solicita „sporirea responsabilității persoanelor

din R.S.S.M. care își invitau rudele și le creau condiții pentru circulația liberă și răspândirea stărilor de spirit ostile”. Cetățenii Moldovei Sovietice care plecau în vizită în R.S.R. erau „instruiți și informați despre ceea ce pot întâlni acolo, fiind pregătiți pentru eventuale discuții cu caracter antisovietic pe care trebuia să le ignore, să protesteze cu energie și să riposteze cu îndrăzneală”.

Chiar dacă crearea „Secției de Informații și Relații Internaționale” a avut la bază nevoia de monitorizare și limitare pe toate căile a contactelor directe dintre românii de pe cele două maluri ale Prutului, totuși, între anumite localități au fost dezvoltate relații pe mai multe planuri. Cel mai mare volum de informații se referă la următoarele județe, orașe, raioane: Botoșani, Iași, Vaslui, Galați, Bârlad, Fălești, Ungheni, Cahul, Vulcănești.

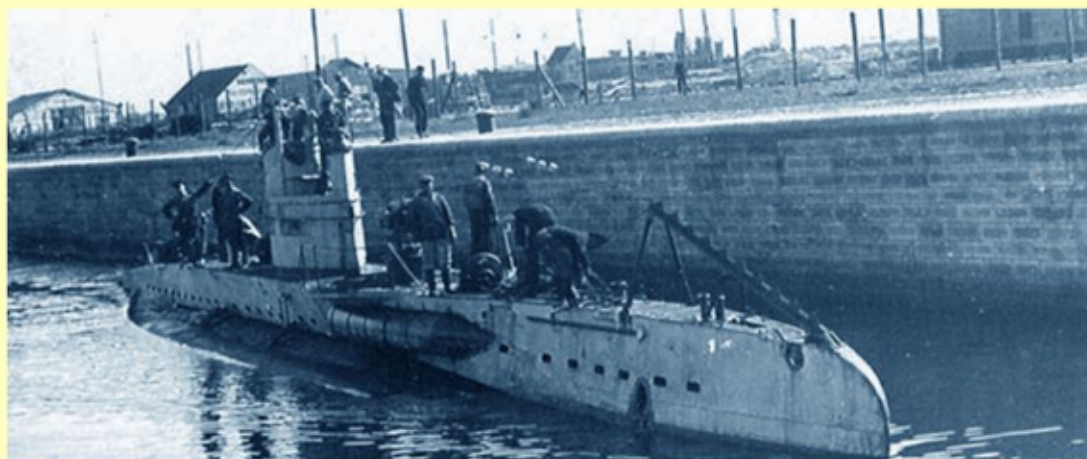
„Poporul român rămâne dator armatei sovietice”

La început, majoritatea vizitelor întreprinse de ambele părți erau privilegiate de marcarea unor date importante din istoria R.S.R. sau R.S.S.M./U.R.S.S. Se poate observa regularitatea cu care vizitele la anumite date se repetau anual: 1 mai – Ziua solidarității oamenilor muncii, 9 mai – Ziua Victoriei, 23 august – Ziua eliberării României de sub jugul fascist.

Casa de cultură din Ciobruți (Cioburciu)

EPAVĂ DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Submarin din clasa UB II, similar cu cel descoperit în largul coastelor Belgiei

FLORENTIN STĂNESCU

Guvernatorul Flandrei de Vest, Carl Decaluwé, citat de *La Libre Belgique*, a anunțat marți 19 septembrie 2017 că scufundătorii au găsit epava unui submarin german (Uboot) din Primul Război Mondial.

Incuparea Flandrei de forțele Kaiserului la începutul Primului Război Mondial a permis folosirea porturilor belgiene ca baze pentru *Seiner Majestät UbootSchiff* (Submarinele Majestății Sale). Se economisea lungul și anevoiosul drum din Germania spre insulele britanice, care putea fi relativ ușor blocat de Royal Navy. În porturile belgiene vor fi dislocate 19 nave, dintre care 15 vor fi scufundate, 11 chiar în Marea Nordului.

Unul dintre acestea se odihnește pe nisipul fin, la adâncimea de 27 m, înclinat spre babord, aproape de zona coastei din regiunea Ostende,

Belgia. Cum capacele de acces sunt închise, rezultă că în sicriul de oțel se află cadavrele celor 23 de membri ai echipajului...

Din rapoartele, pozele și filmările puse la dispoziția publicului de către descoperitori rezultă că epava aparține clasei UB II. Avea un deplasament de 263 t la suprafață, respectiv de maxim 324 t în imersiune. Lungimea maximă prova – pupa era de 36,13 m, diametrul exterior de 4,36 m, iar cel interior de 3,85 m.

Dimensiunile extrem de reduse impuneau ca ofițerii și marinarii să trăiască în aceleași condiții. Lungimea redusă făcea ca submarinul să nu poată încăleca simultan mai multe valuri. Când vremea se strica, vasul practic „dansa” în furtună, făcând ca echipajul să sufere cumplit din cauza răului de mare. Tot dimensiunile reduse ale Uboot-ului dictau ca la bord să nu poată fi păstrată foarte multă mâncare, pâine, apă potabilă, combustibil, muniție. Durata croazierei depindea de acești factori.

Pe de altă parte, un submarin mic costă puțin și ca atare poate fi produs într-un număr mai mare. Iar în cazul distrugerii se pierd mai puține suflete.

În timpul Primului Război Mondial tehnica radiocomunicațiilor era la început. Nu

Epava filmată pe fundul mării

În același an au luat amploare schimburile de experiență la nivel cultural. Raioanele și județele de frontieră trimiteau reciproc grupuri formate din persoane ce activau în domeniul culturii, învățământului și sportului, care desfășurau vizite de lucru.

În timp, s-a simțit o creștere a importanței schimburilor delegațiilor formate din reprezentanții administrației locale, orașenești, raionale și județene. De regulă, aceste vizite oficiale se remarcă prin seriozitatea cu care se respectau activitățile, dar mai ales prin faptul că membrii delegațiilor se puteau bucura de întâlniri cu reprezentanți de rang înalt ai localităților-gazde. Iar pentru grupurile cele mai importante care ajungeau în raioanele moldovenești se organizau vizite la Chișinău, unde se putea vizita E.R.E.N.

August 1975. Ivan Bodiul și Nicolae Ceaușescu, aflat în vizită oficială la Chișinău

(Expoziția Realizărilor Economiei Naționale) a R.S.S.M.

Cooperarea între organele de presă devenise și ea destul de vizibilă. De exemplu, în anul 1974, redacția ziarului *Flacăra roșie* a invitat la Iași două persoane din echipa de redacție a ziarului *Octombrie* din raionul Ungheni. Se insista pe ideea schimburilor de

materiale dedicate anumitor subiecte legate de realizările Moldovei Sovietice și perspectivele ei de dezvoltare.

Secția Informații și Relații Internaționale a funcționat timp de două decenii în cadrul C.C. al P.C.M. Dacă la începutul activității ei erau organizate doar vizitele unor delegații care participau la marcarea unor momente istorice importante pentru cele două părți, cu timpul, numărul vizitelor au crescut, iar profilul grupurilor s-a diversificat de la an la an. ■

DRAMA TEATRELOR BUCUREȘTENE

(Urmare din p. 55)

Cum publicul român nu se arăta deloc amator să vizioneze spectacolele ansamblului german, sălile rămânând goale, deși se făcuseră două reduceri succesive ale prețului biletelor, Comandatura militară germană recurge la o măsură radicală: rechiziționarea tuturor clădirilor de teatru din București, deci și a Teatrului Național și a zestreii acestuia – decoruri, recuzită și costume –, „pentru trebuințele teatrului german”. Explicația folosită, dacă era nevoie de așa ceva, pentru a motiva măsura ar fi fost că Primăria Capitalei n-ar putea să acopere deficitul bugetar al

Naționalului, rezultat din faptul că reprezentațiile românești aveau foarte puțin public.

Așa că, la 11/24 mai 1917, Ioan C. Filitti, în calitate de director general al teatrelor și director al Teatrului Național, este anunțat, retroactiv, că, începând cu data de 1/14 mai 1917, „Teatrul Național, ca teatru subvenționat de stat, încetează să mai existe”, iar actorii români, dacă ar mai voi să joace din când în când pe istorica scenă, vor fi nevoiți să plătească chirie. Situația absurdă și de nesuportat îl face pe reputatul istoric să-și înainteze demisia lui Virgil Arion, girantul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, socotind că

misiunea sa ca director al Naționalului încetase.

Mimând interesul pentru soarta artiștilor români rămași fără obiectul muncii lor, dar și fără niciun sprijin material, un reprezentant al Biroului Cenzurii și al Direcției militare a teatrului german îi sugerează lui Aristide Demetriad ca, în loc să se descurce singuri, întrucât administrația germană nu mai avea nicio obligație materială față de ei, membrii ansamblului românesc să rămână în teatru, subordonându-se controlului direct al administrației germane, în schimbul primirii unui salariu fix, ofertă respinsă în unanimitate, cu mândrie și curaj.

(Va urma)

U-995 transformat în muzeu

viitorilor scufundători, care evident că nu au cum să cunoască starea de corodare după 100 de ani de stat în apa sărată a mecanismului de aprindere. De aceea următoarele explorări umane trebuie făcute cu foarte multă grijă, pentru a nu provoca detonarea torpilelor.

Starea actuală a epavei i-a făcut pe specialiști să creadă că submarinul a izbit o mină subacvatică legată cu un cablu mai gros de un suport ce zăcea pe fundul mării. Alte două cauze probabile ar putea fi loviturile de artilerie ale unor nave britanice sau scufundarea de către un avion englez. Dat fiind pereții relativi subțiri ai compartimentului, o gaură cât un pumn este suficientă pentru ca apa mării să țâșnească cu presiune și astfel submarinul să ajungă pe fundul mării. Echipajul care a supraviețuit exploziei inițiale a suferit lunga agonie a înecării. Alții își vor fi otrăvit și ars plămânii în clorul degajat de acidul sulfuric care se amesteca cu apa mării, după ce s-a scurs din acumulatorii spați.

Identificarea certă a submarinului se va putea face abia după ce o echipă de scafandri va primi autorizarea să intre în epavă sau ca măcar să folosească o dronă subacvatică.

Cum *Uboot*-ul e proprietatea statului german și mai ales închide înăuntru cadavrele membrilor echipajului, i se aplică legea mormintelor de război. Așa că cei care îl vor răscoli fără autorizație vor fi considerați profanatori de morminte și pedepsiți ca atare, dacă vor fi prinși în flagrant.

Practic, pot exista două abordări. Prima ar fi conservarea *in situ*. Teoretic sună foarte frumos, dar practic, adâncimea apei fiind relativ mică, este greu de crezut că jefuitorii de epave nu își vor încerca norocul.

A doua variantă ar fi ranfluarea și transformarea în muzeu. Costurile vor fi mult mai mici decât cele pentru ridicarea la supra-

față a submarinului „Kursk”, dar oricum nota de plată va fi piperată.

În acest ultim caz vor apărea probleme legale privind dreptul de exploatare a epavei. Fiind și mormânt de război, lucrurile se pot complica.

Dacă totuși submarinul va fi scos, se pune problema amortizării cheltuielilor și, logic, obținerea de beneficii pentru investitori. Asta se poate rezolva prin transformarea în exponat muzeal.

În Germania vizitatorii stau la coadă, și aduc bani grei, pentru a vedea U-995 (aflat în orașul Laboe), U-2.540 (Wilhelmshaven) și postbelicul S-189 (Bergenshaven; a aparținut R.F.G.), împreună cu două submarine ex-sovietice, rebotezate U-434 (Hamburg) și U-461 (Peenemünde, da, localitatea celebră pentru armele V1 și V2).

Asta poate și din cauza faptului că accesul în submarine, evident după plata biletului, e relativ liber, vizitatorii putând chiar atinge anumite piese, precum periscopul sau lansatoarele de la tuburile lanstorpilor... Și cum marea majoritate a băieților sau bărbaiților au văzut filmul *Das Boot*, normal că își doresc să facă o poză cu care să se laude în fața prietenilor.

În Anglia, U-534, scos de pe fundul mării și adus în țara învingătoare, ca exponat muzeal, a produs doar pierderi financiare. De aceea autoritățile au decis alocarea sumei de 500.000 lire sterline pentru construirea unui muzeu tematic în care *Uboot*-ul să fie piesa de rezistență. Pentru mutarea într-un loc mai deschis circulației publicului a fost necesară tăierea lui în trei bucăți mari. Acestea au fost asigurate cu un perete de plexiglas transparent, dar care evident că nu permite accesul vizitatorilor.

Să sperăm că cercetătorii vor putea stabili identitatea exactă a epavei descoperite. ■

exista o aparatură performantă, care să asigure comunicații sigure între submarinul aflat pe mare și baza din Germania sau între două sau mai multe submarine pierdute în ocean.

Practic fiecare *Uboot* era un lup singuratic, ce vâna pe cont propriu.

Motorul termic al *Uboot*-urilor din clasa UB II genera 284 CP, iar cel electric 280. Submarinul putea atinge o viteză maximă la suprafață de 9,15 noduri (circa 17 km/h), respectiv în imersiune de 5,81 noduri (10,9 km/h). Raza maximă de acțiune era de 6.650 mile marine (circa 12.000 km), la viteza economică de croazieră de 5 noduri (9,3 km/h). În imersiune lucrurile se schimbau dramatic în rău, autonomia reducându-se la doar 45 mile (83 km), la viteza maximă de 5 noduri (9,3 km/h). De aceea căpitanul trebuia să fie extrem de atent la starea acumulatorilor și să evite epuizarea lor, ceea ce ar fi imobilizat submarinul.

Arma principală erau torpilele, șase bucăți, care puteau fi lansate din cele două tuburi lanstorpile din prova. Din cauza spațiului mic, înăuntrul submarinului era loc doar pentru patru torpile de rezervă, două fiind deja în tuburi.

Acest tip de *Uboot* nu era gândit să transporte și să lanseze mine. Dar o altă armă, „clasică”, era amplasată pe punte: un tun naval cu calibrul 88 mm, prevăzut cu 120 de proiectile. Acestea, bine ținute, puteau să scufunde orice navă comercială, care nu era blindată.

Adâncimea maximă la care se putea scufunda acest tip de submarin era de 50 m. Tehnologia de construcție din epocă nu permitea încă îmbinarea prin sudură a plăcilor de metal. Pentru unirea lor se foloseau niturile. Dar acestea, deși sunt ieftine și se montează relativ repede, au marele dezavantaj că se pot forfeca foarte ușor atunci când presiunea apei, din cauza imersiunii la mare adâncime sau cea produsă de explozia unor grenade antisubmarine, apasă asupra tablelor. Prin deplasarea tablelor, chiar și cu câțiva milimetri, capul nitului poate fi tăiat, nitul cade, iar apa mării tâșnește cu presiune, inundând interiorul.

Din păcate, din cauza trecerii timpului, pe epava descoperită nu se mai vede numărul de identificare. Analiza documentelor pe care istoricii le-au avut la îndemână până acum avansează ipoteza că submarinul poate să fie unul dintre cele trei *Uboot*-uri, UB27, UB29 sau UB32, dispărute și despre care nu se mai știe cu certitudine care a fost soarta lor.

Azi, cei care au luptat și mai ales au supraviețuit în primul și apoi în cel de-al doilea război mondial sunt foarte puțini. Submariniștii nemți au pierdut în Războiul cel Mare cam 33% dintre combatanți. De aceea e foarte puțin probabil ca azi să mai poată fi găsit un supraviețuitor, care să poată identifica exact epava, așa cum a fost în celebrul caz

cu un submarin din Al Doilea Război Mondial, așa-numitul U-Who (U care?). Numărul adevărat al acestuia a fost localizat după ce scafandrii au găsit un cuțit pe al cărui mâner era gravat numele posesorului. Acesta a fost căutat în arhivele Deutsches U-Boot-Museum. Apoi, după multe eforturi scafandrii

au putut aduce la suprafață tăblița din sala mașinilor, unde era gravat U-869. Spre surprinderea tuturor, acestuia îi fusese atribuit un alt loc unde s-ar fi scufundat, în apropiere de Gibraltar, la mare distanță de cel în care zăcea în realitate, lângă coastele estice ale S.U.A. Acest submarin își doarme somnul de veci la respectabila adâncime de 70 – 80 m. De aceea trei scafandri, între care un tată și fiul lui, deși scafandri experimentați au plătit prețul suprem al cunoașterii, murind din cauza decompresiei provocate de ieșirea prea rapidă la suprafața apei, după epuizarea amestecului special din rezervoarele de aer.

Epava deocamdată neidentificată din dreptul coastelor Belgiei zace aproape intactă pe fundul mării, cu excepția părții prova tribord (partea din dreapta, privind dinspre pupa – spatele navei –, unde este cârma), care a fost smulșă de violența exploziei.

Pozele publicate mai arată torpilele care au rămas în lăcașurile lor, aparent întregi. Acest fapt va face mult mai periculoasă misiunea

Echipajul lui U-869

1917

*Sediul Guvernământului imperial
al Bucureștilor ocupați
se afla în sediul actual al primăriei*

*Militari români la Tecuci,
noiembrie 1917*

favoare, se renunță la ora germană, revenindu-se la cea românească, dar toată lumea e invitată ca, în ziua de 1 noiembrie, la orele 23.00, să avanseze cu o oră limbile ceasului, altminteri se plătea o amendă de 300 de mărci.

Proprietarii câinilor scăpați pe stradă erau de asemenea amendați. Mai mult, ca să scoată bani cu orice preț, chiar cei care nu posedau animale erau interpeleți. Dacă dovedeau cu martori că n-au câini, erau acuzați de calomnie la adresa autorităților germane, riscând închisoarea. Aceeași soartă îi aștepta pe cei care reclamau un furt imputabil nemților (din bagajele aflate în tren ori în urma perchezițiilor).

Ca o măsură părelnică de relaxare apare și desființarea cenzurii. De fapt, cărțile poștale, la București de pildă, trebuia puse într-una dintre cele 30 de cutii desemnate de Komandatura germană spre a fi controlate de prefectul Al. Tzigara-Samurcaș. Doar că acesta, nepăsător, nu le citea și nu le expedia, cum avea să se constate după război. Cine cuteza să încredințeze cuiva o scrisoare era pasibil de amendă în valoare de 3.000 de mărci. În trenuri se organizau razii, femeile erau despletite și controlate să nu poarte misive în păr. Tot acolo se făcea o cercetare penibilă, până la piele, pentru descoperirea păduchilor. E adevărat că doar la călătorii de clasa I și a II-a. Cei de la clasele a III-a și a IV-a puteau circula nestingheriți cu insectele pe ei!

O adevărată pandă se organiza în ceea ce privește animalele de sacrificat din curțile

oamenilor: jumătate revenea ocupantului. Zahărul, scos acum pe piață, era disponibil doar la contravaloarea lui în aur. Bărbații din teritoriul ocupat erau obligați să asigure paza nocturnă a localităților, iar cei exilați departe de casă să se prezinte zilnic la autoritățile de etapă.

La metalele confiscate încă de la începutul ocupației se adaugă în această lună vasele smălțuite.

Dar nemții sunt specialiști în montări înșelătoare. Ei invită un grup de ziariști din țări neutre; aceștia vizitează redacția foii lor, *Bukarester Tageblatt*, manufactura de tutun Belvedere, Palatul Cotroceni, Muzeul de istorie naturală condus de Gr. Antipa, salinile de la Slănic, asistă la un concert dat la Ateneu și opinia lor este făcută: românii sunt fericiți sub dominația germană. Nimic despre raționalizarea alimentelor, a combustibilului, existența lagărelor ori situația catastrofală a spitalelor. Dezafectate multe dintre ele, lipsite de strictul necesar (vată, iod, alcool), fără medici, aceste instituții, altădată mândria României, ajung acum, sub ferula germană, biete adăposturi pentru muribunzi. La fel de secătuite sunt farmaciile, dar nemții pretind situații săptămânale cu ce se mai putea vinde în materie de medicamente.

Să adăugăm că orașele – în primul rând Bucureștiul – păstrau o aparență de normalitate în ceea ce privește divertismentul. Pentru străini era greu să discearnă dacă locuitorii pot sau nu intra nestingheriți în-

GEORGETA FILITTI

Războiul continuă tot mai împovărat pentru români. Cei aflați în teritoriul ocupat de Puterile Centrale sunt expuși la privațiuni și umilințe greu de imaginat. În Moldova, lucrurile se complică o dată în plus din cauza descompunerii armatei ruse, până mai ieri aliată, iar acum transformată într-o masă primejdioasă, cuprinsă de anarhie revoluționară imprevizibilă. Cedările în fața Puterilor Centrale devin inevitabile, încât starea de spirit a românilor, indiferent unde se află, este dintre cele mai apăsătoare.

După aproape un an de ocupare parțială a teritoriului de către trupele Puterilor Centrale, românii așteaptă cu disperare să se întâmple ceva. Măsurile tot mai aberante ale administrației germane măresc starea de exasperare a locuitorilor. Știrile de pe frontul occidental parvin anevoie, distorsionate, încât imaginea rămâne confuză. Nici din Moldova veștile nu sunt liniștitoare. Și motivul principal îl constituie colapsul colaborării româno-ruse în condițiile izbucnirii, în această lună, a ceea ce avea să se numească ulterior Marea revoluție socialistă din octombrie cu

ziua de 25 octombrie (stil vechi, 7 noiembrie pe stil nou) ca moment declanșator, sărbătorit mai apoi în U.R.S.S. și țările-satelit cu un fast agresiv, trufaș, menit mai mult să înspăimânte decât să proslăvească un eveniment istoric.

Administrația germană continuă politica năucitoare de rechiziții, confiscări, arestări, ordine contradictorii, combinate cu așa-zise măsuri de relaxare, creând până la urmă o stare de încordare paroxistică a populației. Astfel, ca o aparentă

1917

Tanc britanic capturat de germani

Nicolae Condeescu

rus promite să publice tratatele secrete încheiate de țarul Nicolae al II-lea cu puterile Antantei; adresează apeluri înflăcărâte „clasei muncitoare” din țările Antantei. De unde la început bolșevicii nu păreau credibili pentru guvernele Puterilor Centrale, acum, în noiembrie, Germania și Austria sunt dispuse să dialogheze cu ei. Rhetorica și gestică de la Petrograd (Decretul asupra păcii, cel asupra pământului, constituirea Consiliului Comisarilor Poporului, ocuparea Palatului de Iarnă) se regăsesc într-o formă la fel de distructivă pe frontul româno-rus din Moldova, care în fapt nu mai funcționează. Dintre cei 80.000 de soldați ai Armatei 4 rusești, 40.000 erau propagandiști. Perorau despre desființarea salutului datorat superiorilor, absența din unitate după voia fiecăruia, dreptul de a face comentarii și de a se înscrie în fel de fel de grupări politice. Crearea de organisme administrative autonome (având jumătate ofițeri – promovați peste noapte dintre soldați – și jumătate trupeți), patru ore de „muncă militară” pe zi, refuzul de a intra în linia întâi, fraternizări cu inamicul, până la indicarea locului propriei artilerii spre a fi anihilată de acesta – toate indicau disoluția dramatică, inexorabilă, a armatei ruse. Congresul ținut la Roman al acestei trupe bolșevizate le confirmă anarhia.

Dezagregarea aliatului de până mai ieri are urmări catastrofale pentru România. E în situația de a se apăra de el și în același timp de a ține piept dușmanului. La Babadag, o conferință cu largă reprezentare din

satele dobrogene, cere alipirea integrală a provinciei la Bulgaria. Presa franceză vorbește de „tragedia României”. Într-adevăr, nu e vorba doar de amenințarea externă, ci și de dihonnia din interior care șubrezește poziția noastră. Guvernul de la Iași e silit să accepte angajarea armistițiului de la Focșani și trimite acolo pentru negocieri pe generalul Lupescu și pe coloneii Condeescu, Rășcanu și Mladin. La București, Alexandru Marghiloman militează pentru pace separată cu Puterile Centrale, încheiată de un guvern militar, schimbat apoi de altul format din civili. Tot aici, progermani notorii țineau conferințe omagiindu-l pe regele Carol I și cerând, voalat sau fățiș, îndepărtarea regelui Ferdinand I. Își fac simțită prezența și comitete socialiste, cu manifeste scoase din tipografia „Ovidiu” (de pe Calea Moșilor), în favoarea revoluției rusești în desfășurare. În fine, deosebit de corosiv apare Constantin Stere, în foaia *Lumina*; el cere explicit izgonirea guvernului condus de Ionel Brătianu și îndepărtarea regelui, ca „o datorie cetățenească” a românilor. E „un infam”, nu se poate abține un avocat bucureștean, martor al faptelor petrecute atunci.

Climatul politic de la sfârșitul anului 1917 și începutul anului următor, 1918, are pentru România valoare de memento: unele alianțe se vădesc șubrede, ba chiar se spulberă; altele, mai îndepărtate, se consumă într-o descurajantă așteptare. De aici, suita de cedări dramatice în fața pretențiilor Puterilor Centrale și ale aliaților lor. ■

Marioara Voiculescu

Generalul Dumitru Iliescu

1917

tr-un restaurant de pe Calea Victoriei. Spectacolele erau mai accesibile. Acum, la Teatrul „Modern“, închiriat companiei Marioarei Voiculescu, se joacă *Fecioara fericită*, iar în sala „Carol cel Mare“ de la „Eforie“ opereta *Haimanaua* de Richard Fall. Un documentar cu lucrările păcii de la Brest-Litovsk (încheiată între Rusia bolșevizată și Puterile Centrale) e difuzat înaintea spectacolelor.

Dacă propaganda deșănțată a ocupantului e într-un fel de înțeles, atitudinea colaboraționiștilor rămâne cu totul reprobabilă. Colonelul Alexandru Sturdza, fiul fostului prim-ministru liberal Dim. A. Sturdza, de exemplu, face să fie aruncate din avion, în Moldova, manifeste sfruntate: „În Muntenia populația a fost cu adevărat eliberată, grație unei administrații cinstitute, de apăsarea ei și a ajuns astfel la o bunăstare nebănuită înainte“. Era parcă o prelungire a alocuțiunii generalului Tulff, la deschiderea cursurilor Facultății de Medicină din București, despre „primele raze ale aurorei unui viitor mai fericit pentru această țară!“

Un factor care ar fi putut ridica moralul românilor din teritoriul ocupat – veștile din Occident – rămâne în această lună prea puțin conturat. În Italia, Centralii își consolidează pozițiile; în schimb, în Flandra, englezii câștigă teren. Ei folosesc pentru prima oară la Cambrai tancuri, armă redutabilă ce își va dovedi valențele, vai! mai ales în cea de a doua conflagrație mondială.

Și tot din Occident, la nivelul deciziei politice, veștile sunt contradictorii. În timp ce Franța, avându-l acum prim-ministru pe energicul Georges Clemenceau, susține cu tărie continuarea războiului, în Germania ideea „păcii fără anexiuni“ prinde contur. Ba și în Anglia răsună vocea, e adevărat singulară, a lordului Landsdowne, membru al Cabinetului, pledând pentru pacea generală (într-o scrisoare trimisă cotidianului *Daily Telegraph*).

Aflat probabil într-o dispoziție exaltată, generalul Iliescu acordă un interviu foii *Le petit parisien*, în care dă asigurări privind continuarea colaborării româno-ruse pe un front de la Mamornița până în Golful Persic, aprovizionat prin Siberia și Marea Neagră. „O capodoperă de nebunie“, comentează un bucureștean lucid.

Adevărata problemă cu care încep să se confrunte românii este tocmai această „colaborare“ cu armata rusă. După ce făcuseră dovada repetată a ineficienței, a dezinteresului într-un front comun, rușii se aflau în plină disoluție. Starea revoluționară, sesizabilă încă din luna martie, ajunge acum la punctul ei critic: în această lună se produce marea revoluție, ajunsă curând eveniment de referință pe plan mondial.

După îndepărtarea lui Kerenski, apoi a lui Kornilov, Lenin și Troțki își consolidează puterea prin teroare, având drept țel principal ieșirea din război. Cum? Prin oferte îmbietoare de armistițiu și apoi de pace neîntărziață, „fără anexiuni“. Noul ministru de Externe

Pârșoagă a contribuit la rezidirea din temelie a bisericii parohiale din satul Isvoru de Sus, în anul 1878. Lăcașul de cult avea hramurile Sf. Proroc Ilie Tesviteanul și Sf. Teodor Tiron, o turlă zidită din cărămidă și învelită cu tablă galvanizată, fiind sfințit în anul 1879. Cel vechi fusese ridicat de bunicii săi paterni, diaconul Ion Pârșoagă, cu soția Ioana și fiul Gheorghe, tatăl lui Constantin, în anul 1827. Biserica, grav afectată de un cutremur, a fost resfințită în anul 1879.

În anul 1881 a rezidit din temelie, împreună cu soția Anastasia și toți enoriașii, biserica filială din cătunul Șoldeni, aparținând de același sat, cu hramurile Nașterea Maicii Domnului, Sf. Teodor Tiron și Sf. Cuvioasă Paraschiva, cu o turlă din lemn și învelită cu șită. Era cea mai veche dintre cele trei de pe teritoriul comunei, fiind zidită în anul 1798 de un boier Radu, zis cel Mare. Între anii 1890 și 1893 a contribuit la zidirea bisericii filiale Crucișoara, cu hramurile Sf. Împărați Constantin și Elena și Sf. Teodor Tiron. Lăcașul cu două turle a fost construit din lemn și era învelit cu șită. Satul Crucișoara este astăzi component al comunei Cocu, din județul Argeș.

Primele două biserici au fost sfințite de Ghenadie Petrescu (1836 – 1918), episcop al eparhiei Argeșului între anii 1876 – 1893, iar cea de-a treia de succesorul său Gherasim Timuș (1849 – 1911), episcop între anii 1893 – 1911, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. Constantin Pârșoagă avea o relație de prietenie cu cei doi ierarhi. Cele trei biserici există și sunt funcționale și astăzi.

A stăruit pentru înființarea comunei Isvoru (Izvoru), la data de 12 aprilie 1884, când satele Isvoru de Sus, Isvoru de Jos, Blejani și Rățoi s-au despărțit de comuna Fata și au format

Bisericele din satul Crucișoara (sus) și cătunul Șoldeni (centru); biserica parohială din satul Isvoru (Izvoru) de Sus

comuna Isvoru, care a existat până în anul 1968.

Cele mai mari acte filantropice ale sale au fost în domeniul învățământului, fiind un mare iubitor și susținător al școlii românești. Astfel, în anul 1885 a construit din banii săi un local ce trebuia să servească drept școală. Avea o cancelarie, o sală de clasă și o cameră, unde a funcționat și Primăria comunei. Atât terenul cât și mobilierul școlii au fost donate de Constantin Pârșoagă.

În anul 1895, din cauza creșterii populației școlare, l-a demolat și a zidit un local nou din cărămidă, acoperit cu șită și care cuprindea o cancelarie cu o sală de clasă, o cameră pentru Primărie și una pentru Percepție.

Din cauza condițiilor improprietăți pentru desfășurarea lecțiilor – gălăgia cetățenilor care veneau zilnic la Primărie și Percepție – a luat decizia la data de 3/16 mai 1904 de a construi un nou local de școală pe un teren situat în centrul comunei donat de Constantin Pârșoagă și o parte de nepotul său, Marin St. Popescu, căruia i-a asigurat mobilierul

necesar și clădirile auxiliare.

Noul local era spațios și a fost zidit din cărămidă pe temelie de beton, învelit cu tablă de fier galvanizat și având un antreu, o cancelarie și două săli de clasă încăpătoare, dispuse lateral. Clădirea a existat până în anul 1929, când pe locul ei s-a construit cea actuală. Aici a funcționat școala primară cu două posturi de învățători, apoi, începând cu anul 1948, după reforma învățământului până la începutul anilor '60, Școala elementară de 7 ani, clasele I-IV primare și clasele V-VII gimnaziale. A redevenit primară cu două și cu un singur post, în regim de predare simultană la două clase și patru clase, apoi cu unul, până în anul 2010 când, din cauza scăderii numărului

**Istorie
locală**

UN FILANTROP ARGEȘEAN CONSTANTIN GH. PÂRȘOAGĂ

Prof. FLORIN-GABRIEL RĂȚOI

Constantin și Anastasia Pârșoagă

Au existat de-a lungul istoriei românilor oameni bogați care pe parcursul vieții au realizat multe acțiuni filantropice ce au rezistat timpului și cărora contemporanii și urmașii, generație după generație, le-au fost recunoscători. Așa a fost și Constantin Gh. Pârșoagă (1844 – 1911), un mare proprietar din satul Isvoru de Sus, aparținând fostei comune Isvoru, plasa Spineni, județul Olt, sat intrat din anul 1968 în componența comunei Vedea, județul Argeș.

Constantin Pârșoagă s-a născut în familia lui Gheorghe Deaconu și a Stanei. El a mai avut un frate, pe Nicolae. A avut norocul de a face parte dintr-o familie înstărită, proprietară de mult teren arabil și forestier, atât pe teritoriul comunei, cât și în afara acesteia. În anul 1868 s-a căsătorit cu Anastasia, originară din comuna Poiana Lacului, plasa Moșoaia, județul Argeș. Cei doi au avut șase fete: Maria, Floarea, Elena, Ioana, Stana și Aurelia, pe care le-au căsătorit

cu persoane din înalta societate a orașului Pitești sau a Bucureștiului. Fetelor le-au cumpărat terenuri și le-au construit case frumoase și impunătoare, existente și astăzi.

Mecena pentru biserica și școală

Împreună cu soția Anastasia, cu fratele Nicolae și cu soția acestuia, Elena, Constantin

cei șapte copii ai Floarei, au trecut în mod abuziv în proprietatea statului comunist în anul 1949. Mai multe instituții și-au desfășurat activitatea acolo. Între anii 1949 - 1950 în casă a funcționat o grădiniță de copii, între anii 1951 - 1969, Oficiul Regional de Achiziție și Contractare a Animalelor (O. R. A. C. A.), centrul Vede-Gura

Boului din subordinea Întreprinderii Regionale de Industrializare a Cărnii (I.R.I.C.); între anii 1970-1978, formația de lucru împletituri de răchită Izvoru care confecționa coșuri pentru transportul câinilor și pisicilor destinate exportului, aparținând Cooperativei Agricole de Producție (C.A.P.) Izvoru, industrie locală; între anii 1979 - 1982, Întreprinderea Forestieră de Exploatare și Transport (I.F.E.T.); între anii 1983 - 2000, Inspectoratul Silvic județean Argeș-Ocolul Silvic Pitești, apoi S.C. Romsilva S.A., Direcția Silvică Pitești.

Moștenirea

Cinci dintre fiicele sale, bucurându-se în timpul vieții de o mare bunăstare financiară, deoarece erau căsătorite cu persoane din înalta societate a timpului, au continuat opera filantropică a tatălui. Maria (Mița), căsătorită cu Ghica Vasiliu, mare proprietar urban din orașul Pitești, neavând copii, a donat o clădire situată pe strada Smeurei din orașul Pitești, în care a funcționat multă vreme un spital.

Floarea (Florica), căsătorită cu Dimitrie Ștefănescu, comerciant din comuna Ștefănești, județul Argeș, a donat din partajul ce i se cuvenea după succesiunea tatălui ei, care le dăduse cu titlul de dare în folosință comunității cu mult timp înainte de deces, un teren de 504 m², care cuprindea o casă cu patru camere, învelită cu șifă și construită din zid de cărămidă pentru a servi ca local de Primărie și Percepție, valorând suma de 3.000 lei, și o casă cu șase camere, cu pivniță, construită din lemn și paianță, învelită cu fier plumbuit, în valoare de 4.000 lei. Prima cameră de la stradă ca birou al Băncii populare „Unirea”, iar celelalte au fost ocupate de postul

Aurelia (1) și general dr. Nicolae Constantinescu (2); Floarea (3) și Atanasie D. Ștefănescu (4) cu prietenii lor în fața Școlii Primare Izvoru de Sus, 2 Mai 1932

de jandarmi și alte instituții ale comunei. Prima casă a servit ca sediu al Primăriei până la desființarea comunei în anul 1968, apoi și al altor instituții ale statului, fiind demolată integral în anul 2013, iar cea de-a doua există și astăzi.

Elena (Lina) a avut două mariaje: cu Gheorghe Nițulescu, mare proprietar urban, și cu avocatul Ion Rădulescu,

fratele Ștefanei, Fanny, soția scriitorului Liviu Rebreanu (*Magazin istoric*, nr. 6/2017), prefect în timpul guvernărilor național-țărănești.

Stana (Sița) a fost căsătorită cu Ștefan Martinescu, avocat din Pitești, care a ocupat funcțiile de ajutor de primar, viceprimar, între anii 1906 - 1910, deputat al Partidului Poporului, reprezentând județul Argeș în Parlamentul României Mari, în legislatura martie 1920 - decembrie 1921, și primar al comunei urbane Pitești, între 30 aprilie 1926 și 28 iulie 1927. Și el a sprijinit comuna Izvoru din funcțiile deținute.

Aurelia (Aurica), fiica cea mică, a fost căsătorită cu Nicolae Constantinescu, general, doctor stomatolog și șeful serviciului sanitar pe țară în anii '30. Cei doi au renovat școala primară a comunei Izvoru. În anul 1928, din cauza terenului humos pe care era amplasată, care se crăpa adânc pe timp de secetă, vara, zidurile se fisuraseră și erau gata să se dărâme. Pentru a preîntâmpina acest lucru, în anul următor, Aurelia și Nicolae, au intervenit la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, unde au găsit sprijin la Petre Ghițescu, director general al Învățământului Primar Normal, din cadrul ministerului, între anii 1914 - 1938. Prin intermediul lui s-au alocat fondurile necesare pentru rezidirea școlii pe o temelie de beton armat, fiind inaugurată la stadiul de roșu la 8 iunie 1931, urmând ca finisarea exterioară să se execute ulterior. La lucrările de renovare a contribuit în calitate de primar al comunei și Atanasie D. Ștefănescu, un susținător al consătenilor săi la fel ca bunicul matern. Localul a fost modificat în perioada regimului comunist, știrbindu-i-se din înfățișarea grandioasă interbelică. ■

Școala primară din satul Izvoru de Sus în anul 1938

ului de elevi, s-a desființat. A continuat să funcționeze cu efective la limita legii o grupă combinată de preșcolari până în anul 2016, când, după 112 ani, și-a închis porțile.

Promotor al ridicării satului românesc

În urma acestor acte filantropice, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice i-a adus public mulțumiri lui Constantin Pârșoagă, ca fondator, fiind decorat cu medalia „Răspłata muncii pentru învățământ”, clasa I, iar prin Înaltul Decret Regal nr. 752, (publicat în *Monitorul Oficial* cu nr. 259 din vineri 18 februarie/3 martie 1905, pag. 9.712), s-a aprobat ca școala să poarte numele său, până în anul 1948, când regimul comunist a interzis ca școala să mai poarte numele ctitorului.

După moartea sa, la 5/18 iulie 1911, s-a găsit la banca populară a comunei un libret de economii pe numele școlii, cu suma de 1.956 lei, dintre care 1.000 lei donați de el. Din suma respectivă o comisie formată din preotul parohiei, învățătorul școlii și două persoane oneste, alese de 50 de locuitori ai satului, a decis ca pe o perioadă de trei ani să fie susținuți pentru a urma școala elevi care proveneau din familiile sărace și să fie reparată școala atunci când

comuna nu ar fi avut fondurile necesare.

În domeniul financiar Pârșoagă a răspuns inițiativei lui Spiru Haret, pe care îl considera cel mai bun ministru al Învățământului pe care l-a avut țara noastră, ca fiecare comună rurală să aibă o bancă populară. Pentru a ajuta o astfel de întreprindere a contribuit alături de preoți și alți locuitori ai comunei la înființarea Societății Cooperative de Credit și Economie Sătească „Unirea”, bancă populară pentru înțrăjutorarea financiară a locuitorilor comunei, cu un număr de 44 de membri, având subscris un capital în sumă de 8.000 de lei. La consti-

tituire a fost subscrisă suma de 800 de lei și Constantin Pârșoagă i-a donat localul de funcționare. A fost primul ei președinte, iar fratele său Nicolae vicepreședinte. Banca a funcționat până la instalarea regimului comunist, când a fost desființată.

De asemenea, a amenajat izvorul de apă potabilă prin captarea izvorului subteran din satul Smeura al comunei Moșoaia, județul Argeș, care există și astăzi. Pentru toate faptele sale filantropice a fost decorat cu Ordinul „Coroana României” în grad de ofițer. Toți locuitorii comunei i-au purtat un mare respect și o recunoștință deosebită, din generație în generație.

Conform voinței lui, a fost înmormântat în cimitirul din spatele bisericii parohiale a satului natal, având și astăzi la căpătâi o frumoasă, impunătoare și durabilă cruce din piatră, un adevărat monument funerar, menit să străbată timpul și să aducă aminte generațiilor viitoare despre existența acestui om.

Casa, de o frumoasă și de o arhitectură aparte, neoclasică franceză, cu patru camere și alte patru la mansardă, unde a locuit, construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, există și astăzi. Clădirea, împreună cu întreaga proprietate a moștenitorului său, nepotul Atanasie D. Ștefănescu, cel de-al doilea dintre

Izvorul de apă potabilă din satul Smeura

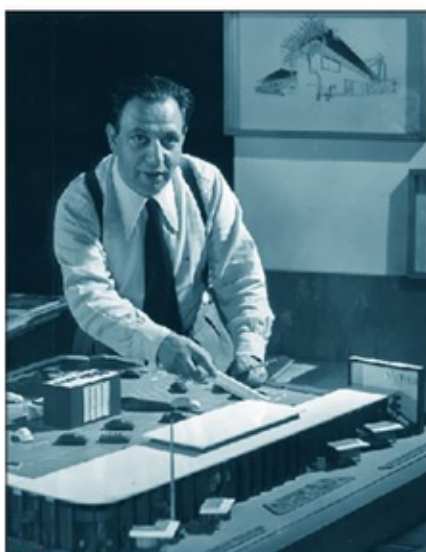

Și nu ca o reacție a unor cine știe ce complicate și vizionare planuri, ci, grație unui simplu joc al întâmplării... Dar care, a depășit cu mult și cele mai optimiste așteptări, căci pentru marea majoritate a consumatorilor de astăzi, mall-ul a devenit, cu adevărat, centrul universului.

Dacă în opinia unor istorici nord-americani fenomenul ar avea rădăcini mult mai adânci, pomenindu-se exemple din 1907 (când un grup de magazine învecinate din Baltimore și-au unit forțele și au fondat un spațiu comercial); 1922 (The Country Club Plaza, din Kansas City) sau 1931 (The Highland Park Shopping Village din Dallas, considerat primul grup de magazine cu propria parcare), marea majoritate este de acord cu o dată de naștere oficială: 1956, când s-au deschis porțile primului mall din Edina, Minnesota, un oraș de 15.000 de locuitori, aflat într-o spectaculoasă dezvoltare. El a fost gândit pentru a proteja afacerile micilor comercianți, oferindu-le adăpost împotriva vremii rele, a oricăror necazuri sau furturi.

Cursă de șoareci sau... „Primăvara eternă“

Dar cine i-a fost părinte?! Victor Gruen (1903 – 1980) sosea în S.U.A. în 1938, la scurt timp după anexarea Austriei natale, având în spate o bogată carieră de arhitect, sub oblăduirea unuia dintre cele mai cunoscute nume din branșă, Peter Behrens (1868 – 1940). Perspectiva modernă, aerisită, a conferit planurilor sale în noua patrie un caracter de-a dreptul revoluționar. Dar, se pare că secretul

Victor Gruen,...

succesului ar fi rezidat însă în folosirea ingenioasă a arcadelor, dar și a spațiilor, care aproape că te obligau să le pășești pragul. După cum a sesizat, nu fără malițiozitate, un contemporan, magazinele sale erau precum niște sofisticate curse de șoareci...

Însărcinat cu ridicarea complexului Southdale în 1956, Gruen s-a mai confruntat cu o problemă: păstrarea climatului propice cumpărăturilor. Mai ales că în ținutul Minnesota, temperaturile nu erau mereu unele agreabile, mai ales în sezonul rece. Austriacul s-a

bazat pe un acoperiș solid și un sistem de aer condiționat, care să păstreze constant 24°C. În conferința de presă de la inaugurare, spațiul a fost denumit chiar „Primăvara eternă“! „Căci, unde ai mai fi putut, pe frigul apăsător din ianuarie [în acea lună înregistrându-se, în medie, -8°C], să porți pantaloni trei sferturi și tricouri cu mânecă scurtă“ (scria un jurnalist din Minneapolis, James Lileks).

Dar numele lui Gruen a fost primul în istorie și la alte capitole. A gândit un acces bazat pe pasaje înclinate, care să lege primul nivel de parter. Balcoanele, în aceeași idee, au fost desenate destul de jos, pentru a oferi vizibilitate între comercianți. Locurile din parcare au primit nume de animale, pentru ca tuturor să le fie mai ușor să le găsească.

Și, astfel, cel puțin la prima vedere, Southdale s-a dovedit pentru Victor Gruen pânza perfectă pe care să își pună în practică

viziunea unui oraș într-altul, aducând aerul urban al Vienei natale într-o lume pe repede înaintă. Cumpărătorul era îmbiat să savureze liniștit o cafea, la fel cum o făcea, de pildă, în Piața San Marco. Dar, odată cu trecerea

... complexul Southdale...

Așa vă place istoria?

SFÂRȘITUL UNEI AVENTURI: MALL-UL

THEO STĂNESCU-STANCIU

Cu câțiva ani în urmă (Magazin istoric nr. 5/2013), încercam să prezentăm povestea uneia dintre invențiile care ne-au marcat și nouă, românilor, viața, după decembrie 1989 – supermarketul. O aventură nord-americană cu un succes colosal și dincolo de Ocean. O altă invenție americană, mall-ul, a cunoscut, în anii din urmă, o mare dezvoltare. Dar, pe când în alte colțuri ale lumii suprafețele comerciale se multiplică, în patria natală, mall-urile devin relicve ale trecutului.

Datele analiștilor prevăd o realitate sumbră: în 2022, unul din patru mall-uri de pe teritoriul S.U.A. va dispărea. Mai mult, numai în acest an, mai bine de 8.600 de magazine se vor închide, multe dintre ele nemaiputând face față noilor schimbări. Și situația nu este deloc una nouă! După cum o demonstrează cifrele oferite de angajatorii din domeniu din America de Nord, începând cu anul 2002, s-au pierdut aproximativ 450.000 de locuri de muncă, un declin de 25%, cu repercusiuni uriașe.

Pentru mai bine de șase decenii, America s-a confundat cu mall-ul, devenindu-i „stradă principală” și înscriindu-se, de departe, printre cele 50 de invenții care au revoluționat viața consumatorilor, alături de antibiotice, pilula contraceptivă, tranzistoare sau computere.

Cumpărăturile la mall s-au transformat într-o metodă de evadare, în special pentru

membrii clasei de mijloc. Acolo au învățat primii pași, au câștigat primii bani sau, chiar, și-au găsit perechea. A fost locul cel mai prezent în fotografiile de familie. A fost, ceea ce pentru grecii antici, a reprezentat *agora*, o piață publică, în care se concentra, în fond, întreaga viață. A fost ceea ce pentru Europa medievală au reprezentat-o catedralele.

show-uri TV (precum destul de longevivul *Shop 'Till You Drop*, Cumpără totul până cazi lat, televizat între 1991 și 2005). Cântăreții în vogă i-au descoperit și ei enormul potențial. Tiffany Darwish a ocupat, grație turneului prin mall-uri ale Americii din 1987, prima poziție în topuri; Britney Spears repetând strategia câțiva ani mai târziu.

În câțiva ani, din ceea ce se dorea inițial un templu exclusiv al consumului, în care atât proprietar, cât și cumpărător să se simtă protejați, mall-ul s-a transformat și într-un generator de probleme sociale. O peliculă horror din 1978, *Dawn of the Dead*, introduce mall-ul ca loc de refugiu împotriva zombie-lor ce invadaseră America. Dar pentru a-l atinge, personajele principale au fost nevoite să se lupte cu monștrii care, se pare, după cum o declară unul dintre eroi, s-au simțit instinctiv atrași de acel spațiu. La fel ca și mulți dintre oameni, după cum sesiza Fran, eroina principală: „Mi-e tare teamă! Sunteți cu toții hipnotizați. Vă complaceți în a-i lăuda strălucirea și nu vedeți niciunul că, în fond, este o închiisoare“.

Ultimul deceniu al secolului trecut nu a mai reprezentat însă numai lapte și miere pentru dezvoltatorii de mall-uri pe teritoriul Americii. Ritmul atât de alert, uneori depășind cu mult creșterea populației din zonele vizate, a generat lupte aprige pentru orice spațiu: un adevărat canibalism!

O altă problemă a devenit modificarea structurii etnice a suburbiilor. În 1956, când Southdale își deschidea porțile, populația din zonă era aproape exclusiv formată din albi din clasa de mijloc. Câteva decenii mai târziu, suburbia a devenit spațiul predilect pentru amestecul rasial.

E adevărat însă că nu toate mall-urile au intrat în regres din cauza acestei transformări etnice. Unele au reușit să se adapteze, adresându-se tocmai grupurilor în continuă creștere. De pildă, hispa-

Tiffany Darwish cântând la mall

nicii, care au reprezentat o adevărată mină de aur. Transformând mall-ul tradițional într-un orașel tipic mexican, mari lanțuri comerciale au înregistrat imediat succes. În alte cazuri, s-a mizat pe cartea tradiției locale, ca în cazul La Gran Plaza, din Fort Worth, Texas, unde se aud cân-

tece de mariachi, reggaeton sau se pot urmări chiar și scene de rodeo.

Reinventarea sau... exportul

Dar nu a fost nici pe departe o cale de urmat pentru toate mall-urile de pe teritoriul Statelor Unite. Rămânând cu o clientelă din ce în ce mai redusă, multe au luptat să supraviețuiască. În 2002, când centrul comercial The Grove din Los Angeles s-a deschis, a încercat să reinventeze ideea de mall. Un model Gruen, dar mult mai real, mai natural. La fel ca și în urmă cu aproape jumătate de secol la Southdale, vizitatorul putea admira fântâni și flori, dar ele nu mai erau artificiale, aspectul general nu mai încerca să copieze centrul unui oraș anume, ci să te proiecteze într-un spațiu de vis.

„Nu este vorba de un mall“ – a decretat, încă de la început, creatorul său, Rick Caruso (născut în 1959), multimilionar și filantrop american –, ci „de un centru care să lanseze un stil de viață“. Un centru care să sfideze înălțimile cerului, dar și să genereze atmosfera de sărbătoare eternă, grație căreia oamenii sunt mai optimiști și își desfac mai ușor baierile

Rick Caruso

... și imagine din interiorul acestuia

timpului, Gruen s-a simțit trădat. Într-un discurs ținut la Londra, în 1978, s-a ridicat împotriva monstrului căruia îi dăduse viață! Ar fi vrut să creeze nu o „uriasă mașinărie de shopping“, ci un centru, în care fiecare să se simtă la adăpost de așa-numita „teroare a automobilului, a mașinăriei“, unde americanii să se strângă laolaltă, să pună țara la cale și, pur și simplu, să se bucure de viață, așa cum își amintea Gruen că se petrecea în Viena de dinainte de război. Când unul dintre cei mai cunoscuți biografi, Jeffrey Hardwick, i-a dat porecla de *Mall Maker* (Creatorul mall-ului), austriacul cu înclinații socialiste a replicat tăios: „Mă simt mai mult ca un creator de orașe“.

Din 1956, fenomenul s-a extins cu mare repeziciune. În 1960, se înregistrau aproximativ 4.500 de mall-uri, ce însumau circa 14% din vânzările totale. Un deceniu și jumătate mai târziu, erau 16.400 de asemenea spații comerciale, care totalizau 33% din vânzări. În 1987, 30.000 de mall-uri își revendicau peste 50% din tranzacțiile din domeniu, implicând 8% din piața forței de muncă și 13% din produsul național brut.

În scurt timp, s-a ajuns ca unele dintre cele mai mari mall-uri să depășească dimensiunile standard chiar și ale unei comunități, incluzând hoteluri, restaurante, magazine sau birouri. West Edmonton Mall, din Summerlea, o localitate din regiunea Alberta, Canada, inaugurat la 15 septembrie 1981, a devenit unul dintre cele mai mari din lume, cu cei 490.000 mp, cuprinzând, printre altele, 800 de magazine, un patinoar cu gheață, 24 de săli de

cinema, 20.000 de locuri de parcare și peste 24.000 de angajați.

Valspeak

Deceniul nouă al secolului trecut a impus mall-ul ca un important bun al culturii nord-americane. Artiști și antropologi au insistat asupra importanței noului spațiu... sacru. Acolo se lansau cariere, acolo se compuneau cântece de succes, acolo se trăia.

Pentru fiica nonconformistului muzician și regizor Frank Zappa (1940 – 1993), Moon Unit (născută în 1967), acolo se născuse o nouă limbă, ironizată în versurile uneia dintre cele mai cunoscute compoziții ale tatălui, *Valley Girl* (1982). Se pare că, într-o noapte, artistul și-ar fi trezit din somn fiica și ar fi dus-o la studio, pentru a povesti o conversație pe care o purtase cu prietenele în seara anterioară. Astfel ar fi apărut cele mai importante versuri ce vor defini ceea ce, de atunci, a intrat în lingvistică drept *Valspeak*, argoul adolescen-

Jocul Mall madness

telor răsfățate din San Fernando Valley din California. Ele îl foloseau pe like (gen!) pe post de onomatopee sau își exprimau disprețul prin *gag me with a spoon*, expresie plecată de la bulimia nervoasă, unde, pentru a vomita, bolnavii se foloseau de degete sau de un instrument cu coadă lungă (în cazul de față, o lingură!).

Rând pe rând, mall-ul a devenit personajul central – atât pentru nou-apărutele jocuri pentru console, apoi electronice (primul fiind *Mall madness*, Nebunie la mall, creat în 1988, cu varianta electronică din 1989), cât și pentru

Telex Telex Telex Telex Telex Telex

EFFECTUL SALMONELLEI

La un secol după ce conchistadorii spanioli au descins în Mexic, în 1519, populația aztecă se redusese de la 25 milioane de oameni la doar un milion. Nici până astăzi nu există o explicație sigură despre cauzele unei decimări de o asemenea amploare. Aztecii aminteau de „cocoliztli“, epidemii, între 1545 1550 (când se pare că au dispărut în jur de 80% dintre azteci) și după 1576.

O echipă de la Institutul „Max Planck“ de Studii privind Istoria Umană, din Germania, condusă de geneticianul Johannes Krause anunță www.history.com a studiat cadavrele dintr-un cimitir din zona Oaxacan. S-au extras probe de ADN din dinții a 29 de persoane, dintre care 24 au fost victimele epidemiei din 1545 – 1550. Au reușit să reconstruiască două genomuri de Paratyphi C de Salmonella enterica, una dintre cele două specii de Salmonella. Anterior, fuseseră invocate drept cauze ale decimării populației aztece tifosul, variola, pojarul sau febra hemoragică, dar nu au putut fi identificate urme ADN care să confirme aceste teorii.

Deja, rezultatele sunt contestate de cercetători care nu au participat la acest proiect. Ei consideră că Salmonella nu ar fi putut cauza atâtea decese și că metodele folosite nu permiteau și identificarea unor urme de virusi.

Pe de altă parte, un studiu efectuat de microbiologul Mark Achtman, de la Universitatea Warwick, Marea Britanie, a pus în evidență cea mai timpurie dovadă genetică a Paratyphi C în mormântul unei tinere îngropată într-un cimitir din Trondheim, pe la 1200. Știm astfel sigur că europenii au putut aduce cu ei bacteria în America.

Scenă de luptă dintre conchistadori și azteci

EFESUL VA AVEA DIN NOU PORT

Unul dintre cele 12 orașe-stat antice care au format Liga Ionică în perioada greacă clasică, Efesul a fost fondat în secolul X î.H. de coloniști eleni, veniți din Attica (Grecia de astăzi) și Ionia (Asia Mică) pe locul fostei capitale a regatului Arzawan, distrus de hitiți. După cucerirea romană, 129 î.H., datorită poziției geografice, pe malul Mării Egee, orașul a cunoscut adevărată perioadă de înflorire, așa cum nu o mai cunoscuse până atunci.

Orașul antic a fost distrus de goți în anul 263. După acest eveniment nefericit, a fost reconstruit, dar importanța lui a scăzut treptat, deoarece portul său comercial a fost închis de aluviunile aduse de râul Küçükenderes (Kaystros). În anul 614 orașul a fost parțial distrus de un cutremur ce a afectat regiunea. Când turcii selgiucizi au cucerit Efesul, 1090, avea dimensiunea unui mic sat. Efesul se află acum foarte aproape de localitatea Selçuk, în provincia Izmir, Turcia de astăzi.

Fațada bibliotecii din Efes

Aluviunile aduse de Kaystros de-a lungul secolelor au închis canalul de navigație care lega orașul de portul său, iar zona din jurul Efesului s-a transformat într-o mlaștină. Autoritățile turce au demarat un program ambițios care vizează dragarea și lărgirea canalului antic, lung de 6.130 m, conform cotidianului *Hürriyet*. Scopul final al acestui proiect este ca Efesul să aibă din nou port la Marea Egee, completând astfel monumentele istorice care fac din acest oraș unul dintre cele mai vizitate obiective turistice din Turcia.

Imagine din interiorul New South China Mall...

pungilor. Căci, a sesizat Caruso, „cel mai mult cheltuim în vacanță”. Iar faptul că la toate fântânile apa urmează o coregrafie pe muzica lui Frank Sinatra și Sammy Davis junior ar trebui să contribuie din plin...

Numai că, din păcate, foarte puțini dintre tineri mai rezonază la vocile calde ale trecutului. Și, mai mult, pentru adolescentul american aproape că nu mai există motivația de a se deplasa la mall. Viața lui se desfășoară prea puțin în lumea reală, identificându-se și aparținând aproape în totalitate internetului. Totul este mult mai facil de atins și doar la un click distanță: cumpărături, socializare, distracție...

În S.U.A. mall-ul și-a pierdut identitatea. El a devenit o relictă, o piesă de muzeu. O amintire, dragă, e adevărat, pentru cei de vârstă a doua și a treia – dar doar o simplă amintire. Dacă Proust își trezea simțurile cu aroma de madlenă, pentru americanul de peste 35 de ani copilăria înseamnă lumini strălucitoare, fântâni care se înalță spre ceruri, vitrine abundente, aglomerație și mirosuri îmbietoare. Înseamnă mall!

Văzând câte centre comerciale își închid porțile, câte sunt demolate și câte își schimbă

complet destinația, durerea pe care o resimt cei mai romantici devine uneori palpabilă: „Copilul meu nu va mai folosi niciodată expresii de genul *Hai s-o ștergem la mall!*”. Sau, după cum au declarat unii adolescenți intervievați: „Mall-ul e o chestie de pe vremea părinților. Nici pe departe nu mă reprezintă!”.

Ce devine vetust și depășit peste Ocean câștigă teren în alte colțuri de pe Glob. Primele două cele mai mari mall-uri din lume, conform unor statistici de dată recentă, sunt în China, New South China Mall (660.000 mp) și,

respectiv, Golden Resources Mall (557.000 mp). Urmează, pe lista celor mai importante zece: Filipine, Iran, Malaysia, Thailanda și Turcia. Asiaticii păstrează mare distanță de statele europene, care s-au dovedit, mai ales în ultima perioadă, mult mai cumpătate. Printre cele mai mari mall-uri de pe continent se

numără: Westfield din Londra, cu o suprafață închirială de aproximativ 175.000 mp; Belle Epine, din Thiais, Franța (circa 141.000 mp), și Ruhr Park, din Germania (126.000 mp). Cu 80.000 mp pentru cel mai mare mall, România stă destul de bine, oricum în fața vecinelor Ungaria și Bulgaria.

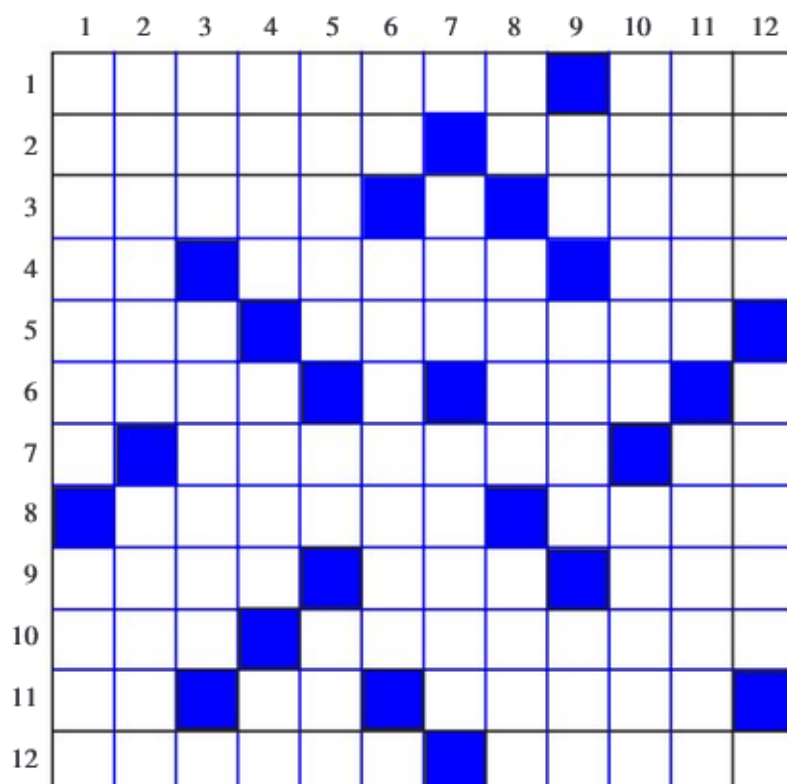
Iar trendul rămâne unul pozitiv, conform datelor oferite de una dintre cele mai cunoscute reviste din domeniul economic, proprietarii celor 63 de mall-uri funcționale în 2016 au reușit să încaseze peste 488 milioane euro, cu 11,6% mai mult decât anul anterior.

Ceea ce pentru unii pare din ce în ce mai mult un sfârșit, pentru alții... Dar, atenție!, un zvon recent produce fiori pentru mulți dintre retailerii din Europa: un gigant de comerț online ar fi interesat de achiziționarea unui cunoscut lanț de *hipermarché*-uri francez! ■

... și Ruhr Park

DIN ISTORIE

ORIZONTAL: 1) Personaj de teatru sau de cinema care interpretează un rol secundar și, de regulă, mut – Titlu purtat în Evul Mediu, în Țara Românească, de dregătorul delegat de domn la guvernarea Olteniei, fiind primul demnitar în ierarhia dregătorilor. 2) Nume dat în Asia Mică turcilor aflați sub conducerea lui Othman I (sing.) – Popor de origine indo-europeană care a migrat din zona cuprinsă între râul Nipru, Munții Carpați din Ucraina, râul Oder și Marea Baltică și a ocupat, în mileniul I, teritorii întinse din estul și centrul Europei (pl.). 3) Cum erau menționați de persani cei cunoscuți deja de cronicarii chinezi sub numele de „Da-da” sau „Ta-ta” (sing.) – Cavalerul ..., tânăr zeu al tracilor balcanici și danubieni, reprezentat călare pe cal, adesea în împrejurări cinegetice, identificat de către grecii antici cu zeul Heron. 4) Cum mai este

cunoscută echipa de fotbal Olympique Lyonnais – Regele lebedă sau regele ..., așa cum i s-a mai spus lui Ludovic al II-lea al Bavariei – Interjecție cu care atragi atenția cuiva că i te adresezi (pop.) 5) Fiica lui Laban și soția lui Iacob (biblic) – Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluția din 1867. 6) Mamifer rumegător din Tibet, folosit de om din cele mai vechi timpuri în agricultură sau pentru transportul mărfurilor, dar și pentru lână, carne și lapte (pl.) – Titlul dat monarhilor din Serbia, Bulgaria și Rusia în Evul Mediu și epoca modernă. 7) General cartaginez ajuns la porțile Romei – Constantin Udriște. 8) Copilul pierdut al reginei Maria – Perechea Evei. 9) Bucată de pământ – Afecțiune care se caracterizează prin dureri la nivelul brațului sau mâinii – Iran după 1979 (abr.). 10) Spus cu regret în suflă! – Sabie, de lungime mijlocie, cu lama curbă și lată, cu două tăișuri folosită de trupele otomane (pl.). 11) Divinitate egipteană personificând Soarele ca izvor de forță vitală – Intrarea în Podari – Zeița înțelepciunii la greci. 12) Diminutiv de la oi (pop.) – Soția regelui Latinus. Neputând să împiedice căsătoria lui Aeneas cu fiica ei Lavinia, pe care i-o făgăduise lui Turnus, regele rutulilor, se spune că, aflând de moartea acestuia în luptă, s-ar fi spânzurat

VERTICAL: 1) Scaunul domnesc de acasă – Împăratul care a incendiat Roma. 2) Leagănul Renașterii – Domnul Țării Românești care l-a învins pe Andrei Bathory la Șelimbăr, în 1599. 3) Din neamul lui Fritigern – Participant în războiul troian de partea grecilor. 4) Caracteristic omului de-a lungul istoriei – Localitate în Transilvania unde se află conacul Teleki, conacul Beldi și conacul Kemény – Numărul lui Pitagora! 5) Fiu nelegitim al domnitorului Ștefan cel Mare (1457 – 1504), ajuns de două ori pe tronul Moldovei, Petru... – Sfârșit la tanc – Nimic. 6) Alexandru Nicolschi – Flamură, steag în forma unui pătrat sau dreptunghi înalt, care se purta de cavaleri la lance în Evul Mediu. 7) Sultanat în Anatolia al turcilor selgiucizi (1077 – 1308) format din teritoriile cucerite din Imperiul Bizantin – General austriac, de origine italo-albaneză, guvernatorul Transilvaniei, cel care l-a învins pe Mihai Viteazul în bătălia de la Mirăslau (1600). 8) Tudor Șoimaru – Plutește! (arhaism) – Vârf de iatagan. 9) Locotenent – Șanț mic, rigolă – Marmeladă cu o consistență mai slabă în care fructele rămân aproape întregi la români. 10) Nume dat, în Antichitate, de greci și de romani celor care aparțineau altor popoare (sing.) – Zeița vânătorii din mitologia romană, corespondenta romană a zeiței Artemis din mitologia greacă. 11) Alături de longobarzi îi înving pe gepizi în anul 567 și se stabilesc în Câmpia Panonică – Produs preparat de Crăciun, cu o istorie îndelungată (sing.). 12) A fost prădată de sarazini în anii 859 și 880 d.H. (în franceză) – Cadavru îmbălsămat la vechii egipteni

Dicționar: NILA, NUTA

Laurian BUTURE

CAZUL COMAN

Continuăm cu prezentarea scrisorii lui Radu Cuțarida, fost diplomat român aflat la Buenos Aires, în care descrie „cazul Coman“, document păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Coman fusese șofer al Legației României din capitala Argentinei și ceruse azil politic. Continuăm publicarea acestui document, mulțumind doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

Ana Pauker, Luca și Teohari Georgescu au apărut interesele românilor și în special ale agricultorilor.

G. Tătărăscu este în proces cu cei cari îi ocupă încă casa, precum și alți eliberați politici, chestiunea locuințelor fiind extrem de grea.

Regele. Este apreciat ca fiind tânăr, chipeș și fără ca să i se poată aduce nicio vină. „Dacă ne trebuie un președinte, atunci să fie el“, spune lumea.

Coman a găsit în valiza soției sale fotografia regelui și când a întrebat-o ce este asta, ea i-a răspuns: asta nu te privește!

Comerțul. Totul este luat pur și simplu de ruși.

Petrolul în producție mare iese din țară, unde nu se mai găsește decât cu mare greutate gazul necesar pentru iluminat.

E o foarte mare lipsă de lemne de foc, iar exportul de cherestea se face pe o scară enormă.

Făina se obține cu greu, numai 250 grame lunar, totul fiind dus în Rusia.

În Gara de Nord este o mare murdărie, cu miros de brânză din cauza celor cari vin să o vândă în capitală.

Când a venit „criminalul de Vișoianu“, Legațiunea a fost armată de teama unui atac.

Vocea Americii se ascultă, dar este turburată mereu.

Marea ură este pentru comuniștii români: Gheorghiu-Dej vinde țara; când i se cere un vagon de ouă, el trimite patru în Rusia.

Față de ruși e chiar indiferență.

Rebeliunea este imposibilă din cauza măsurilor drastice și a stării de apatie provocată de lipsuri și desperare și natural din cauza forței armatei rusești de ocupație.

Medicamentele lipsesc complet, operându-se fără anestezie.

Studentimea este anti-guvernamentală, deși compusă din fii de țărani și muncitori.

Cultura este extrem de redusă.

Lumea foarte prost îmbrăcată, chiar în zdrențe, văzându-se des degetele picioarelor ieșind din ghetete rupte.

Continuă ridicările noaptea și executările sumare.

Pătrășcanu a fost imediat executat după discursul de la Cluj [informație inexactă; *Magazin istoric*, nr. 7 – 12/1991, 1 – 3/1992), în care a spus că România trebuie să fie a românilor, judecata lui fiind făcută după șase ani.

Nevasta șoferului Tețu, împușcat la Berna, a fost primită cu mari onoruri la București, decorată ca eroină a poporului și în urmărește. După ce a ieșit din temniță muritoare de foame, a mers să vadă pe soția lui Coman, să-i ceară de pomană. În clipa în care a fost bătută de Moisesescu, soția lui Coman s-a gândit la această nenorocită și de groază a vrut să se omoare, rămânând agățată de fereastră.

În munți există rezistență. Întrebat dacă sunt legionari, Coman a surâs, răspunzând: nici vorbă de legionari, majoritatea sunt țărâniști, liberali, socialiștii lui Titel Petrescu și foști militari. Fac razii ca haiducii.

Sabotări nu prea cunoaște. Anul trecut au fost însă trei mari incendii la un mare magazin de haine și la două de alimente.

Petru Groza este complet lichidat.

Sadoveanu în schimb are o situație excelentă, a doua în importanță, și cea mai frumoasă casă din Parcul Filipescu.

Ana Pauker este închisă.

O destalinizare nu prea a avut loc.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) • I. Hoiescu November 1943. A wedding in time of war: the nephew of former Prime Minister Gheorghe Tătărescu is getting married • **I. Scumpieru** The establishment of diplomatic relations between Romania and Japan • **C. Păiușan** A book about the unknown photographs of Dobrugea made by Virgil Nicolau • **Al. Pițigoi** 1916 – 1918. The Romanian-British relations behind the curtain: the Bucharest demands and the British supplies of armaments • **M. Nencescu** 1871 – 1946. The „Adevărul“ newspaper, a success story • **M. Ioniță** The drama of the Bucharest theatres under the German occupation, during World War I • **O. Senciuc** Foods from the past • **A. Mureșan** The Hodos-Bodrog Monastery pattern seal • **A. Gorovei** Recollections from 1917 (II) • **O. Vrabie** Visits to and from Bessarabia during the Communist regime • **G. Filitti** In Romania 100 years ago: from the occupied and the free country • **F.G. Rățoi** A philanthropist from Argeș County: Constantin Gh. Pârșoagă • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXL)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • И. Хонеску Ноябрь 1943. Свадьба во время войны: племянник бывшего премьера Георге Тэтэреску женится • **И. Скумпьеру** Установление дипотношений между Румынией и Японией • **К. Пэюшан** Книга о неизвестных фотографиях Добруджи, снятых Вирджилом Николау • **Ал. Пицигой** 1916 – 1918. За кулисами румынско-британских отношений: требования Бухареста и британские поставки вооружения • **М. Ненческу** 1871 – 1946. Газета «Адевърул» – успешная история • **М. Ионицэ** Драма бухарестских театров при германской оккупации, во время Первой мировой войны • **О. Сенчук** Блюда старых времён • **А. Мурешан** Форма печати монастыря Ходош Бодрог • **А. Горовой** Воспоминания о 1917 г. (II) • **О. Вrabie** Визиты из Бессарабии и в Бессарабии при коммунистическом режиме • **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: захваченная страна и свободная страна • **Ф.Г. Рэцой** Константин Г. Пыршоагэ, филантроп из Арджеша • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXL)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

PRECIZARE

Vechiul nostru cititor și prieten domnul CONSTANȚIN VĂCĂREANU, din Germania, ne scrie: Mă număr printre abonații revistei, pe care o citesc cu interes, atenție și plăcere deosebită. Am tot timpul ceva nou de aflat din această minunată poveste care este istoria – „cea mai frumoasă poveste” cum o numește profesorul Cioroianu pe bună dreptate.

Așa cum frumos apreciază într-un articol Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R., de 50 de ani *Magazin istoric* face cu profesionalism „istoria pe înțelesul tuturor”, fapt pentru care noi cititorii vă apreciem, vă stimăm și vă iubim.

Țin foarte mult la rigoria și precizia datelor din cuprinsul numerelor revistei, apreciez caracterul educativ și informațional al acestora și din acest motiv îmi permit să formulez o observație cu privire la articolul d-nei Lidia Prisac intitulat *Pe urmele armenilor din Chișinău*, din nr.7/2017, la pagina 71.

Se afirmă în articol că guvernatorul Basarabiei a atribuit Casei Episcopale Armene din Chișinău, în două rânduri, o suprafață totală de 25.000 de desetine de pământ. Se face precizarea că desetina reprezintă „măsură agrară rusească, folosită în trecut și la noi, egală cu 1,09 ha”, apoi concluzionează că „suprafața de teren pusă la dispoziția Arhiepiscopiei Armene din Basarabia era de 25.000 de desetine (aprox. 27 ha)”. Or, dacă se vorbește despre 25.000 de desetine și o desetină este egală cu 1,09 ha, înseamnă că Episcopia în cauză ar fi putut să primească o suprafață totală de 27.500 ha, și nu 27 ha, cum se afirmă în text. Dacă în realitate aceasta a primit 27,25 ha și acesta pare să fie adevărul, atunci datele prezentate sunt eronate și ar trebui schimbate în sensul că nu poate fi vorba de 25.000 de desetine, ci de altă unitate de suprafață sau raportul desetină-hectar nu este cel indicat în articol.

Față de această situație consider că se impune, în spiritul respectului pentru adevăr și corectitudine și al ce-

lui datorat cititorilor dvs., să veniți, într-unul dintre numerele viitoare, cu o precizare care să clarifice această situație.

Colaboratoarea noastră, doamna LIDIA PRISAC, autoarea articolului, a avut amabilitatea să îi răspundă domnului Văcăreanu: Mă bucur că cititorii revistei sunt foarte atenți. Referitor la întrebare:, cum s-ar zice în latină, *Errare humanum est*. 25.000 de desetine ar fi puțin peste 27.000 de ha și anume 27.250. Într-adevăr, par a fi multe, dar nu erau toate în același loc, unele terenuri erau dispersate prin Chișinău, dar și în afara lui, însă majoritatea erau concentrate în cadrul a ceea ce se numea „Ograda Armenească”. N-am intrat în povestea „Ogrăzii” pentru că ar fi ocupat prea mult spațiu și de altfel nu făcea subiectul cercetării. Sper să revin într-un alt articol și în această privință, pentru că „Ograda Armenească” are o poveste cu adevărat interesantă, fiind expropriată în perioada interbelică de autoritățile române.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

